

**VILNIAUS UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
DARBO TEISĖS KATEDRA**

Neakivaizdinio skyriaus
IV kurso (4 m. sud. gr.) studento
Šarūno Bagdono

MAGISTRO DARBAS

**LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO PRAKTIKA SPRENDŽIANT BYLAS DĖL
MATERIALINĖS ATSAKOMYBĖS UŽ ŽALĄ, PADARYTĄ DARBUOTOJO
SULUOŠINIMU AR KITOKIU PAKENKIMU SVEIKATAI ARBA DĖL
NUKENTĖJUSIOJO MIRTIES**

Darbo vadovas: as. A.Pranckevičius
Recenzentė: as. I. Povilaitienė

Vilnius
2007

TURINYS

Įvadas	2
1. Materialinės atsakomybės pagal darbo teisę samprata ir ypatumai	6
2. Darbdavio materialinės atsakomybės atsiradimo sąlygos	10
2.1. Žala	10
2.2. Neteisėta veika	19
2.3. Priežastinis ryšys tarp žalos ir neteisėtos veikos	23
2.4. Kaltė	30
2.5. Specialios materialinės atsakomybės sąlygos darbo teisėje	36
3. Žalos, patirtos dėl nelaimingo atsitikimo darbe, pareigos atlyginti bei teisės reikalauti teisinis reglamentavimas	42
3.1. Žalos atlyginimas, kai darbuotojas apdraustas nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialiniu draudimu.....	43
3.2. Žalos atlyginimas, kai darbuotojas neapdraustas nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialiniu draudimu.....	49
4. Neturtinės žalos, susijusios su darbuotojo suluošinimu, pakenkimu sveikatai ar mirtimi, atlyginimas.....	56
Išvados.....	64
Santrauka.....	66
Summary.....	67
Literatūros sąrašas.....	68

ĮVADAS

Darbo teisės, kaip atskiros teisės šakos istorija, yra pakankamai jauna. Nuo romėnų laikų vyravo nuostata, kad darbo santykius reguliuoja civilinės ar komercinės teisės normos. Tik XIX a. Vakarų Europoje kilusios pramoninės revoliucijos suformavo prielaidas kurtis naujai teisės šakai – darbo teisei. Darbas nėra ir negali būti kaip elementari prekė. Darbo jėga neatsiejama susijusi su žmogaus asmenybe. Todėl susiformavo nauja teisės šaka, kurios pagrindinis uždavinys – nustatyti tokias darbo jėgos panaudojimo sąlygas, kurios užtikrintų normalų socialinį darbuotojų ir darbdavių bendravimą, darbuotojų darbo ir gyvenimo sąlygas.¹

Darbas – tai fizinė, biologinė, intelektinė žmogaus veikla, išplaukianti iš socialinių ekonominių visuomeninių santykių, kurių įgyvendinimą skatina valstybė.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos² 48 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta nuostata, kad „Kiekvienas žmogus gali laisvai pasirinkti darbą bei verslą ir turi teisę turėti tinkamas, saugias ir sveikas darbo sąlygas, gauti teisingą apmokėjimą už darbą ir socialinę apsaugą nedarbo atveju.“ Ši fundamentali nuostata detalizuojama kitais Lietuvos Respublikos teisės aktais. Lietuvos Respublikos Darbo kodeksas³ principiniais įvardija darbo teisės subjektų lygybės, saugių ir sveikatai nekenksmingų darbo sąlygų sudarymo, teisingo apmokėjimo už darbą, darbo santykių stabilumo bei kitus institutus. Asmens teisė į darbą, asmens darbo veikla yra tos gyvenimo sritys, nuo kurių priklauso tiek socialinė, tiek materialinė, tiek psichologinė asmens gerovė, asmens socialinis vertinimas, užtikrinantis jo dvasinę ir psichologinę pusiausvyrą bei leidžiantis tinkamai save realizuoti bei užtikrinti socialinį asmens bei jo šeimos stabilumą.

Vienas iš darbo teisės objektų yra darbo teisinių subjektų materialioji atsakomybė už teisių ir pareigų pažeidimą esant darbo santykiams. Darbo procese neapsieinama be grėsmės darbuotojų fizinei ir psichinei sveikatai darbo subjektų teisiniai santykiai yra reguliuojami keliais lygiais: Tarptautinės darbo organizacijos konvencijose, Europos sąjungos teisės aktuose, nacionaliniuose teisės aktuose, darbdavių ir darbuotojų asociacijų susitarimuose, darbdavių ir darbuotojų individualiuose susitarimuose.

---

¹ Tiažkijus V., Petravičius r., bužinskas G. Darbo teisė. – Justitia, Vilnius, 1999, p. 17.

² Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014.

³ Valstybės žinios, 2002, Nr. 64-2569.

Darbo teisės sistema, palyginti su kitomis teisės šakomis turi ypatumų. Darbdavio materialinė atsakomybė už žalą dėl darbuotojo sveikatos sužalojimo, ar susirgimo profesine liga arba dėl darbuotojo mirties yra reguliuojama trijų savarankiškų materialinės teisės šakų pagrindu: darbo teisės, civilinės teisės ir socialinės apsaugos teisės. Taip pat praktinėje veikloje tam tikrų niuansų įneša tai, kad darbo teisė reguliuoja ne tik individualius darbuotojo ir darbdavio darbo santykius, bet ir darbuotojų bei darbdavių asociacijų santykius. Lietuvos Respublikoje, keičiantis teisinei bazei darbo srityje, yra nemažai spragų ir kolizijų, ne visos teisės normos yra suderintos ir išbaigtos, todėl šios problemos neišvengiamai atsispindi Lietuvos teismų, o tame tarpe ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje.

Darbo tikslas – išanalizuoti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką sprendžiant bylas dėl materialinės atsakomybės už žalą, padarytą darbuotojo suluošinimu ar kitokiu pakenkimu sveikatai arba dėl nukentėjusiojo mirties, kokios buvo taikomos materialinės teisės normos, kokios iškilo problemos, pasitaikė klaidos. Taip pat darbe analizuojama darbdavio materialinės atsakomybės instituto įgyvendinimo įstatyminės ir teorinės aktualijos.

Tyrimo objektas – Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika nagrinėjant bylas dėl materialinės atsakomybės už žalą, padarytą darbuotojo suluošinimu ar kitokiu pakenkimu sveikatai arba dėl nukentėjusiojo mirties 1996 – 2007 metais.

Darbo metodai. Darbas atliktas naudojantis sisteminiu, lyginamuoju, loginiu, istoriniu, gramatiniu bei apibendrinimo metodais.

Darbo aktualumas. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos Valstybinės darbo inspekcijos metinių ataskaitų duomenimis, nėra tokios ekonominės veiklos, kur per metus neįvyktų bent vienas nelaimingas atsitikimas.

1 lentelė. Nelaimingų atsitikimų darbe 2001-2005 m. statistika

	2001 m.	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.
Lengvi	2274	2339	2385	2402	3003
Sunkūs	164	152	163	173	216
Mirtini	79	82	112	90	112
Iš viso:	2517	2573	2660	2265	3331
100 tūkst. dirbančiųjų tenka mirtinų atvejų	7,1	X	9,4	7,2	7,1

Duomenys pateikti išanalizavus Lietuvos Respublikos Valstybinės darbo inspekcijos metines ataskaitas.

Objektyviai vertinant 1 lentelėje pateiktus duomenis, galima tikėtis, kad teisingi duomenys atspindi tik mirtinų atvejų fiksavimą, kuris ženkliai viršija aplinkinių valstybių vidurkį. Vakarų Europoje, atliekant darbdavio pavestas darbo funkcijas, vienam mirtinam atvejui tenka apie 2700 atvejų, kai darbuotojai suluošinami ar kitaip pakenkiama jų sveikatai, Lietuvoje – 362. Darbo rinka bei socialinė dirbančiųjų padėtis lemia, kad vadovaujamosi principu „kol kojos neša, tol einu“.

Aukščiau pateikti statistiniai duomenys parodo, kad klausimas dėl materialinės atsakomybės už žalą, padarytą darbuotojo suluošinimu ar kitokiu pakenkimu sveikatai arba dėl nukentėjusiojo mirties, yra ypatingai svarbus vystantis darbo subjektų individualių ir kolektyvinių santykių prasme.

Darbo originalumas ir naujumas. Magistro darbas parašytas analizuojant Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką, įstatyminę bazę, jurisprudenciją. Darbo tema pasirinkta vadovaujantis Magistro ir kursinių darbų rengimo, gynimo, vertinimo ir saugojimo Vilniaus universiteto Teisės fakultete tvarka.

Svarbiausi informacijos šaltiniai. Darbo teisė yra palyginti jauna teisės šaka visame pasaulyje, o Lietuvoje tik neseniai kodifikuota. Darbdavio materialinės atsakomybės už žalą, padarytą darbuotojo suluošinimu ar kitokiu pakenkimu jurisprudencija nėra labai gausi. Rašydamas darbą naudojami Lietuvos Respublikos Darbo kodeksu (toliau - LR DK), jo komentaru, Lietuvos Respublikos Civiliniu kodeksu (toliau - LR CK)⁴, jo komentaru, Lietuvos Respublikos Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymu (toliau - NADSDI)⁵, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika, teisės mokslo specialistų darbais, kita publikuota medžiaga.

---

⁴ Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

⁵ Valstybės žinios, 1999, Nr. 110 – 3207.

1. Materialinės atsakomybės pagal darbo teisę samprata ir ypatumai

Teisės teorijoje teisinės atsakomybės pagrindai skirstomi į normatyvinį (juridinis) ir faktinį teisinės atsakomybės pagrindus. Pirmąjį sudaro įstatymai, kiti teisės šaltiniai, kurių pagrindu asmeniui taikoma teisinė atsakomybė. Antrąjį - tam tikrų būtinų juridinių faktų visuma, kuri dar yra vadinama juridinių faktų sudėtimi. Teisės doktrinoje pažeidimą sudaro keturi elementai, tai pažeidimo subjektas, pažeidimo objektas, pažeidimo objektyvioji pusė, pažeidimo subjektyvioji pusė. Šių elementų buvimas sąlygoja atsakomybės atsiradimą.

Atskirų teisės šakų teisės pažeidimo sudedamosios dalys (elementai) paprastai skiriasi, turi tik tai šakai būdingų požymių, pavyzdžiui, materialinės atsakomybės subjektai gali būti tik darbdavys arba darbuotojas, dirbantis pas tą darbdavį, ir pan., todėl pagal teisinį pobūdį skiriasi ir už tą pažeidimą taikoma atsakomybė, nors taikoma sankcija iš esmės gali ir sutapti, pavyzdžiui, atlyginama suma pagal darbo, civilinę teisę ar ieškoma baudos suma už administracinės teisės pažeidimus, ir panašiai.⁶ Analogišką poziciją išsakė ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 1996 m. gruodžio 12 d. apžvalgoje Nr. A2-5 „Įstatymų taikymas teismų praktikoje, nagrinėjant civilines bylas dėl atlyginimo žalos, padarytos sužalojus asmenį, kitaip pakenkus jo sveikatai arba atėmus gyvybę“⁷, kur sakoma : „Civilinė atsakomybė už padarytą žalą asmens sveikatai atsiranda ne tik pažeidus civilinės teisės normas. Ji gali atsirasti ir tada, kai pažeidžiami kitų teisės šakų normų nustatyti reikalavimai.“

LR DK 245 straipsnis apibrėžia materialinės atsakomybės darbo teisėje pagrindus. Jame sakoma, kad materialinė atsakomybė atsiranda dėl teisės pažeidimo, kuriuo vienas darbo santykio subjektas padaro žalą kitam subjektui, neatlikdamas savo darbo pareigų arba netinkamai jas atlikdamas. Materialinė atsakomybė atsiranda dėl teisės pažeidimo, kurį gali padaryti tiek fiziniai asmenys (dažniausiai darbuotojai), tiek juridiniai asmenys (įmonės, įstaigos, organizacijos

---

⁶ Lietuvos Respublikos Darbo kodekso komentaras. III dalis. Individualūs darbo santykiai.-Justitia, Vilnius, 2004, p. 355.

⁷ http://www.lai.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=26652

ir pan.). Teisės pažeidimas yra neteisėta kalta veika (veikimas, neveikimas), kuria padaroma žala konkrečioms asmenims, kartu ir visuomenei apskritai.

Darbo kodeksas, nustatydamas materialinės atsakomybės atsiradimo sąlygas, neapibrėžia materialinės atsakomybės sampratos, palikdamas tai civilinės teisės jurisdikcijai. Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas 6.245 straipsnyje įvardija civilinės atsakomybės sampratą: „Civilinė atsakomybė - tai turtinė prievolė, kurios viena šalis turi teisę reikalauti atlyginti nuostolius (žalą) ar sumokėti netesybas (baudą, delspinigius), o kita šalis privalo atlyginti padarytus nuostolius (žalą) ar sumokėti netesybas (baudą, delspinigius).“ Civilinę atsakomybę apibrėžti vienareikšmiškai neįmanoma. Visų pirma, civilinė atsakomybė yra suprantama kaip civilinės teisės instituto - prievolinės teisės - sudėtinė dalis. Civilinės atsakomybės taikymu siekiama kompensuoti vienai šaliai - nukentėjusiajam - padarytus teisės pažeidimu nuostolius. Atsižvelgiant į šią aplinkybę civilinė atsakomybė yra nusakoma kaip turtinė prievolė, atsirandanti pažeidus sudarytą sutartį arba padarius žalą (deliktą), kurios viena šalis - nukentėjusysis - turi teisę reikalauti nuostolių atlyginimo, o kita šalis - teisės pažeidėjas - privalo atlyginti padarytus nuostolius.

Materialinė atsakomybė darbo teisėje yra savarankiška atsakomybės rūšis, galinti būti dviejų rūšių - darbdavio darbuotojui, darbuotojo darbdaviui. Darbdavio materialinę atsakomybę sąlygoja tai, kad darbdavys organizuodamas darbą, turi prisiimti ir riziką, nepalankius padarinius, atsirandančius dėl darbo organizavimo. Lietuvos Respublikos Darbo kodekso 248 straipsnis įvardija darbdavio materialinės atsakomybės atsiradimo atvejus. Darbdavio materialinė atsakomybė atsiranda, kai: darbuotojas sužalojamas ar miršta arba suserga profesine liga, jeigu jis nebuvo apdraustas nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialiniu draudimu, žala padaroma sugadinant, sunaikinant arba prarandant darbuotojo turtą, kitokiu būdu pažeidžiami darbuotojo ar kitų asmenų turtiniai interesai, darbuotojui padaroma neturtinė žala.

Dar vienas reikalavimas, įvardintas LR DK 246 straipsnyje, darbdavio materialinei atsakomybei kilti bei jos įgyvendinimui – tai tam tikrų sąlygų buvimas. Išskiriamos dvi sąlygų grupės:

- 1) bendrosios, būtinos turtinei atsakomybei atsirasti apskritai (civilinei, administracinei):
  - padaroma žala;
  - žala padaroma neteisėta veika;
  - yra priežastinis ryšys tarp neteisėtos veikos ir padarinių;
  - yra pažeidėjo kaltė.
- 2) specialiosios, lemiančios materialinę atsakomybę pagal darbo teisę:
  - pažeidėjas ir nukentėjusioji šalis teisės pažeidimo metu buvo susiję darbo santykiais;

- žalos atsiradimas yra susijęs su darbo veikla.

Materialinė atsakomybė darbo teisėje atsiranda tik tada, kai visos paminėtos sąlygos buvo kartu padarant pažeidimą. Pažymėtina, kad šios sąlygos yra ne tik tarp savęs glaudžiai susijusios, bet ir turi įtakos vertinant kitas sąlygas arba net yra viena kitos egzistavimo prielaida. Tik teismas kilus ginčui gali spręsti, ar yra saugos darbe teisės aktų pažeidimas, ar yra priežastinis ryšys tarp teisės pažeidimo ir nelaimingo atsitikimo ir ar yra pagrindas taikyti teisinę atsakomybę. Nei tyrėjo ar prokuroro nutarimai, priimti baudžiamojoje byloje parengtinio tyrimo metu, nei Valstybinės darbo inspekcijos surašyti nelaimingų atsitikimų tyrimo aktai bei jų išvados tokiu atveju teismui neturi prejudicinės galios.

Teismas pats privalo konstatuoti nelaimingo atsitikimo darbe faktą bei priežastis. Nelaimingo atsitikimo tyrimo aktas, kaip ir ekspertų išvados, yra įrodymai tarp kitų byloje esančių įrodinėjimo priemonių ir įvertinami kaip visuma kartu su kitais įrodymais priimant byloje sprendimą.

Pavyzdžiui, negalima vertinti, kad žala padaryta dėl kaltos veikos, jeigu veika yra teisėta ir panašiai.⁸

Materialinė atsakomybė pagal darbo teisę turi daug panašumų su atsakomybe pagal civilinę teisę. Tačiau šių teisės šakų materialinės atsakomybės prasme nederėtų tapatinti. Vienas skirtumas yra tas, kad materialinė atsakomybė atsirandanti tarp darbo sutarties šalių, pagal darbo teisę yra ribojama priklausomai nuo kaltės formos. Pažymėtina, kad, analizuojant darbdavio atsakomybę darbuotojui, būtina atsižvelgti į tai, jog materialinė darbdavio atsakomybė darbuotojui visų pirma yra darbo teisės normų reglamentavimo dalykas, todėl civilinės teisės normos gali būti taikomos tiek ir tokia apimtimi, kiek tai yra suderinama ir neprieštarauja darbo teisės normoms, t.y. civilinė teisė darbo santykiuose gali būti taikoma subsidiariai ir ta apimtimi, kurią leidžia DK.

Kompleksinis skirtingų teisės šakų normų taikymas kartais yra būtinas ir privalomas. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2006 m. sausio 11 d. nutartyje Nr. 3K-3-27/2007 konstatavo, kad DK 250 straipsnyje nustatyta, kad darbo sutarties šalys privalo atlyginti viena kitai padarytą neturtinę žalą. Ši norma blanketinė, nes nukreipia į Civilinį kodeksą, kurio 6.250 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad neturtinė žala atlyginama visais atvejais, kai ji padaryta dėl nusikalstamų veiksmų asmens sveikatai arba dėl asmens gyvybės atėmimo. Tokiu atveju reikia pagrįsti reikalaujamos piniginės kompensacijos dydį. Šią žalą darbdavys turi atlyginti pagal CK 6.284 straipsnio nuostatas nepriklausomai nuo to, ar asmuo buvo apdraustas nuo nelaimingų atsitikimų darbe socialiniu draudimu, nes Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatyme

---

⁸ Lietuvos Respublikos Darbo kodekso komentaras. III dalis. Individualūs darbo santykiai.-Justitia, Vilnius, 2004, p. 356.

nenustatytas neturtinės žalos atlyginimas.⁹ Kaip matome, susiejamos darbo, civilinė, baudžiamoji, socialinės apsaugos teisės šakos.

Nors taikant daugumą darbo teisių ir interesų gynybos būdų nereiškia, kad tarp nukentėjusiojo subjekto ir pažeidėjo susiformavo nauji teisiniai santykiai, tačiau materialinei atsakomybei atsirasti būtini nauji juridiniai faktai. Paprastai prievolėms dėl žalos atlyginimo pakanka vieno juridinio fakto – žalos, tačiau darbdavio materialinei atsakomybei atsirasti yra būtinas tam tikras pagrindas, t.y. teisės pažeidimas, ir materialinės atsakomybės sąlygos, t.y. darbdavio materialinė atsakomybė, kaip darbuotojo teisių ir interesų gynybos būdas, galės būti taikoma tik esant faktinei sudėčiai – visiems būtiniems juridiniams faktams: žalos faktui, teisės pažeidimo faktui, kt. Minėti juridiniai faktai, jų visetas, sukuria iš esmės naują teisinį santykį – darbdavio materialinės atsakomybės santykį.¹⁰

Teisės teorijoje teisinė atsakomybė tapatinama su teisės pažeidėjo pareiga atsakyti už savo neteisėtus veiksmus. Kita teisinės atsakomybės samprata apibūdinama „kaip asmens pareiga patirti neigiamą poveikį už jo padarytus teisės pažeidimus.“¹¹ Tačiau esama nuomonės, kad valstybės prievarta nėra visais atvejais būtinas požymis, patvirtinantis teisinės atsakomybės egzistavimą. Darbdavio materialinė atsakomybės įgyvendinimo funkcijas teisinga būtų įvardinti visų pirma kaip kompensacinės bei prevencinės paskirties funkcijas. Tiek Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas¹²(176 str.), tiek Lietuvos Respublikos Administracinės teisės pažeidimų kodeksas¹³ (41 str.) numato darbdavio teisinę atsakomybę pagal šių teisės šakų normas, tačiau darbdavio materialinės atsakomybės esmė yra tame, kad darbdavys privalo atlyginti žalą, padarytą dėl darbuotojo suluošinimo ar kitokio jo sveikatos sužalojimo, ar jo mirties atveju arba dėl jo susirgimo profesine liga, jeigu jis nebuvo apdraustas nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialiniu draudimu, taip pat dėl darbuotojo turto sugadinimo, sunaikinimo arba praradimo bei jo ar kitų asmenų turtinių interesų pažeidimo.

Teisės normos, reguliuojančios saugą darbe, savo teisine prigimtimi yra viešosios teisės normos, nes jų tikslas išeina už darbdavio – darbuotojo teisinių santykių ribų. Kalbant apie darbdavio materialinę atsakomybę, būtina paminėti valstybinių bei visuomeninių organizacijų vaidmenį, vykdam darbuotojų teisių įgyvendinimą, kuris Lietuvoje yra vis dar menkai pastebimas.

⁹ <http://ovada.tic.lt/lat/nutartis.aspx?id=29334>, [2007-03-26]

¹⁰ Lietuvos Respublikos Darbo kodekso komentaras. III dalis. Individualūs darbo santykiai.-Justitia, Vilnius, 2004, p.362.

¹¹ Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. – Justitia, Vilnius, 1995, p. 19.

¹² Valstybės žinios, 2000, Nr. 89-2741.

¹³ Valstybės žinios, 2000, Nr. 22-552.

2. Darbdavio materialinės atsakomybės atsiradimo sąlygos

2.1. Žala

Darbdavio materialinei atsakomybei kilti būtinos šešios LR DK 246 straipsnyje paminėtos sąlygos, tačiau realiaame gyvenime vada bet kokiam tyrimui pradėti yra žalos atsiradimo faktas. Neteisėtais veiksmais arba neveikimu visada padaromas tam tikras neigiamas poveikis įvairiems objektams. Žalos sąvoka sutinkama ne tik teisės mokslo veikaluose, bet ir įstatymuose. Dažnai žala apibūdinama kaip asmens sužalojimas, jo gyvybės atėmimas arba pakenkimas asmeniui, jo teisėms ar įstatymų saugomiems jo interesams, taip pat kaip turto sužalojimas ar sunaikinimas, pasireiškiantys atitinkamų vertybių negavimu ar praradimu.¹⁴

Žalos sąvoka nėra siejama su objekto, kuriam padaryta žala, ekonomine verte. Žala atsiranda ir tada, kai ji padaroma ekonomiškai apskritai negalintiems būti įvertintiems, nematerialiems objektams, pvz., žmogaus garbei, orumui, reputacijai ir t.t. Kitais atvejais žala gali būti padaroma nors ir turinčiai materialią išraišką vertybei, tačiau taip pat negalinčiai būti įvertintai pinigais, pvz., žmogaus kūnui, jo atskiroms dalims, organams.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 1996 m. gruodžio 30 d. Apžvalgoje Nr. A2-5 „Įstatymų taikymas teismų praktikoje, nagrinėjant civilines bylas dėl atlyginimo žalos, padarytos sužalojus asmenį, kitaip pakenkus jo sveikatai arba atėmus gyvybę“¹⁵, pasisakydamas apie civilinės atsakomybės atsiradimo pagrindus, konstatavo, kad žala, padaryta asmeniui, gali būti dvejopa:

1) asmens sveikatos (kūno) sužalojimas ar kitoks pakenkimas jai (pvz., profesinis susirgimas); 2) gyvybės atėmimas.

CK 6.283 str. 1 d. nustato visiško padarytos žalos atlyginimo principą. Tačiau faktiškai sveikatos sužalojimo atveju minėtas principas yra sunkiai iki galo realizuojamas, nes asmens sveikata po patirto sužalojimo, susirgimo gali būti visiškai ir neatstatyta. Todėl galėtume kalbėti tik apie dalinį patirtos žalos kompensavimą. Manytume, kad žalos atlyginimas sveikatos sužalojimo

¹⁴ Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. – Justitia, Vilnius, 1995, p. 141.

¹⁵ http://www.lat.lt/4_tpbiuletiniai/senos/nutartis.aspx?id=26652

atveju yra riboto pobūdžio. Be to, įstatymai tam tikrais atvejais nustato papildomus kriterijus, kuriais vadovaujamosi nustatant nuostolių dydį.

Turi būti atlyginami nuostoliai, atsiradę dėl padarytos žalos asmens sveikatai. Juos sudaro:

- 1) negatyvūs nuostoliai (vadinamos negautos pajamos), kurie susidaro tuomet, kai asmuo dėl patirtos ligos, sužalojimo netenka dalies savo ankstesnių pajamų (uždarbio);
- 2) pozityvūs nuostoliai (vadinamos papildomos išlaidos), kurie susidaro tuomet, kai asmuo dėl sužalojimo, ligos priverstas turėti tam tikrų papildomų išlaidų.

Asmenį sužalojus, kitaip pakenkus jo sveikatai ar atėmus gyvybę gali būti padaroma neturtinė (moralinė) žala. Neturtinė žala laikytinas asmens patirtas fizinis skausmas, dvasiniai išgyvenimai, sukrėtimai, emocinė depresija, kitokie būsenos pakitimai, atsiradę dėl padarytos žalos asmens sveikatai ar gyvybei. Remiantis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 30 str. 2 d., neturtinė žala turi būti atlyginama asmenims tik specialiai įstatymuose nustatytais atvejais.

Asmeniui žuvus, turi būti atlyginamos šios išlaidos:

- 1) laidojimo išlaidos;
- 2) asmenų, kuriuos žuvusysis išlaikė, prarastos pajamos.

Žala, kaip civilinės atsakomybės atsiradimo sąlyga, pasireiškia tik tada, kai žala padaryta teisės ginamiems ir saugomiems vertybėms, objektams ir interesams. Jei asmuo patiria tam tikrus praradimus, tačiau teisė atitinkamo objekto negina, žalos teisine prasme nėra. Reikia pridurti, kad civilinė atsakomybė atsiranda tik tada, kai žala yra individuali, t.y. kai ji padaroma konkrečiam subjektui.

Esant deliktui, sukėlusiam darbuotojo sveikatos sužalojimą, įskaitant susirgimą profesine liga, suluošinimą ar kitokį sveikatos sužalojimą, juridinis faktas sudarantis pagrindą atlyginti žalą, yra pats sveikatos sužalojimas kaip fizinė žala.¹⁶ Darbo teisei yra svarbūs keli teisės aktai analizuojamos temos prasme. Štai Lietuvos Respublikos Sveikatos sistemos įstatymas¹⁷ nustato, kad sveikata - asmens ir visuomenės fizinė, dvasinė ir socialinė gerovė.

Kaip jau buvo minėta, žala atsiranda, kai darbdavio elgesys vertinamas kaip veikimas arba neveikimas, kuris prieštarauja norminiams teisės aktams. Asmuo, pradėjęs dirbti bei gaunantis už darbą ar tarnybą darbo užmokestį, įstatymų nustatyta tvarka įgyja, “apdraustojo” statusą. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos 1999 m. gruodžio 23 d. Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo¹⁸ (toliau – NADSDĮ) 3 straipsnio 13 dalimi, toks asmuo gali tapti nukentėjusiuoju. Nukentėjusysis – apdraustasis, kurio sveikatai yra padaryta žala

---

¹⁶ Lietuvos Respublikos Darbo kodekso komentaras. III dalis. Individualūs darbo santykiai.-Justitia, Vilnius, 2004, 367

p..
¹⁷ Valstybės žinios, 1994, Nr. 63-1231

¹⁸ Valstybės žinios, 1999, Nr. 110-3207.

dėl draudiminiu įvykiu pripažinto nelaimingo atsitikimo darbe, pakeliui į darbą ar iš darbo arba dėl draudiminiu įvykiu pripažintos nustatytos profesinės ligos.

Minėto įstatymo 3 straipsnio 11 dalis apibrėžia, kad nelaimingas atsitikimas darbe – įvykis darbe, įskaitant eismo įvykį darbo laiku, nustatyta tvarka iširtas ir pripažintas nelaimingu atsitikimu darbe, kurio padarinys – darbuotojo trauma (lengva, sunki, mirtina). Analogiška nelaimingo atsitikimo darbe sąvoka pateikta Lietuvos Respublikos Darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymo¹⁹ (toliau – DSSI) 2 straipsnio 20 dalyje. Tuo tarpu, Lietuvos Respublikos 1997 m. liepos 1 d. Žalos atlyginimo dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimų profesine liga laikinasis įstatymas²⁰ (toliau – ŽALI) detalizuoja nelaimingo atsitikimo darbe sąvoką: nelaimingas atsitikimas darbe – ūmus darbuotojo sveikatos pakenkimas dėl trumpalaikio darbo aplinkos pavojingo, kenksmingo veiksnio (veiksnių) poveikio, kai darbuotojas netenka darbingumo nors vienai dienai arba dėl to miršta.

NADSDI 3 straipsnio 12 dalyje ir DSSI 2 straipsnio 20 dalyje pateikiamos analogiškos nelaimingo atsitikimo pakeliui į darbą ar iš darbo sąvokos. Nelaimingas atsitikimas pakeliui į darbą ar iš darbo – įvykis, įskaitant eismo įvykį darbuotojui vykstant į darbą ar iš darbo, įvykęs darbuotojo darbo dienomis kelyje tarp darbovietės ir:

- 1) gyvenamosios vietos;
- 2) ne darbovietėje esančios vietos, kurioje darbuotojui išmokamas darbo užmokestis;
- 3) vietos ne darbovietės teritorijoje, kurioje darbuotojas gali būti pertraukos pailsėti ir pavalgyti metu.

Šie įstatymai, atitinkamai 3 straipsnio 14 dalis ir 2 straipsnio 28 dalis, tapachiai nustato ir susirgimo profesine liga sąvoką. Profesinė liga – ūmus ar lėtinis darbuotojo sveikatos sutrikimas, kurį sukėlė vienas ar daugiau kenksmingų ir (ar) pavojingų darbo aplinkos veiksnių, nustatyta tvarka pripažintas profesine liga.

Valstybė, nustatydamą teisinę nuostatą ir reikalavimus siekiant apsaugoti darbuotojus nuo profesinės rizikos ar tokią riziką sumažinti bei vykdydamą darbuotojų saugos ir sveikatos viešąjį administravimą, DSSI 42 straipsnyje pateikia nelaimingų atsitikimų darbe, profesinių ligų klasifikavimą.

Nelaimingi atsitikimai darbe ir nelaimingi atsitikimai pakeliui į darbą ar iš darbo pagal jų pasekmes skirstomi į lengvus, sunkius, mirtinus:

---

¹⁹ Valstybės žinios, 2003, Nr. 70-3170.

²⁰ Valstybės žinios, 1997, Nr. 67-1656.

1) lengvas nelaimingas atsitikimas darbe – įvykis, dėl kurio darbuotojas patiria traumą ir netenka darbingumo nors vienai dienai ir kuris nepriskiriamas sunkių nelaimingų atsitikimų darbe kategorijai;

2) sunkus nelaimingas atsitikimas darbe – įvykis, dėl kurio darbuotojas patiria sveikatai ir (ar) gyvybei pavojingą traumą. Sunkių traumų klasifikacinius požymius tvirtina sveikatos apsaugos ministras;

3) nelaimingas atsitikimas darbe, sukėlęs darbuotojo mirtį (toliau - mirtinas nelaimingas atsitikimas darbe) – įvykis, dėl kurio darbuotojas patiria sveikatai ir (ar) gyvybei pavojingą traumą ir dėl jos iš karto ar po kurio laiko miršta.

Pagal nukentėjusiųjų skaičių nelaimingi atsitikimai darbe skirstomi į pavienius nelaimingus atsitikimus darbe, kai traumą patiria vienas darbuotojas, ir grupinius nelaimingus atsitikimus darbe, kai traumą patiria daugiau negu vienas darbuotojas.

Pagal ryšį su darbu nelaimingi atsitikimai darbe skirstomi į susijusius su darbu ir nesusijusius su darbu:

1) nelaimingas atsitikimas darbe, susijęs su darbu – įvykis, kurį ištyrus nustatoma, kad jis įvyko atliekant darbo sutartimi suldytą darbą ar kitą darbdavio pavestą ar su darbdavio žinia atliekamą darbą arba vykstant į darbą ar iš darbo;

2) nelaimingas atsitikimas, nesusijęs su darbu – įvykis, kurį ištyrus nustatoma, kad nukentėjęs patyrė traumą ar mirė: norėdamas nusižudyti ar susižaloti; kai prieš jį buvo panaudotas smurtas, jeigu smurto aplinkybės ir motyvai nesusiję su darbu; kai darė nusikalstamą veiką; kai savavališkai (be darbdavio žinios) dirbo sau (savo interesais).

Profesinės ligos skirstomos pagal pasireiškimo laiką ir požymius:

1) lėtinė profesinė liga – darbuotojo sveikatos sutrikimas, kurį sukėlė vienas ar daugiau kenksmingų veiksnių per tam tikrą darbo laiką;

2) ūmi profesinė liga – staigus darbuotojo sveikatos sutrikimas, kurį sukėlė trumpalaikis (vienkartinis arba per vieną darbo dieną) darbo aplinkos pavojingas veiksnys (veiksniai), pasižymintis ūmiu poveikiu.

Įvykis darbe, kai darbuotojas mirė dėl ligos, nesusijusios su darbu, nepriskiriamas prie nelaimingo atsitikimo darbe. Tačiau galimi atvejai, kuomet darbuotojas patiria nelaimingą atsitikimą darbe ar suserga profesine liga vykdydamas konkrečias darbinės funkcijas, nors ir nėra įstatymų nustatyta tvarka įgijęs “apdraustojų” statuso. Tokiu atveju, LR DK 249 straipsnis, įvardindamas žalą padarytą dėl darbuotojo sužalojimo, mirties, darbuotojo ar kitų asmenų turtinių interesų pažeidimo, atlyginimo pagrindus, sako, kad darbdavys pagal Civilinio kodekso normas privalo atlyginti žalą, padarytą dėl darbuotojo suluošinimo ar kitokio jo sveikatos sužalojimo, ar jo

mirties atveju arba dėl jo susirgimo profesine liga, jeigu jis nebuvo apdraustas nelaimingu atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialiniu draudimu, taip pat dėl darbuotojo turto sugadinimo, sunaikinimo arba praradimo bei jo ar kitų asmenų turtinių interesų pažeidimo. Darbuotojo teisinė padėtis neturi skirtis priklausomai nuo to, jis apdraustas socialiniu draudimu ar ne.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pasisakęs dėl žalos, atlygintinos periodinėmis išmokomis (LR CK 6.284 str. 2 d.) taip pat dėl neturtinės žalos – vienkartinės išmokos (NADSDĮ 8 str.), netekus maitintojo, kai dėl mirtino nelaimingo atsitikimo darbe pripažįstama paties nukentėjusiojo kaltė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, 2005 m. birželio 13 d. nagrinėdama civilinę bylą L.Stravinskienė v. UAB "Vigidas" , Nr. 3K-P-276/2005²¹, rėmėsi tokiomis bylos aplinkybėmis: Rolanas Stravinskas nuo 2001 m. gruodžio 27 dienos dirbo pas atsakovą vairuotoju ir buvo draudžiamas nuo nelaimingų atsitikimų darbe ir susirgimų profesine liga. 2002 m. rugpjūčio 27 d. apie 2 val. 12 min. atsakovo sandėlyje Rolanas Stravinskas, būdamas neblaivus, savavališkai paėmęs autokeltuvą ir važiuodamas dideliu greičiu, apvirto ir buvo mirtinai sužalotas. Nors šis nelaimingas atsitikimas VSDFV Šiaulių skyriaus 2003 m. vasario 12 d. sprendimu Nr. 052 nepripažintas draudiminiu įvykiu vadovaujantis Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo 6 straipsniu, 7 straipsnio 1, 3 punktais, tačiau kolegija pripažino apeliacinės instancijos teismo nuomonę, kad paties nukentėjusiojo veiksmuose tik buvo 60 proc. kaltės.

Šioje byloje kolegija išaiškino, kad 1997 m. liepos 1 d. Žalos atlyginimo dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimų profesine liga laikinasis įstatymas nustatė žalos atlyginimo tvarką, dydį bei pagrindus. Šio įstatymo 10 straipsnis nustato, kad jeigu paties nukentėjusiojo didelis neatsargumas padėjo žalai atsirasti arba jai padidėti, atsižvelgiant į nukentėjusiojo kaltės laipsnį, žalos atlyginimas turi būti sumažinamas arba reikalavimas atlyginti žalą turi būti atmestas, jei įstatymai nenumato kitaip. Vadovaujantis šia įstatymo nuostata, kolegija pasisakė, kad ieškinio dalis dėl vienkartinės pašalpos atmestina, tačiau kita ieškinio dalis - dėl periodinių išmokų patenkinta teisėtai. Teismas tokią nuomonę pagrindė argumentais, kad CK 6.282 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad į nukentėjusiojo asmens kaltę neatsižvelgiama išieškant dėl maitintojo gyvybės atėmimo atsiradusią žalą. Teisę į žalos atlyginimą turi asmenys (CK 6.248 str. 1 d.), kurie buvo mirusiojo išlaikomi arba jo mirties dieną turėjo teisę gauti iš jo išlaikymą (nepilnamečiai vaikai, sutuoktinis, nedarbingi tėvai ir kiti faktiniai nedarbingi išlaikytiniai), taip pat mirusiojo vaikas, gimęs po jo mirties. Pagal to paties straipsnio 2 dalį asmenims, turintiems teisę į žalos atlyginimą

---

²¹ http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=28382

netekus maitintojo, atlyginama ta mirusiojo pajamų dalis, kurią jie gavo ar turėjo teisę gauti mirusiajam esant gyvam.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija 2003 m. kovo 31 d. nutartyje I.Sriubienė v. UAB "Panevėžio ketus", N. 3-K-3-421/2006²² taip pat nagrinėjo klausimą dėl vienkartinės pašalpos. Šioje byloje ieškovės Irena Sriubienė, Inga Sriubaitė, Asta Sarapienė ir Stanislava Sriubienė 1997 m. liepos 22 d. kreipėsi į teismą, prašydamos Saugos darbe įstatymo 79 straipsnio bei Vyriausybės 1994 m. gruodžio 27 d. nutarimu Nr. 1325 patvirtintų Pašalpos, darbuotojui žuvus dėl nelaimingo atsitikimo darbe, skyrimo nuostatų pagrindu priteisti iš atsakovo UAB „Panevėžio ketus“ kiekvienai ieškovei po 125 MMA dydžio vienkartinę pašalpą pagal Vyriausybės 1998 m. gegužės 11 d. nutarimu Nr. 570 patvirtintą MMA dydį - 430 Lt. Pareiškėja nurodė, kad 1996 m. vasario 19 d. dėl saugos darbe norminių aktų pažeidimo UAB „Panevėžio ketus“ darbo metu žuvo Vytautas Sriubas, kurio pirmos eilės įstatyminėmis įpėdinėmis yra ieškovės. Minėtas įvykis buvo patvirtintas nelaimingo atsitikimo darbe tyrimo aktu. Nors nukentėjusysis nelaimingo atsitikimo darbe metu taip pat buvo neblaivus, tačiau teismai nustatė kitas nelaimingo atsitikimo priežastis – nesusijusias su nukentėjusiojo būseną ar veiksmais. Šioje byloje visų trijų instancijų teismų nuomonės sutapo: Žmonių saugos darbe įstatymo IX skyriaus II skirsnis reguliuoja darbdavių ir darbuotojų atsakomybės klausimus, kai dėl pastarųjų kaltės įvyko ar galėjo įvykti nelaimingas atsitikimas darbe. Įstatymo 79 straipsnio 2 dalyje nurodoma, kad įmonė, kurioje dėl saugos darbe norminių aktų pažeidimo įvyko mirtinas nelaimingas atsitikimas, mirusiojo šeimai išmoka vienkartinę pašalpą. Ši vienkartinė pašalpa yra viena iš žalos atlyginimo rūšių ir tai yra vienkartinis žalos atlyginimas.

Padaryt nuostoliai turi būti atlyginti visiškai (LR CK 6.251 str.). Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išaiškino, kad Įstatymas suteikia nukentėjusiajam teisę iš atsakingo už žalą asmens reikalauti atlyginti ne tik negatyvius nuostolius, t.y. uždarbį, kurio jis nustojo dėl darbingumo netekimo ar sumažėjimo, bet ir pozityvius nuostolius, vadinamąsias papildomas išlaidas, t.y. išlaidas, nukentėjusiojo turėtas sveikatai atgauti, taip pat nors iš dalies gražinti jam tą būklę, kuri buvo iki sveikatos sužalojimo (LR CK 6.283 str. 2 d.).

Papildomos išlaidos išieškomos nepriklausomai nuo nukentėjusiojo netekto uždarbio dalies atlyginimo. Teismų praktikoje yra galimi atvejai, kuomet nukentėjusiajam atlyginamos tik jo turėtos papildomos išlaidos dėl padarytos žalos sveikatai, nes po sveikatos sužalojimo gaunamas uždarbis nesumažėjo, arba kai paskirta dėl to pensija kompensuoja (padengia) uždarbio sumažėjimą.

---

²² http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=8741

Papildomos išlaidos turi būti atlygintos, jeigu teismas, išnagrinėjęs bylą, nustato: 1) kad papildomos išlaidos reikalingos (būtinės); 2) kad papildomos išlaidos realios, tai yra, kad nukentėjusiajam reikalingą medicininę pagalbą atitinkamos gydymo įstaigos suteikė už tam tikrą atlyginimą.

Ar papildomos išlaidos (pvz., pagerintas maitinimas, protezavimas ir pan.) reikalingos, teismas nustato pagal MSEK arba teismo paskirtos teismo medicininės ekspertizės komisijos išvadą. Eksperto išvada minėtu klausimu turi būti civilinėje byloje nepriklausomai nuo to, ar žala asmens sveikatai atsirado jį sužalojus darbe, dėl didesnio pavojaus šaltinio poveikio, ar dėl atsakovo nusikalstamos veikos.

Teismas, skirdamas ekspertizę nedarbingumui nustatyti, kartu turi paklausti ir apie ieškovo nurodytų papildomų išlaidų (vienos ar kelių rūšių) būtinumą. Antra vertus, ekspertai ir be specialaus reikalavimo gali duoti išvadą apie turėtas nukentėjusiojo papildomas išlaidas. Pateiktoje teismui išvadoje būtinai turi atsispindėti tas faktas, kad papildomos išlaidos reikalingos būtent dėl sveikatos sužalojimo ar kitokio pakenkimo jai.

Teismų praktikoje dažnai išlaidos vaistams, pagerintam maitinimui, kitoks atlyginimas priteisiamas ir be ekspertų išvados apie tų išlaidų reikalingumą, taip pat ir esant eksperto išvadai, kurioje ekspertas nieko apie papildomų išlaidų būtinumą nepasako.

Kartais teismai atmeta reikalavimus atlyginti papildomas išlaidas, motyvuodami tuo, kad ieškovas neįrodė jų reikalingumo ir dydžio. Taip pat teismai vertina paties nukentėjusiojo veiksmų įtaką nelaimingam atsitikimui darbe atsitikti, o nustačius didelį nukentėjusiojo neatsargumą, žalos atlyginimas, jeigu įstatymai nenustato ko kita, gali būti sumažintas arba reikalavimas atlyginti žalą gali būti atmestas.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. spalio 30 d. nagrinėtoje byloje Z. J. v. J. B., UAB „Rejona“ Nr. 3K-3-540/2006²³ sprendė dėl ieškovo prašymo priteisti jam iš atsakovo: 1) gyvenamajam namui remontuoti, invalido lifto įrengti 24 840 Lt, vaistams įsigyti – 1392,71 Lt; 2) periodines išmokas dėl netekto darbingumo po 204,75 Lt kas mėnesį nuo 2003 m. gruodžio 13 d. iki 2004 m. gruodžio 31 d., iš viso – 1638 Lt, o nuo 2004 m. rugsėjo 1 d. – po 272,30 Lt kas mėnesį; 3) periodines išmokas nuo teismo sprendimo priėmimo dienos: 400 Lt – už kito asmens slaugą, 250 – Lt už masažą, 664,36 Lt – už nekompensuojamuosius vaistus, iš viso – 1314,36 Lt; 4) kasmet nuo 2005 m. mokamas periodines išmokas po 2052 Lt; 4) 180 000 Lt neturtinės žalos atlyginimo.

Ieškovas nurodė, kad 2003 m. liepos 31 d. nelaimingo atsitikimo metu J. B. personalinėje įmonėje nukritus su liftu iš 2 m aukščio, jis buvo sužalotas, neteko 100 procentų darbingumo, buvo

---

²³ http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=30294

nustatyta pirma invalidumo grupė su visiška negalia. Dėl to ieškovo bute būtina atlikti remontą, įrengti liftą, kompensuoti vaistų įgijimo, slaugymo, masažo ir reabilitacinio gydymo išlaidas. Dėl sveikatos sužalojimo ieškovas patyrė fizinį skausmą, dvasinius išgyvenimus, kurie yra nuolatinio pobūdžio, sumažėjo jo bendravimo su kitais žmonėmis galimybės. Kaltu dėl žalos padarymo pripažintas atsakovas.

Teismams konstatavus, kad dėl sveikatos sužalojimo yra 70 procentų paties ieškovo kaltės ir 30 procentų atsakovo kaltės bei atsižvelgus į tai, kad atsakovas dalį žalos ieškovui kompensavo gera valia, sumažino priteistino neturtinės žalos atlyginimo dydį, ieškovui buvo priteista kas mėnesį mokamas periodines išmokas dėl netekto darbingumo nuo 2003 m. gruodžio 13 d. iki 2004 m. rugpjūčio 31 d. – iš viso 1638 Lt, o nuo 2004 m. rugsėjo 1 d. – po 272,30 Lt kas mėnesį; 2) 1332,71 Lt vaistų išlaidų atlyginimo; 3) 50 000 Lt neturtinės žalos atlyginimo.

Sudedamoji žalos, padarytos asmens gyvybės atėmimu, dalis yra mirusiojo laidojimo išlaidos. LR CK 6.291 straipsnis nustato: jeigu nukentėjęs asmuo miršta, jo laidojimo išlaidas turėjusiam asmeniui atlygina tas asmuo, kuris yra atsakingas už žalą, susijusią su nukentėjusio asmens gyvybės atėmimu. Atlyginamos tik protingumo kriterijus atitinkančios laidojimo išlaidos. Įstatymų nustatytais atvejais mokama laidojimo pašalpa įskaitoma į laidojimo išlaidas.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (Lietuvos Aukščiausiojo teismo Apžvalga “Įstatymų taikymas teismų praktikoje, nagrinėjant civilines bylas dėl atlyginimo žalos, padarytos sužalojus asmenį, kitaip pakenkus jo sveikatai arba atėmus gyvybę”²⁴) išaiškino, kad laidojimo išlaidos (CK 510 str.) yra materialiniai nuostoliai, atsiradę kitiems asmenims dėl nukentėjusiojo mirties. Teismai, sprendami laidojimo išlaidų atlyginimo klausimą, turi atsižvelgti į CK 497 str. 1 d., jeigu dėl atsiradusių pasekmių yra nustatytas ir nukentėjusiojo didelis neatsargumas (kadangi įstatymas nenumato išimties laidojimo išlaidų priteisimo atveju).

Remiantis CK 497 str. 2 d., jeigu žalą kito asmens sveikatai padaro asmuo, tai, priklausomai nuo žalą padariusiojo asmens turtinės (materialinės) padėties, teismas gali sumažinti atlygintinos žalos dydį.

Šių išlaidų dydį privalo įrodyti jų turėjęs asmuo, pateikdamas atitinkamus įrodymus. Atlyginamos karsto įsigijimo, gėlių, drabužių, transporto, kitokių ritualinių paslaugų, gedulingų pietų, kapo tvarkymo faktinės išlaidos. Kartu komentuojama norma nustato, kad jų dydis vertinamas vadovaujantis protingumo kriterijumi. Tai reiškia, kad atlyginamos tik įprastos vidutinės išlaidos.²⁵

²⁴ http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=26652

²⁵ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I)-Justitia, Vilnius, 2003, p. 402.

Paprastai teismai visada atlygina visas turėtas laidojimo bei kapo sutvarkymo išlaidas, kurias patvirtina atitinkami dokumentai. Visos kitos išlaidos (vainikai, gėlės, išlaidos metinėms, kitiems paminėjimams) neturėtų būti atlyginamos.

LR DK 250 straipsnyje nustatyta, kad darbo sutarties šalys privalo atlyginti viena kitai padarytą neturtinę žalą. Jos dydis nustatomas vadovaujantis CK 6.250 straipsnyje įtvirtintais neturtinės žalos dydžio nustatymo kriterijais bei pagrindais. Teismų praktikoje yra suformuluota, kad fiziniam asmeniui neturtinė žala padaroma fizinio ir dvasinio pobūdžio pakenkimais, kurie sukelia kančias ir išgyvenimus. Tai yra asmeniui nenaudingas poveikis. Asmeniui jis dėl to yra nepalankus, nepriimtinas ir bet kurio protingo asmens požiūriu neturi būti daromas.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2006 m. sausio 4 d. nutartyje A.K. v. AB „Vievio paukštynas“, Nr. 3K-3-10/2006²⁶ išaiškino kokiais atvejais darbuotojui gali būti padaryta neturtinė žala. Pagal CK 6.250 straipsnį neturtinė žala atlyginama tik įstatymų nustatytais atvejais, t. y. tik už įstatyme nustatytų teisių ir įstatymo saugomų vertybių pažeidimus. DK 250 straipsnio formuluotė leidžia išskirti gana daug atvejų, kai tiek darbdaviui, tiek darbuotojui gali būti atlyginama neturtinė žala. Darbo santykiuose neturtinė žala darbuotojui gali būti padaryta įvairiais darbdavio neteisėtais veiksmais, pvz., kai darbuotojas neteisėtai atleidžiamas iš darbo, neteisėtai perkeliamas į kitą darbą, jam neteisingai paskiriama drausminė nuobauda, paskleista informacija apie darbuotoją, nesusijusi su jo darbo savybėmis, ir pan. Kolegijos nuomone, sprendžiant dėl darbdavio neteisėtais veiksmais padarytos neturtinės žalos darbuotojui, būtina įvertinti ir tai, kad darbuotojas darbo santykiuose paprastai yra silpnesnė teisinių santykių šalis, o darbdaviui, kaip stipresnei darbo teisinių santykių šaliai, kuriai suteikiama daugiau teisinių įgaliojimų, sprendžiant dėl darbuotojo priėmimo į darbą, jo darbo veiklos vertinimo, atleidimo iš darbo ir pagrindo, atleidžiant darbuotoją iš darbo, parinkimo, keliami griežtesni teisių ir pareigų bei atsakomybės už darbo teisinius santykius reglamentuojančių teisės normų pažeidimus standartai, siekiant užkirsti kelią darbdaviui piktnaudžiauti savo įgalinimais. Tai ypač svarbu ir dėl to, kad šiandien asmens teisė į darbą, asmens darbo veikla yra tos gyvenimo sritys, nuo kurių priklauso tiek socialinė, tiek materialinė, tiek psichologinė asmens gerovė, asmens socialinis vertinimas, užtikrinantis jo dvasinę ir psichologinę pusiausvyrą bei leidžiantis tinkamai save realizuoti bei užtikrinti socialinį asmens bei jo šeimos stabilumą. Asmens darbo veikla yra itin jautri menkiausiems pažeidimams ir neabejotinai gali sukelti bet kuriam darbuotojui neturtinės žalos, ypač jei darbdavio neteisėti veiksmai susiję su tokiomis kraštutinėmis teisinio poveikio darbuotojui priemonėmis, kaip atleidimas iš darbo be įspėjimo už darbo drausmės ar kitus darbo veiklos pažeidimus.

---

²⁶ http://www.lai.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=29520

Neturtinės žalos atlyginimą sveikatos sužalojimo atveju nustato Civilinio kodekso 6.283 straipsnio 1 dalis ir 6.250 straipsnio 2 dalis. Šios normos yra bendrosios ir nustato deliktinę civilinę atsakomybę už žalą, padarytą fizinio asmens sveikatos sužalojimu. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, 2003 m. kovo 26 d. nutartyje N.Žungailienė v. Specialios paskirties UAB "Vilniaus troleibusai, Nr. 3K-3-371/2003²⁷ apie neturtinės žalos ribas pasisakė, kad: „Atlygintinos neturtinės žalos ribų (minimumo ar maksimumo) įstatymas (CK 6.250 str.) nenustato, įvertinti neturtinę žalą palikta teismui, nes tai yra fakto klausimas. Spręsdamas šį klausimą, teismas turi vadovautis CK 6.250 straipsnio 2 dalyje įtvirtintais neturtinės žalos piniginio įvertinimo kriterijais, t.y. nustatydamas neturtinės žalos dydį turi atsižvelgti į: 1) jos pasekmes; 2) žalą padariusio asmens kaltę; 3) jo turtinę padėtį; 4) padarytos turtinės žalos dydį; 5) kitas turinčias reikšmės bylai aplinkybes; 6) sąžiningumo, teisingumo ir protingumo kriterijus.“²⁸

Išsamiau apie Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinimus dėl neturtinės žalos prigimties, dydžio nustatymą, neturtinės žalos atlyginimą asmenims, turintiems teisę jos reikalauti ir kitus aspektus aptarsiu 4 magistrinio darbo skyriuje.

2.2. Neteisėta veika

Viena iš darbdavio materialinės atsiradimo sąlygų, įtvirtintų LR DK 246 straipsnyje yra neteisėta veika. Sistemingai su paminėtu straipsniu taikant LR DK 245 straipsnį, kuriame sakoma, kad materialinė atsakomybė atsiranda dėl teisės pažeidimo, kuriuo vienas darbo santykio subjektas padaro žalą kitam subjektui, neatlikdamas savo darbo pareigų arba netinkamai jas atlikdamas, galima teigti, kad įstatymo leidėjas sąmoningai įpareigoja darbdavį prisiimti atsakomybę už darbo vietų, atitinkančių teisės aktais nustatytus reikalavimus, sukūrimą. Pažymėtina, kad neteisėtumo samprata darbo teisėje skiriasi nuo neteisėtumo sampratos kitose teisės šakose. Darbo teisėje yra pakankamai aukštas imperatyvumo lygis. Užtikrinti tinkamą gamybos procesą ir ūkinę apyvartą privalo darbdavys. Tai susiję su normalia ūkine ir gamybine rizika. Kita vertus, asmenų, dirbančių pagal darbdavio nurodymus, darbo, nors dėl jo padaroma žala, negalima laikyti neteisėta veika.

Neteisėta veika pripažįstamas toks asmens elgesys, kuris prieštarauja norminių teisės aktų nustatytoms taisyklėms. Tokie norminiai teisės aktai gali būti įstatymai, vyriausybės nutarimai,

²⁷ http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=8690

²⁸ http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=8690

potvarkiai, instrukcijos, darbo tvarkos taisyklės, administracijos įsakymai ir potvarkiai, tam tikros sutartys ir panašiai.²⁹

Veiksmų teisėtumas ar neteisėtumas turi būti nustatomas analizuojant jų santykį ne su pasekmėmis, o su teise. Materialinė atsakomybė gali atsirasti tiek dėl neteisėto veikimo, tiek dėl neteisėto neveikimo. Neteisėtas veikimas pasireiškia, kuomet atsakomybė atsiranda atlikus veiksmus, kuriuos įstatymas draudžia atlikti. Neteisėtas neveikimas pasireiškia, kuomet atsakomybė atsiranda neįvykdžius įstatymo numatytos pareigos. Pastarasis atvejis, kuomet darbdavys kaip darbo teisės subjektas, turi imtis priemonių, kad sudarytų tokias darbo sąlygas, kad žalos atsiradimo tikimybė būtų kuo mažesnė, tačiau to nepadaro.

DSSĮ 3 straipsnis nustato tam tikras sąlygas darbdaviui. Kiekvienam darbuotojui privalo būti sudarytos saugios ir sveikos darbo sąlygos, neatsižvelgiant į įmonės veiklos rūšį, darbo sutarties rūšį, darbuotojų skaičių, įmonės rentabilumą, darbo vietą, darbo aplinką, darbo pobūdį, darbo dienos ar darbo pamainos trukmę, darbuotojo pilietybę, rasę, tautybę, lytį, seksualinę orientaciją, amžių, socialinę kilmę, politinius ar religinius įsitikinimus. Šio Įstatymo nustatytos darbuotojų saugos ir sveikatos garantijos taikomos taip pat ir valstybės bei savivaldybių institucijų ar įstaigų valstybės tarnautojams. Vadinas, darbdavio atsakomybei kilti viena iš sąlygų yra saugos darbe norminių aktų pažeidimas, t.y. nesudarymas saugių darbo sąlygų.

Žala yra neatlyginama, jeigu ji padaroma teisėta veika. Kai kurios aplinkybės pašalina veikos neteisėtumą. Šios aplinkybės:

- 1) nenugalima jėga;
- 2) būtinasis reikalingumas.

Nenugalima jėga – tai neišvengiamai kylanti aplinkybė, kurios asmuo negalėjo numatyti ir jos kontroliuoti. Dažniausiai tai yra gamtos reiškiniai (stichinės nelaimės): audros, potvyniai, žemės drebėjimai, žaibo sukelti gaisrai ir panašiai. Kartais tokios aplinkybės gali būti sukeltos žmonių veiksmais (masinės riaušės, karai ir pan.).

Būtinasis reikalingumas – tai veikla, kuria asmuo padaro žalos dėl to, kad siekia pašalinti didesnę pavojų, didesnės žalos atsiradimą nukentėjusiajam, ar kitiems asmenims. Būtinasis reikalingumas yra teisėtas, jeigu žalos grėsmė turtui (gyvybei, sveikatai) yra reali, akivaizdi ir pašalinti jos kitokiu būdu, kitomis priemonėmis nėra galimybės, o dėl to padaroma žala yra mažiau reikšminga negu išvengtoji.³⁰

---

²⁹ Lietuvos Respublikos Darbo kodekso komentaras. III dalis. Individualūs darbo santykiai.-Justitia, Vilnius, 2004, p. 357.

³⁰ Lietuvos Respublikos Darbo kodekso komentaras. III dalis. Individualūs darbo santykiai.-Justitia, Vilnius, 2004, p. 357.

Pažymėtina, kad darbdavio neteisėto veikimo ar neveikimo fakto nebuvimas tam tikrais atvejais neturi įtakos darbdavio materialinei atsakomybei atsirasti. Štai Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų teisėjų kolegija, nagrinėdama civilinę bylą Nr. 3K-3-640/2003³¹, nustatė tokias bylos aplinkybes: ieškovės D. Gervienės vyras Alfonsas Gervė dirbo UAB “Eura” vairuotoju. Jam vykdant darbinės pareigas, Baltarusijos teritorijoje, kelio Rusijos siena-Ivancevičiai 19 kilometre, UAB “Eura” vairuotojo A. Dubinsko vairuojamas autobusas “Mercedes Benz 0307” įsirėžė į stovintį Minsko namų statybos įmonės “Minskžilstroj” mechanizacijos ir spec. darbų valdybos Nr. 154 automobilį MAZ, ir minėto susidūrimo metu A. Gervė, vykęs antruoju autobuso vairuotoju, žuvo. Bylą nagrinėję žemesniųjų instancijų teismai ieškovės reikalavimą atmetė motyvuodami tuo, kad atsakovas nepažeidė saugos darbe norminių aktų. Tuo tarpu Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų kolegija pasisakė, kad tokia teismų išvada nėra pagrįsta byloje nustatytais aplinkybėmis. Darbdavio kaltė pasireiškia per jo darbuotojų kaltę. Jeigu nustatoma, kad darbdavio darbuotojai yra padarę tam tikrus pažeidimus, tai darytina išvada, jog yra ir darbdavio kaltė. Kaip matome, darbdavio veiksmų neteisėtumas pasireiškia darbuotojo neteisėtais veiksmais – šiuo atveju, KET pažeidimu.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senatas 1997 m. sausio 16 d. Nutarime Nr.2³² pasisakė, kad “CK 493 str. (nCK 6.270) nustato, kad asmenys, kurių veikla susijusi su didesniu pavojumi aplinkiniams asmenims, privalo atlyginti žalą, padarytą didesnio pavojaus šaltinio, jeigu neįrodo, kad žala atsirado dėl nenugalimos jėgos arba nukentėjusiojo tyčios.

Šios rūšies civilinei atsakomybei atsirasti, teismui pakanka nustatyti: 1) atsakovo (didesnio pavojaus šaltinio valdytojo) veiką; 2) žalos padarymą ieškovo (nukentėjusiojo) sveikatai; 3) priežastinį ryšį tarp veikos ir atsiradusios žalos.” Kaip matome, teismas nepasakė, kad didesnio pavojaus valdytojo veiksmai turi būti neteisėti – pakanka fakto, kad žala padaryta padidinto pavojaus šaltiniu, o atsakomybė tenka didesnio pavojaus šaltinio valdytojui. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas taip pat išaiškino, kada padidinto pavojaus šaltinio valdytojo veiksmai netaisytini neteisėtais. Didesnio pavojaus šaltinio valdytojas neatsako už žalą, padarytą didesnio pavojaus šaltinio, jeigu įrodo, kad didesnio pavojaus šaltinio valdymo galimybę jis prarado dėl neteisėtų kitų asmenų veiksmų.

Visgi daugumoje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nagrinėtų bylų darbdavio neteisėta veika pasireiškia neužtikrinant teisės aktuose nustatytų reikalavimų. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad kiekvienas žmogus gali laisvai pasirinkti darbą bei verslą ir turi teisę turėti tinkamas, saugias ir sveikas darbo sąlygas, gauti teisingą apmokėjimą už darbą ir

³¹ http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=8976

³² http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=26651

socialinę apsaugą nedarbo atveju. Taigi Konstitucija įtvirtina žmogaus teisę turėti saugias ir sveikas darbo sąlygas. Darbo kodekso 2 straipsnio 1 dalies 5 punkte nustatyta, kad darbo ir sveikatai nekenksmingų darbo sąlygų sudarymas yra darbo santykių teisinio reguliavimo principas. Šio principo įgyvendinimas yra darbdavio pareiga. DK 260 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad kiekvienam darbuotojui turi būti sudarytos tinkamos, saugios ir sveikatai nekenksmingos darbo sąlygos, nustatytos Darbuotojų saugos ir sveikatos įstatyme. Šio įstatymo 11 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta darbdavio pareiga užtikrinti darbuotojų saugą ir sveikatą. Taigi šiose darbo įstatymų normose imperatyviai įtvirtinta darbdavio pareiga užtikrinti darbuotojui saugias ir sveikas darbo sąlygas.

Įstatymai taip pat numato galimybę darbdaviui išvengti atsakomybės dėl darbuotojo sužalojimo darbe, tačiau darbdavys šiuo atveju privalo įrodyti, kad nelaimingas atsitikimas darbe įvyko dėl trečiųjų asmenų atliktų veiksmų. Darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymo 46 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad darbdavys neatsako už darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų neužtikrinimą arba darbdavio atsakomybė už tai gali būti sumažinta, jeigu ištyrus nelaimingą atsitikimą darbe nustatoma, kad tai įvyko susiklosčius neįprastoms ar nenumatytoms aplinkybėms, kurių darbdavys negalėjo kontroliuoti, arba dėl atsitikimų, kurių padarinių nebuvo galima išvengti, nors ir buvo naudojamos visos reikiamos priemonės. Išanalizavus Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką, galima teigti, kad bylų, kuriose darbdaviui būtų pavykę įrodyti, kad nelaimingas atsitikimas darbe įvyko tik dėl trečiųjų asmenų ar pačių nukentėjusiųjų neteisėtų veiksmų ar neteisėto neveikimo, nėra gausu. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 7 d. nagrinėtoje byloje Nr. 3K-3-575³³, atsakovas bandė įrodyti, kad nelaimingas atsitikimas darbe įvyko dėl trečiųjų asmenų nusikalstamų veiksmų. Tačiau teisėjų kolegija pasisakė, kad atsakovo argumentai, kad nelaimingas atsitikimas darbe įvyko dėl trečiųjų asmenų atliktų veiksmų negali būti pagrindas, atleidžiantis atsakovą nuo civilinės atsakomybės. Teismas taip pat palaikė pirmosios instancijos teismo prieitą išvadą, kad darbdavys nesiėmė priemonių, užtikrinančių darbuotojų saugumą, kurios buvo būtinos, atsižvelgiant į įmonės vykdomos veiklos pobūdį.

2005 m. birželio 13 d. nutartyje L.Stravinskienė v. UAB "Vigidas", Nr. 3K-P-276³⁴ nustatyta, kad nukentėjusysis R. Stravinskas, būdamas girtas, ne darbo metu savavališkai paėmė kitam darbuotojui priskirtą autokrautuvą ir, važiuodamas dideliu greičiu, apvirto bei buvo mirtinai sužalotas. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas netgi esant tokioms nelaimingo atsitikimo darbe aplinkybėms išvelgia neteisėtą darbdavio neveikimą, kuris pasireiškia atsakovo netinkamu darbo

³³ http://www.lai.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=30385

³⁴ http://www.lai.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=28382

organizavimu, saugos ir sveikatos norminių teisės aktų pažeidimu, darbo drausmės neužtikrinimu, autokeltuvo palikimu be priežiūros su degimo rakteliu spynelėje. Visos šios aplinkybės lėmė dalinę darbdavio materialinę atsakomybę.

2.3 Priežastinis ryšys tarp neteisėtos veikos ir žalos

Trečioji sąlyga, nurodyta LR DK 246 straipsnyje, darbdavio materialinei atsakomybei atsirasti, yra priežastinis ryšys tarp neteisėtos veikos ir žalos.

Teisingas priežastinio ryšio esmės supratimas nepaprastai svarbus praktikai, nes priežastinio ryšio teorija, kuria vadovaujasi teismai, apsprendžia civilinės atsakomybės ribas. Tas pats veiksmas gali sukelti ne vieną pasekmę, jis gali tapti ištisos tolesnių veiksmų grandinės pradžia. Grandininiai veiksmai taip pat gali sukelti įvairias žalingas pasekmes, taigi reikėtų išsiaiškinti, ar už visų tų veiksmų sukeltas pasekmes privalo atsakyti pirmojo veiksmo vykdytojas. O gal jo atsakomybės riba yra tik pirminė, tiesioginė jo veiksmo pasekmė, o už kitas, antrines pasekmes jis neatsako?³⁵

Teisės literatūroje egzistuoja bent keliolika priežastinio ryšio teorijų, tačiau darbo teisėje egzistuoja tam tikra priežastinio ryšio nustatymo specifika, nes šiuo atveju žalą padaro organizacija darbuotojui. Reikia nustatyti atsakingo už žalą asmens elgesio ir pažeidėjo veiksmų; pažeidėjo veiksmų ir darbuotojo sveikatos sužalojimo; darbinio sužalojimo ir nukentėjusiojo mirties priežastinį ryšį.³⁶

Teismas pripažįsta, kad egzistuoja priežastinis ryšys, kai yra pateikiami įrodymai, patvirtinantys žalą esant tiesiogine atsakovo veiksmų pasekme. Nelaimingi atsitikimai darbe yra tiriami ir apskaitomi Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatyta tvarka. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. rugsėjo 2 dienos nutarime Nr. 1118 „Dėl nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo ir apskaitos nuostatų patvirtinimo“³⁷ detalizuojama tyrimo eiga, subjektai bei kitos sąlygos. Minėto nutarimo 35 punkte sakoma, kad valstybinės darbo inspekcijos inspektorius, tirdamas nelaimingą atsitikimą darbe, prireikus kviečia dalyvauti atliekant tyrimą Valstybinės visuomenės sveikatos priežiūros tarnybos prie Sveikatos apsaugos ministerijos teritorinės įstaigos atstovą, potencialiai pavojingų

³⁵ Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. – Justitia, Vilnius, 1995, p. 197.

³⁶ Tiažkijus V., Petravičius r., bužinskas G. Darbo teisė. – Justitia, Vilnius, 1999, p. 161.

³⁷ Valstybės žinios, 2004, Nr. 136-4945.

įrenginių techninės būklės tikrinimo įstaigų ekspertus, specialistus, suinteresuotų įstaigų atstovus, kurie privalo pateikti tyrimui atlikti reikalingas išvadas ar informaciją. Nelaimingam atsitikimui darbe tirti Valstybinės darbo inspekcijos inspektorius gali pasitelkti reikiamus ekspertus, o prireikus Valstybinės darbo inspekcijos teritorinio skyriaus vedėjas dėl ekspertizių gali kreiptis į atitinkamas institucijas, įstaigas ir organizacijas. Nelaimingo atsitikimo darbe tyrimo akte konstatuojamos nelaimingo atsitikimo priežastys, kurias teismas įvertina, sprenddamas darbuotojo ir darbdavio veiksmus bei kiekvieno jų kaltės laipsnį dėl įvykusio nelaimingo atsitikimo. Tokiu būdu valstybė nustato pakankamą administracinių subjektų kompetenciją tinkamai iširti nelaimingus atsitikimus darbe bei jų priežastis. Tačiau Lietuvos Aukščiausiasis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad tik teismas, kilus ginčui, gali spręsti, ar yra saugos darbe teisės aktų pažeidimas, ar yra priežastinis ryšys tarp teisės pažeidimo ir nelaimingo atsitikimo ir ar yra pagrindas taikyti teisinę atsakomybę.

Teismui tenka užduotis nustatyti, ar neteisėta veika, turėjusi įtakos žalai atsirasti, gali sukelti atsakomybę už žalą. Tai nesunku padaryti, kai žala atsiranda tuoj pat po neteisėtos veikos, t.y. kai tarp jų yra tiesioginis priežastinis ryšys. Tais atvejais, kai žala yra sąlygota kelių priežasčių, privalu nustatyti pagrindinę priežastį, dėl kurios atsirado žala.³⁸

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija 2006 m. rugsėjo 6 d. nutartyje civilinėje byloje A. Ž. v. UAB „Ranga IV“ Nr. 3K-3-450/2006³⁹, sprendama dėl neturtinės žalos dydžio nustatymo, dydžio nustatymo kriterijų, pasisakė, kad žala ieškovo sveikatai padaryta jam vykdant darbinės pareigas. Saugių ir sveikatai nekenksmingų darbo sąlygų sudarymas yra vienas iš darbo santykių teisinio reglamentavimo principų (DK 2 straipsnio 1 dalies 5 punktas). Realus nurodyto principo įgyvendinimas užtikrinamas nustatant pagrindinius teisinius darbuotojų saugos ir sveikatos (t. y. darbo aplinkos, darbo vietų, darbų organizavimo) reikalavimus, darbdavio pareigą garantuoti darbuotojų saugą ir sveikatą, šios pareigos įgyvendinimo kontrolę bei atsakomybę už jos pažeidimą(...). Nagrinėjamoje byloje svarbu nustatyti priežastinį ryšį tarp darbdavio veiksmų ir jo pareigos užtikrinti sveikas ir saugias darbo sąlygas įvykdymo. Teisėjų kolegija pažymi, kad viešojo intereso prasme darbdavys, organizuodamas darbus, turi maksimaliai stengtis ir visiškai laikytis saugos užtikrinimo reikalavimų. Kai ne visi saugos reikalavimai įvykdomi, turi būti vertinama, kiek jie objektyviai buvo žalos priežastis ir lėmė neigiamas pasekmes. Pirmosios instancijos teismas pagrįstai konstatavo, kad tarp darbdavio saugos darbe norminių aktų pažeidimo ir nukentėjusiojo sužalojimo bei atsiradusios žalos yra tiesioginis priežastinis ryšys. Tai, kad darbdavys neužtikrino saugių darbo sąlygų, savaime nelėmė darbuotojo

---

³⁸LAT apžvalga Nr. A2-5 „Įstatymų taikymas teismų praktikoje, nagrinėjant civilines bylas dėl atlyginimo žalos, padarytos sužalojus asmenį, kitaip pakenkus jo sveikatai arba atėmus gyvybę“.

http://www.lat.lt/4_tpbiuletiniai/senos/nutartis.aspx?id=26652

³⁹ http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=30112

sužalojimo. Tiesioginės neigiamos pasekmės kilo dėl nukentėjusiojo veiksmų, kuris, keldamas kibirą su betonu ir pastatęs koją ant medinės atramos (kurios viena dalis buvo prikalta prie betonavimo kraštinės lentos, o kita – įremta į medį), pastarajai nuslydus, nukrito iš 2,85 m aukščio ir susižalojo. Pasikeitus darbo aplinkos sąlygoms (betonuotojams nuėmus apsauginę balkono aptvarą), nukentėjusysis negalėjo žinoti ar numatyti, kad medinė atrama nėra tinkamai įtvirtinta ir kad į ją negalima remtis. Tokie nukentėjusiojo veiksmai vertintini kaip paprastas neatsargumas (neatidumas). Taigi darbdavys turi atlyginti nukentėjusiajam padarytą neturtinę žalą (DK 250 straipsnis, CK 6.250 straipsnis).

Šioje byloje, aplinkybės, kad darbdavio saugių darbo sąlygų nesudarymas savaime nelėmė darbuotojo sužalojimo, kad traumos pasekmės gali išryškėti tik ateityje, pagaliau, kad dėl nelaimingo atsitikimo darbe pripažinta dalis darbuotojo kaltės, nepanaikina darbdavio materialinės atsakomybės.

Priežastinio ryšio, kaip materialinės atsakomybės sąlygos, buvimo klausimą teismai sprendžia atsižvelgę į visus veiksnius, lėmusius nelaimingą atsitikimą, ir atsižvelgiant į tai, kad nelaimingą atsitikimą lėmė atsakovo (darbdavio) netinkamas darbo organizavimas, saugos ir sveikatos norminių teisės aktų pažeidimas, darbo drausmės neužtikrinimas. Ieškovas (nukentėjusysis) privalo įrodyti ne tik padarytos žalos faktą, bet ir priežastinio ryšio tarp atsakovo (teisės pažeidėjo) neteisėtos veikos ir atsiradusios žalos faktą. Priežastinio ryšio tarp neteisėtos veikos ir atsiradusios žalos faktui įrodyti būtina nustatyti, kad: 1) atsakovas turėjo teisinę pareigą; 2) ją atsakovas pažeidė; 3) šiuo pažeidimu padarė žalą; 4) nėra kitų pašalinių įvykių, galėjusių nutraukti priežastinio ryšio grandinę; 5) kitas svarbias aplinkybes.⁴⁰

Netiesioginis (tarpinis) ryšys yra teisiškai reikšmingas, pakankamas materialinei atsakomybei atsirasti tada, kai norminiai teisės aktai ne tik nurodo, bet ir nustato, esant kitoms materialinės atsakomybės sąlygoms, materialinę atsakomybę už padarytą žalą. Jei žala padaroma esant tiesioginiam ir netiesioginiam neteisėtos veikos ir žalos atsiradimo priežastiniam ryšiui, materialinei atsakomybei ir jos dydžiui nustatyti dažnai reikia pasitelkti tam tikrus specialistus, skirti ekspertizes ir panašiai. Be jų pagalbos teisingai išspręsti materialinės atsakomybės klausimą dažniausiai negalima.⁴¹

---

⁴⁰ LAT apžvalga Nr. A2-5 „Įstatymų taikymas teismų praktikoje, nagrinėjant civilines bylas dėl atlyginimo žalos, padarytos sužalojus asmenį, kitaip pakenkus jo sveikatai arba atėmus gyvybę“.
http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=26652

⁴¹ Lietuvos Respublikos Darbo kodekso komentaras. III dalis. Individualūs darbo santykiai.-Justitia, Vilnius, 2004, p. 358.

Teismams nagrinėjant bylas dėl materialinės atsakomybės, kone dažniausiai ginčijama būtina civilinės atsakomybės sąlyga yra priežastinis ryšys. Kaip taisyklė, darbdaviai nelaimingo atsitikimo darbe priežastimi linkę įvardyti darbuotojų neblaivumą.

Štai Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų teisėjų kolegijos nagrinėtoje byloje J.Vaitelienė v. UAB "Liekupė", Nr. 3K-3-865/2001⁴², pareiškėja savo ieškininį reikalavimą grindė tuo, kad jos vyras Liudas Vaitelė būnant komandiruotėje, muitinės autokrovinių terminale Rusijoje, Maskvos srities Lenskij rajone, UAB agrokombinate "Lenskij", 1997 m. lapkričio 21 d. mirė apsinuodijęs netvarkingos dujinės viryklės smalkėmis. Nelaimingas atsitikimas yra susijęs su darbu, nes įvyko atsakovui priklausančiame kroviniame automobilyje. Kasatorius UAB "Liekupė", neigdamas savo kaltę, nurodė, kad dėl neblaivaus asmens elgesio kilęs nelaimingas atsitikimas darbe negali užtraukti bet kokio pobūdžio atsakomybės darbdaviui.

Išplėstinė teisėjų kolegija konstatavo, kad sistemiškai aiškinant Lietuvos Respublikos Žmonių saugos darbe įstatymo 79 straipsnį ir Lietuvos Respublikos Žalos atlyginimo dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimų profesine liga laikinojo įstatymo 8 ir 10 straipsnių nuostatas, darytina išvada, kad nelaimingo atsitikimo darbe atveju esant darbuotojo-nekentėjusiojo dideliame neatsargumui, vienkartinės pašalpos dydis, atsižvelgiant į nukentėjusiojo kaltės laipsnį, gali būti mažinamas arba atmetamas. Nagrinėjamoje byloje teismai nustatė, kad nukentėjusysis 1997 m. lapkričio 21 d. muitinės autokrovinių terminale poilsio metu, automašinos KAMAZ 5410 valstybinis Nr. ZTB 965 kabinos šildymui naudojo netvarkingą dujinę viryklę, dėl ko apsinuodijęs anglies monoksidu mirė. Nukentėjusiojo atviros ugnies panaudojimas sandariai uždarius automašinos kabinos langus ir duris, prilyginamas dideliame nukentėjusiojo neatsargumui, kuris padėjo atsirasti žalai. Vairuotojas turintis didelę patirtį, privalėjo numatyti galimas pasekmes. Tokiu būdu nepagrįstas yra kasatoriaus argumentas, jog teismai, nagrinėdami bylą, neatsižvelgė į aplinkybę, kad L. Vaitelė nelaimingo atsitikimo metu buvo neblaivus ir dėl to nesumažino vienkartinės pašalpos, išmokamos mirusiojo šeimai, dydžio. Išplėstinė teisėjų kolegija konstatuoja, kad šiuo atveju, nenustačius byloje priežastinio ryšio tarp nukentėjusiojo girtumo ir įvykusio nelaimingo atsitikimo, aplinkybė, kad pastarojo kraujyje buvo rasta alkoholio, negali įtakoti žalos atlyginimo dydžio nustatymui.

Neatsako už žalą asmeniui didesnio pavojaus šaltinio valdytojas, jeigu jis įrodo, kad žala atsirado dėl nukentėjusiojo tyčios, t.y. kai pats nukentėjusysis numatė žalingas pasekmes, kurias padarys didesnio pavojaus šaltinis, ir jų siekė. Taigi teismas šiuo atveju turėtų byloje nustatyti įstatymo reikalaujamą nukentėjusiojo kaltės formą - tyčią. Teismo nustatytas

---

⁴² http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=12042

nukentėjusiojo didelis neatsargumas pagal galiojančius civilinius įstatymus nėra pagrindas atleisti didesnio pavojaus šaltinio valdytoją nuo civilinės atsakomybės. Atsižvelgiant į nukentėjusiojo didelį neatsargumą, teismo nustatytą civilinėje byloje, atlygintinos žalos dydis gali būti sumažintas arba reikalavimas atlyginti žalą, padarytą didesnio pavojaus šaltinio, atmestas (CK 497 str.).⁴³

Kiekvienas incidentas pasibaigęs darbuotojo suluošinimu ar kitokiu pakenkimu sveikatai arba nukentėjusiojo mirtimi, gali būti sąlygotas ne vienos, o kelių priežasčių. Tokiu atveju teismui tenka pareiga nustatyti pagrindinę priežastį. Įvykdyti šį nelengvą užduotį pavyksta tik išsiaiškinus priežastį, pagal įstatymą esančią pakankamu pagrindu teigti, jog asmuo savo veiksmais pažeidė nustatytas elgesio taisykles ir jog šis pažeidimas yra pakankama priežastis žalai atsirasti.⁴⁴

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija 2002 m. balandžio 22 d. nagrinėdama civilinę bylą L.Jasudavičienė v. UAB "Žemaitijos deguonis", Nr. 3K-3-627/2002⁴⁵, nustatė, kad 1998 m. balandžio 16 d. 23 valandą 10 minučių, ieškovei dirbant atsakovo bendrovėje, sprogo sprogmuo ir deguonies balionai, dėl to ji buvo sužalota. Ryšium su sužalojimu darbe jai nustatytas trečios grupės invalidumas su 40 procentų darbingumo netekimu iki 2001 m. gruodžio 1 d. Atsakovas turi atlyginti sveikatai padarytą žalą. Sprogmuo galbūt buvo įneštas į bendrovės patalpas pašalinių asmenų, tačiau atsakovas neužtikrino tinkamos patalpų ir darbuotojų apsaugos. Be to, atsakovo veikla yra susijusi su didesniu pavojumi aplinkiniams asmenims.

Pirmosios instancijos teismas ieškinį atmetė motyvavo tuo, kad darbdaviui civilinė atsakomybė taikoma tik esant jo kaltei. Darbdavio pareiga atlyginti žalą išnyksta, jeigu jis įrodo, kad darbuotojas buvo sužalotas dėl jo paties ar kitų asmenų kaltės. Dėl ieškovės sužalojimo atsakovo kaltė nenustatyta. Atsakovas įrodė, jog ieškovė buvo sužalota dėl iki šiol nenustatytų trečiųjų asmenų įvykdyto nusikaltimo, o ne dėl jo kaltės, todėl jam neatsiranda pareiga atlyginti žalą.

Apeliacinis teismas nesutiko su tokiais argumentais - kolegija konstatavo, kad ieškovė įrodė, jog žala jos sveikatai padaryta ryšium su jos darbinių pareigų vykdymu ir pateikė duomenis apie padarytos žalos dydį. Tuo tarpu atsakovas neįrodė, kad ieškovei buvo sudarytos saugios darbo sąlygos. Su tokia apeliacinio teismo nuomone sutiko ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, konstatuodamas, kad kiekvieno žalos padarymo atveju turi būti nustatinėjama, ar žala nepadaryta didesnio pavojaus šaltinio, jeigu yra faktinių duomenų apie tai, kad žala kilo dėl faktoriaus, kuris kelia papildintą žalos padarymo grėsmę. Padidinto pavojaus šaltiniu yra daiktai, objektai ar procesai,

---

⁴³ LAT apžvalga Nr. A2-5 „Įstatymų taikymas teismų praktikoje, nagrinėjant civilines bylas dėl atlyginimo žalos, padarytos sužalojus asmenį, kitaip pakenkus jo sveikatai arba atėmus gyvybę“.
http://www.lat.lt/4_tpbuletieniai/senos/nutartis.aspx?id=26652

⁴⁴ Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. – Justitia, Vilnius, 1995, p. 199.

⁴⁵ http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=10288

kurių žmogus iki galo nepajėgia kontroliuoti dėl jų didesnio pavojingumo. Ieškininiame pareiškime buvo nurodyta, kad atsakovas vykdė didesnę pavojų aplinkiniams keliančią veiklą, užpildydamas galinčius sprogti atitinkamoms aplinkybėms esant deguonies balionus. Sprogimo neigiami padariniai pasireiškė ne tik dėl nežinomų asmenų veikimo, kai sprogo jų padėtas užtaisas. Kartu susprogo trylika deguonies balionų. Dėl to sugriuvo statiniai, atsirado didelė žala įmonei ir tuo pat metu didesnio pavojingumo faktoriumi, už kurį atsakingas darbdavys, buvo padaryta žala ieškovei. Kaip didesnio pavojaus šaltinio – pavojingo objekto – valdytoja bendrovė atsakinga prieš asmenis už žalą, kurią padarė grėsmingi įmonės veiklos faktoriai. Nors pavojingą veiksnį – deguonies balionų sproginimą – suaktyvino nusikalstami pašalinių asmenų veiksmai, tačiau ši aplinkybė nelaikoma didesnio pavojaus šaltinio valdytojo atsakomybę pašalinančia aplinkybe.

Teismas pripažino, jog nežiūrint, kad žala padaryta trečiojo asmens veiksmais, atsakomybė kyla ir nukentėjusiosios darbdaviui, kadangi atsižvelgiant į darbdavio vykdomos veiklos specifiką, jis turi imtis padidinto atsargumo priemonių.

Teismų praktika pripažįsta, kad priežastinį ryšį nutraukia paties nukentėjusiojo neteisėti veiksmai arba trečiojo asmens veiksmai, taip pat nenugalima jėga ar būtinasis reikalingumas. Jeigu pats ieškovas savo neteisėtais veiksmais nutraukia priežastinio ryšio grandinę, teismai atsižvelgdami į tokių veiksmų įtaką nelaimingam atsitikimui, atleidžia atsakovą nuo atsakomybės arba sumažina atsakovo atsakomybę.

Ne kartą minėtoje Lietuvos aukščiausiojo teismo 2005 m. birželio 13 d. nutartyje L.Stravinskienė v. UAB "Vigidas" Nr. 3K-P-276/2005⁴⁶ akivaizdžiai neteisėti neblaivaus nukentėjusiojo R.Stravinsko veiksmai, kuomet nelaimingo atsitikimo darbe jis buvo mirtinai sužalotas, nepanaikina darbdavio atsakomybės. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija konstatavo, kad bylos duomenys įgalino apeliacinės instancijos teismą spręsti, kad dėl nelaimingo atsitikimo, kurio metu žuvo R. Stravinskas, yra atsakovo kaltė, taip pat kad yra priežastinis ryšys tarp atsakovo priešingų teisei veiksmų (neveikimo) ir atsiradusios žalos. Pažymėtina, kad nagrinėjamos bylos atveju reikia taikyti ir CK 6.270 straipsnį, reglamentuojantį atsakovo, kaip didesnio pavojaus šaltinio valdytojo, atsakomybę už didesnio pavojaus šaltinio padarytą žalą. Apeliacinės instancijos teismas, tinkamai konstatavo nukentėjusiojo R. Stravinsko didelį neatsargumą. Esant atsakovo kaltei, nukentėjusiojo didelis neatsargumas neeliminuoja atsakovo deliktinės civilinės atsakomybės. Priežastinio ryšio, kaip atsakomybės sąlygos, buvimo klausimą apeliacinės instancijos teismas išsprendė atsižvelgęs į visus veiksnius, lėmusius nelaimingą atsitikimą ir, atsižvelgiant į tai, kad nelaimingą atsitikimą lėmė atsakovo netinkamas

---

⁴⁶ http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=28382

darbo organizavimas, saugos ir sveikatos norminių teisės aktų pažeidimas, darbo drausmės neužtikrinimas, autokeltuvo palikimas be priežiūros su degimo rakteliu spynelėje, pagrįstai sprendė, kad yra priežastinis ryšys tarp atsakovo priešingų teisei veiksmų (neveikimo) ir atsiradusios žalos. Apeliacinės instancijos teismas, sprenddamas priežastinio ryšio klausimą, atsižvelgė ir į nukentėjusiojo R. Stravinsko veiksmus bei jų ryšį su kilusiomis pasekmėmis ir pagrįstai sprendė, kad nukentėjusiojo didelis neatsargumas padėjo žalai atsirasti. Atsakovo ir nukentėjusiojo R. Stravinsko kaltės proporcijas (atitinkamai 60 ir 40 proc.) apeliacinės instancijos teismas nustatė tinkamai.

Nustatyti priežastinį ryšį, kai žalą savo veika tiesiogiai padaro vienas asmuo, paprastai nėra labai sunku. Sunkiau, kai žalą padaro ne vienas asmuo, nors ir tiesiogiai (kyla klausimas, kiek žalos atsirado dėl kiekvieno asmens veikos, koks jų kaltės laipsnis), taip pat kai žala atsirado dėl įvairių priežasčių, tai yra kai tiesioginis žalos padarymas yra galimas tik kitiems asmenims sudarius tam tikras aplinkybes (netiesioginis tarpinis ryšys).⁴⁷

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje yra nemažai bylų kuomet ieškovas reikalauja žalos atlyginimo dėl profesinio susirgimo, kurią lėmė panašaus profilio darbas keliose įmonėse. Teismams praktiškai nėra galimybių nustatyti kurioje darbovietėje darbo aplinka labiausiai įtakojo profesinės ligos išsivystymą, juolab, kad patys ieškovai nenurodo profesinės rizikos vertinimo duomenų. Pagrindinis kriterijus, nustatant netekto darbingumo procentą, yra darbo kenksmingomis sąlygomis trukmė atskirose įmonėse. Štai Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. vasario 8 d. nagrinėtoje byloje E. A. v. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Skuodo skyrius, UAB "Skuodo komunalinis ūkis", VĮ "Klaipėdos regiono keliai" Nr. 3K-3-100/2006⁴⁸, ieškovas nurodo 7 įmones, kuriose dirbo kenksmingomis sąlygomis. Plungės VMSEK ekspertizės aktu pripažino 50 proc. ieškovo darbingumo netekimą dėl profesinio susirgimo, profesinio darbingumo netekimo procentą paskirstydama proporcingai atskirose įmonėse dirbtam laikui.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra išaiškinęs, kad objektyvūs tyrimai (sveikatos, organizmo būklės medicininiai tyrinėjimai, darbo aplinkos higieninis vertinimas ir kt.) leidžia nustatyti ir įrodyti, kad dirbantysis konkrečiose darbo sąlygose buvo veikiamas sveikatai žalingų veiksnių ir dėl to sužalotas. Taip nustatomas susirgimas, kaip sveikatos pakenkimas – žalos padarymas, - ir jo ryšys su darbo aplinka. Šių aplinkybių visuma leidžia sveikatos pakenkimą apibūdinti kaip profesinę ligą. Po jos nustatymo atsiranda apdraustojo asmens teisė į žalos atlyginimą ar draudimo išmoką, mokamus ryšium su profesinės ligos konstatavimu (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų

⁴⁷ Lietuvos Respublikos Darbo kodekso komentaras. III dalis. Individualūs darbo santykiai.-Justitia, Vilnius, 2004, p. 358.

⁴⁸ http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=29478

skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. gruodžio 16 d. nutartis M.Braciuvienė v. VSDFV Utenos rajono skyrius Nr. 3K-3-1737/2002⁴⁹). Darytina išvada, kad darbdaviai nėra linkę įrodinėti, esą jų įmonėse darbo sąlygos atitinka keliamus reikalavimus, o nukentėjusiajam nėra jokio skirtumo iš kurio darbdavio gauti daugiau ar mažiau žalos atlyginimo.

2.4. Kaltė

Ketvirtoji būtina darbdavio materialinės atsiradimo sąlyga darbo teisėje, nurodyta LR DK 246 straipsnyje, yra kaltė.

LR CK 6.248 straipsnio 3 dalyje pateikiama kaltės samprata: laikoma, kad asmuo kaltas, jeigu atsižvelgiant į prievolės esmę bei kitas aplinkybes jis nebuvo tiek rūpestingas ir apdairus, kiek atitinkamomis sąlygomis buvo būtina. Kaip matome, CK įtvirtina objektyvią kaltės sampratą.

Tai reiškia, kad atsakymas į klausimą, žalos padaręs asmuo yra kaltas ar ne, turi būti pateikiamas ne vertinant jo psichikos, psichologinę būklę, o jo elgesį remiantis apdairaus, rūpestingo, atidaus žmogaus (*bonus pater familias*) elgesio standartu. Jeigu apdairus, rūpestingas, atidus žmogus tokioje pat situacijoje būtų pasielgęs kitaip ir žalos išvengęs, žalos padaręs asmuo yra kaltas. Ir atvirkščiai, jeigu tokiomis pat aplinkybėmis žalos nebūtų išvengęs ir apdairus rūpestingas, atidus ir atsargus žmogus, kaltės nėra.⁵⁰

Pagal asmens intelektą ir jo valios išraišką kaltė yra dvejopa: tyčia ir neatsargumas. Šios kaltės formos yra skirstomos į keturias rūšis: 1)tiesioginę tyčią, kai teisės pažeidimą padaręs asmuo supranta savo veikos žalingumą, numato jos padarinius ir jų nori; 2)netiesioginę tyčią, kai teisės pažeidėjas supranta savo veikos žalingumą, numato jos padarinius, nenori, bet sąmoningai leidžia jiems atsirasti; 3)neatsargumą dėl žalingo (perdėto) pasitikėjimo, kai asmuo numato, kad jo veika gali sukelti žalingų padarinių, bet lengvabūdiškai tikisi jų išvengti; 4)neatsargumą dėl nerūpestingumo, kai asmuo nenumato žalingų savo veikos padarinių, nors turėjo juos numatyti.⁵¹

⁴⁹ http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=9812

⁵⁰ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I)-Justitia, Vilnius, 2003, p. 339-340.

⁵¹ Lietuvos Respublikos Darbo kodekso komentaras. III dalis. Individualūs darbo santykiai.-Justitia, Vilnius, 2004, p. 359.

Kaltės forma dar skirstoma pagal kaltės laipsnį. Kiekviena kaltės rūšis bei laipsnis yra pakankamas pagrindas materialinei atsakomybei atsirasti, tačiau nuo jų priklauso atsakomybės ribos ir jos dydis.

Darbdavio kaltė yra preziumuojama, todėl pats žalos padarymas suponuoja esant kaltę. Analizuojant Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką, galima teigti, kad nustačius saugos darbe norminių aktų pažeidimą, neužtikrinant saugių darbo vietų sukūrimo, nevykdant darbuotojų kontrolės, neinstruktavus darbuotojų, ir panašiai, darbdavio kaltė visuomet pripažįstama.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija 2006 m. birželio 13 d. nutartyje baudžiamojame byloje Panevėžio apygardos vyriausiojo prokuroro pavadootojas v. N.Š., Nr. 2K-435/2006⁵², panaikino apeliacinės instancijos teismo nuosprendį, palikdama galioti pirmosios instancijos teismo nuosprendį, kuriuo N. Š. nuteistas už tai, kad dirbdamas UAB „(duomenys neskebtini)“ transporto tarnybos viršininku ir būdamas darbdavio įgaliotas asmuo, atsakingas už darbų saugą, neatlikęs rizikos veiksnių vertinimo, nenustatęs pavojingų veiksnių, t. y. nepatikrinęs tvenkinio ledo storio, jo atsparumo traktoriaus svoriui, nenustatęs važiuojamoje dalyje -pavojingų vietų - ledo suplonėjimo dėl tekančios Nevėžio upės vagos vandens srovės, kitų tekančių šaltinių, ledo įtrūkimų – pasiuntė UAB „(duomenys neskebtini)“ ekskavatoriaus mašinistą R. J. traktoriumi MTZ-80 L valyti sniego nuo Nevėžio upės tvenkinio ledo, prieš tai R. J. nustatyta tvarka neinstruktavęs, nes UAB „(duomenys neskebtini)“ instrukcijose Nr. 4, 20, 26, 38, 39, 41, 42, 43, 48, 71, 93, pagal kurias 2003 m. gruodžio 27 d. buvo instrukuotas R. J., kaip pavojingas veiksnys nenumatytas galimas ledo lūžimas su traktoriumi MTZ-80 L (buldozeriu) valant sniegą nuo tvenkinio ledo ir važiuojant traktoriumi tvenkinio ledu. Įvykus nelaimingam atsitikimui, t. y. 2004 m. sausio 15 d. apie 12.55 val., UAB „(duomenys neskebtini)“ ekskavatoriaus mašinistui R. J. ratiniu traktoriumi MTZ-80L valant sniegą ant Nevėžio upės tvenkinio ledo, esančio prie AB „(duomenys neskebtini)“, Panevėžyje, po traktoriumi lūžo ledas ir, traktoriui kartu su R. J. patekus į vandenį ir nuskendus, R. J. žuvo.

Darbdavio kaltė suprantama kaip jo darbuotojų kaltė vykdant darbo pareigas. Jeigu nustatoma, kad darbdavio darbuotojai yra padarę tam tikrus pažeidimus, tai darytina išvada, jog yra ir darbdavio kaltė. Tai reiškia, kad žalą, atsiradusią dėl darbdavio darbuotojų, atliekančių savo darbinės pareigas, kaltės, privalo atlyginti samdantis darbuotojus asmuo, t. y. darbdavys.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija 2006 m. spalio 2 d. nagrinėdama civilinę bylą L.V. v. UAB „Girteka“, Nr. 3K-3-525/2006⁵³, pasisakė dėl žalos padarytos didesnio pavojaus šaltinio. Byloje nustatytos tokios aplinkybės: ieškovo darbdavys UAB

⁵² http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=30026

⁵³ http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=30230

„Girteka“ komandiravo ieškovo į užsienį gabenti krovinius kroviniu vilkiku. Trečiajam asmeniui vairuojant krovininį vilkiką, o ieškovui ilsintis vilkiko kabinoje, ieškovas 2003 m. birželio 30 d. Vokietijoje šalia Magdeburgo miesto įvykusio eismo įvykio metu buvo sunkiai sužalotas. Šioje byloje teisėjų kolegija nurodė, kad atsakovui atsirado objektyvioji civilinė atsakomybė (civilinė atsakomybė be kaltės), nes žalą didesnio pavojaus šaltiniu padarė atsakovo darbuotojas (CK 6.264, 6.270 straipsniai). Taigi nagrinėjamoje byloje atsakovo kaltė civilinei atsakomybei atsirasti neturi reikšmės, tačiau atsakovo kaltės forma turi esminę reikšmę teismui nustatant ieškovo patirtos neturtinės žalos dydį.

Tokios pat pozicijos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus kolegija laikėsi ir 2003 m. gegužės 28 d. nutartyje D.Gervienė v. UAB„Eura“, Nr. 3K-3-640/2003⁵⁴. Kaip ir prieš tai minėtoje byloje, šioje byloje nukentėjo vairuotojas, automobilį vairuojant kitam tos pačios įmonės vairuotojui A.Dubinskiui. Kolegija pasisakė, kad eismo įvykio metu (1996 m. spalio 19 d.) galiojusio 1993 m. spalio 7 d. Žmonių saugos darbe įstatymo 79 straipsnis numatė, kad įmonė, kurioje dėl saugos darbe norminių aktų pažeidimo įvyko mirtinas nelaimingas atsitikimas darbe, išmoka mirusiojo šeimai vienkartinę pašalpą, ne mažesnę kaip 500 Vyriausybės nustatytų minimalių mėnesinių algų. Iš bylos medžiagos matyti, kad ieškovės sutuoktinis žuvo atlikdamas darbinės pareigas. Todėl šio Įstatymo taikymui reikšmingas tik vienas klausimas – buvo ar ne padarytas saugos darbe norminių aktų pažeidimas. Bylą nagrinėję teismai ieškovės reikalavimą atmetė motyvuodami tuo, kad atsakovas nepažeidė saugos darbe norminių aktų. Teisėjų kolegija pripažįsta, kad tokia teismų išvada nėra pagrįsta byloje nustatytomis aplinkybėmis. Darbdavio kaltė pasireiškia per jo darbuotojų kaltę. Jeigu nustatoma, kad darbdavio darbuotojai yra padarę tam tikrus pažeidimus, tai darytina išvada, jog yra ir darbdavio kaltė. Iš nelaimingo atsitikimo darbe akto matyti, kad avarija įvyko dėl Kelių eismo taisyklių pažeidimo. Baltarusijos pareigūnų, atlikusių tyrimą, nutarime nutraukti baudžiamąją bylą nurodyta, jog avarija įvyko dėl A. Dubinsko, pažeidusio Kelių eismo taisykles, kaltės. Atsižvelgiant į tai, kad darbdavio veikla susijusi su transporto paslaugų teikimu, į darbdavio bei jo darbuotojų pareigas įeina ir pareiga laikytis kelių eismo saugumą užtikrinančių teisės normų. Todėl teismai, remdamiesi bylos medžiaga, turėjo vertinti, pažeidė ar ne darbdavio darbuotojas, t.y. A. Dubinskas, Baltarusijos Respublikos teritorijoje galiojusias Kelių eismo taisykles. Šioje byloje kolegija panaikino pirmosios ir

---

⁵⁴ http://www.lai.lt/4_tpbiuletiniai/senos/nutartis.aspx?id=8976

apeliacinės instancijos teismų sprendimus, kuriais nenustatyta darbdavio kaltė, perduodama bylą nagrinėti iš naujo.

Darbo teisėje gali būti taikoma mišri atsakomybė, kai yra ir darbuotojo ir darbdavio kaltė. Tada žalos atlyginimas sumažinamas atsižvelgiant į darbuotojo kaltės laipsnį.⁵⁵ LR DK 247 straipsnyje įtvirtinta nuostata, kad jeigu žalai atsirasti sudarė sąlygas nukentėjusiojo kaltė (sužalojimo ir mirties atvejais - sužalotojo (mirusiojo) asmens didelis neatsargumas), žalos atlyginimas yra mažinamas atsižvelgiant į kaltės laipsnį arba reikalavimas atlyginti žalą atmetamas. Šiuo atveju nukentėjusiojo (darbuotojo) kaltė nelaikoma darbdavio kalte, o atvirkščiai, pašalinama iš jo kaltės ir įstatyme nustatytais pagrindais gali būti atitinkamai mažinama pažeidėjo – darbdavio – materialinė atsakomybė.

Kadangi darbdavio kaltė yra suvokiama objektyviai ir yra preziumuojama, pats žalos faktas suponuoja esant kalte. Žalos atlyginimo dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimų profesine liga laikinojo įstatymo 10 straipsnyje nustatyta, kad jeigu paties nukentėjusiojo didelis neatsargumas padėjo žalai atsirasti arba jai padidėti, atsižvelgiant į nukentėjusiojo kaltės laipsnį, žalos atlyginimas turi būti sumažinamas arba reikalavimas atlyginti žalą turi būti atmetamas, jeigu įstatymai nenumato kitaip. Konstatuoti, kad kaltės nėra, galima tik kai darbdavys įrodo bent vieną įstatyme numatytą pagrindą, kai žala pateisinama ir civilinė atsakomybė netaikoma. Darbdaviai išnaudodami šią įstatymu numatytą galimybę, sumažinti savo atsakomybės laipsnį, neretai kreipiasi į Lietuvos Aukščiausiąjį Teismą, prašydami pripažinti dalinę darbuotojo kalte.

Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija 2001 m. lapkričio 13 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje *J. Vaitelienė ir kt. v. UAB „Liekupė“*, bylos Nr. 3K-7-865/2001⁵⁶, konstatavo, kad nelaimingo atsitikimo darbe atveju, esant darbuotojo (nukentėjusiojo) dideliame neatsargumui, vienkartinės pašalpos dydis, atsižvelgiant į nukentėjusiojo kaltės laipsnį, gali būti mažinamas arba atmetamas. Buvo ar ne nukentėjusiojo didelis neatsargumas, o jeigu buvo, tai kokios yra nukentėjusiojo ir darbdavio kaltės proporcijos (kaltės laipsnis), vertinama kiekvienu konkrečiu atveju pagal konkrečias bylos aplinkybes.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje gausu civilinių bylų, kuomet pripažįstama mišri darbdavio ir darbuotojo kaltė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų teisėjų kolegija 2005 m. spalio 10 d. nutartyje civilinėje byloje *R.Sakalauskienė v. UAB „Šilna“*, Nr. 3K-3-467/2005⁵⁷ nustatė tokias bylos aplinkybes: 1999 m. lapkričio 29 d. apie 10 val. Alytaus rajone, kelyje Alytus-Simnas-Kalvarija,

⁵⁵ Tiažkijus V., Petravičius r., bužinskas G. Darbo teisė. – Justitia, Vilnius, 1999, p. 161.

⁵⁶ http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=12042

⁵⁷ http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=28849

Santaikos kaimo teritorijoje, vairuodamas automobilį Ford Sierra (valst. Nr. FMB 993), priklausanti atsakovui, ir važiuodamas darbo reikalais, autoavarijoje žuvo ieškovės vyras K. P. Sakalauskas, dirbęs pas atsakovą darbų vykdytoju. Nelaimingo atsitikimo darbe akte nurodyta, kad nelaimingo atsitikimo priežastis yra K. P. Sakalausko padarytas KET 14.1 ir 14.2 punktų pažeidimas. Autoįvykio metu K. P. Sakalausko vairuoto automobilio galinės ašies ratų padangos buvo skirtingo protektoriaus rašto ir skirtingų dydžių. Pirmosios instancijos teismas, nustatęs, kad darbdavys buvo įpareigojęs nukentėjusįjį valdyti automobilį, sprendė, kad K.P. Sakalauskas pats privalėjo rūpintis automobilio technine būkle, dėl to teismas neižvelgė darbdavio kaltės. Apeliacinės instancijos teismas, išnagrinėjęs ieškovės apeliacinį skundą, panaikino pirmosios instancijos teismo sprendimą ir priėmė naują sprendimą: pripažino dėl įvykusio nelaimingo atsitikimo vienodai kaltais tiek nukentėjusįjį, tiek atsakovą. Teismas rėmėsi byloje nustatytais aplinkybėmis, kad suteikdamas nukentėjusiam darbuotojui nesaugią darbo priemonę, kurią naudodamas darbuotojas žuvo, darbdavys pažeidė darbų saugos reikalavimą. Kolegija konstatavo, kad darbdavys yra kaltas ir atsakingas dėl žalos, atsiradusios žuvus K. P. Sakalauskui dėl nelaimingo atsitikimo darbe, kadangi suteikė nukentėjusiam darbuotojui nesaugią transporto (darbo) priemonę, o K. P. Sakalausko didelis neatsargumas dėl nurodytų KET pažeidimų padėjo žalai atsirasti. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija nutarė Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos sprendimą palikti nepakeistą. Kolegija, pripažindama darbdavio kaltę, konstatavo, kad Žmonių saugos darbe įstatymas, taikytinas šiam ginčui išspręsti, numatė, kad darbuotojas turi teisę saugiai dirbti, nesvarbu, kokia įmonės veiklos rūšis, darbo vieta, darbo aplinka, darbo pobūdis ir kt. (ŽSDĮ 3 straipsnis), taip pat numatė, kad reikalavimus darbo priemonėms (ŽSDĮ 18 straipsnio 1 dalis), o taip pat darbdavių pareigą vykdyti saugos darbe norminių aktų reikalavimus, kontroliuoti, kaip darbuotojai laikosi saugos darbe reikalavimų. Savo ruožtu, nukentėjusiojo kaltė pripažinta dėl didelio neatsargumo, pažeidžiant KET taisykles.

Pažymėtina, kad nustatant darbdavio ir darbuotojo (nukentėjusiojo) kaltės santykį, nepakanka nustatyti teisės aktų pažeidimų. Svarbios ir tokios aplinkybės, darbovietėje nusistovėjusi ydinga praktika, nukentėjusiojo amžius, gyvenimiška patirtis, profesinis pasirengimas, nelaimingo atsitikimo įvykimo aplinkybės, žalos įtaka tolimesniam nukentėjusiojo darbingumui, ir kiti reikšmingi faktai.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, 2002 m. gruodžio 16 d. nagrinėdama civilinę bylą I. Brazdeikienė v. UAB "Žardė", Nr. 3K-3-1588/2002⁵⁸, nepripažino nukentėjusiosios I. Brazdeikaitės dalinės kaltės. Nelaimingo atsitikimo metu, nukentėjusajai dedant

---

⁵⁸ http://www.lat.lt/4_tpbiuletiniai/senos/nutartis.aspx?id=9760

į mėsmalę faršą, jai buvo nutraukti trys dešinės rankos pirštai. Šioje byloje teismas nustatė, kad nelaimingo atsitikimo metu ieškovė buvo 20 m. amžiaus ir buvo ką tik pradėjusi dirbti virėja. Esant tokioms faktinėms aplinkybėms, teisėjų kolegija konstatavo, kad nelaimingo atsitikimo metu ieškovė dar neturėjo pakankamos profesinės patirties, todėl nėra teisinio pagrindo vertinti ieškovės veiksmus kaip didelį neatsargumą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, 2003 m. spalio 8 d. nagrinėdama civilinę bylą V.Urbonas v. UAB "Plungės grūdai", Nr. 3K-3-844/2003⁵⁹, nustatė tokias bylos aplinkybes: ieškovas V. Urbonas dirbo AB "Plungės grūdai" šilumvežio mašinistu. 1998 m. spalio 13 d. su mašinisto padėjėju A.Grinkevičiumi atliekant manevravimo darbus, nepastebėjęs, kad iešmas nepervestas į aklikelį, ieškovas su 5 vagonų sąstatu pradėjo važiuoti netinkama kryptimi. Iššokęs iš šilumvežio, V.Urbonas bandė sustabdyti sąstatą, pakišdamas ratstabdį po vagono ratais, tačiau paslydo ant šlapių pabėgių, o judantis vagonas, užkabinęs jo drabužius, įtraukė kairę koją po ratu, kuris ją nupjovė. Pirmosios instancijos teismas ieškovo prašymą priteisti žalos atlyginimą dėl nelaimingo atsitikimo darbe atmetė. Teismas nurodė, kad iš nelaimingo atsitikimo tyrimo metu ir teismo posėdžio metu surinktų įrodymų matyti, jog formuojant sąstatą V.Urbonas nepajungė pneumatinių stabdžių, pradėjo manevruoti šilumvežiu, nesulaukęs padėjėjo nurodymo, pažeisdamas Geležinkelio riedmenų stabdžių naudojimo taisyklės, AB "Plungės grūdai" šilumvežių mašinistų, jų padėjėjų darbų saugos instrukciją; įvykio metu buvo neblaivus. Teismas konstatavo, kad šie pažeidimai buvo pagrindinė priežastis nelaimingam atsitikimui įvykti. Teismas nustatė paties nukentėjusiojo didelį neatsargumą, argumentuodamas tuo, kad V.Urbonas buvo atestuotas dėl saugos darbe, darbo stažas atsakovo įmonėje didelis, todėl jis privalėjo numatyti padarytų pažeidimų galimas pasekmes. Apeliacinės instancijos teismas sutiko su tokia argumentacija.

Šioje byloje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išreiškė priešingą nuomonę. Kolegija, remdamasi ieškovo aiškinimu, kad šioje darbovietėje, kaip taisyklė, nebūdavo prijungiami pneumatiniai stabdžiai, o darbdavys nekontroliavo ir nereikalavo vykdyti instrukcijos, nustatė ir darbdavio kaltę. Kolegija konstatavo, kad ieškinys dėl žalos atlyginimo gali būti atmetas, nustačius didelį darbuotojo neatsargumą, jeigu nelaimingo atsitikimo darbe tyrimo akte nenustatyta, jog darbdavys pažeidė saugos darbe reikalavimus, kurių pažeidimas padėjo arba buvo tiesioginė priežastis žalai atsirasti. Šiuo atveju, dalinai kaltas ir darbdavys dėl nelaimingo atsitikimo darbe, todėl byla buvo perduota nagrinėti iš naujo apeliacine tvarka.

---

⁵⁹ http://www.lat.lt/4_tpbiuletiniai/senos/nutartis.aspx?id=24502

2.5 Specialiosios materialinės atsakomybės sąlygos darbo teisėje

Materialinei atsakomybei atsirasti pakanka keturių sąlygų: padarytos žalos, neteisėtos veikos, priežastinio ryšio ir pažeidėjo kaltės. Tuo tarpu materialinei atsakomybei pagal darbo teisę atsirasti būtina, kad atsakomybės šalys žalos padarymo metu būtų susijusios darbo santykiais ir žalos padarymas susijęs su darbo veikla. Tokia nuostata yra įtvirtinta LR DK 246 straipsnio 5 ir 6 punktuose.

Kaip žinoma, darbo teisės normų reguliuojami santykiai vadinami darbo teisiniais santykiais. Konkrečiam darbo teisiniam santykiui atsirasti būtinas tam tikras juridinis faktas. Toks juridinis faktas paprastai yra darbo sutartis. Darbo sutartys gali būti įvairių rūšių: neterminuotos, terminuotos, sezoninės, patarnavimo darbams ir pan. Kiekviena darbo sutartis yra pakankama sąlyga materialinei atsakomybei pagal darbo teisę atsirasti.⁶⁰ Darbo sutarties samprata pateikiama LR DK 93 straipsnyje: Darbo sutartis yra darbuotojo ir darbdavio susitarimas, kuriuo darbuotojas įsipareigoja dirbti tam tikros profesijos, specialybės, kvalifikacijos darbą arba eiti tam tikras pareigas paklusdamas darbovietėje nustatytai darbo tvarkai, o darbdavys įsipareigoja suteikti darbuotojui sutartyje nustatytą darbą, mokėti darbuotojui sulygutą darbo užmokestį ir užtikrinti darbo sąlygas, nustatytas darbo įstatymuose, kituose norminiuose teisės aktuose, kolektyvinėje sutartyje ir šalių susitarimu.

Pažymėtina, kad jeigu faktiniai šalių santykiai atitinka darbo teisinių santykių požymius, bet jie neišforminti darbo sutartimi, tai bus kvalifikuojama kaip nelegalus darbas (LR DK 98 str.). Tokiu atveju, be to, kad darbdaviui ar jo įgaliotam asmeniui, leidusiam dirbti nelegalų darbą, gresia administracinė atsakomybė, tačiau įvykus nelaimingam atsitikimui darbe, atsakomybė už padarytą žalą darbdaviui nustatoma vadovaujantis ŽALĮ 4 straipsnio 1 dalies 3 punktu.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. rugsėjo 2 d. nutarimu Nr. 1118⁶¹ patvirtintų Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo ir apskaitos nuostatų 7 straipsnyje nustatyta darbdavio arba Valstybinės darbo inspekcijos pareiga, ištyrus nelaimingą atsitikimą, nustatyti jo ryšį su darbu. Minėta tvarka reglamentuoja tiek nelaimingo atsitikimo išforminimo tvarką, formą, tiek detaliam

---

⁶⁰ Lietuvos Respublikos Darbo kodekso komentaras. III dalis. Individualūs darbo santykiai.-Justitia, Vilnius, 2004, p. 360.

⁶¹ Valstybės žinios, 2004 m. Nr. 136-4945.

nustato kada įvykęs nelaimingas atsitikimas yra susijęs su darbu. Šiuo nutarimu Lietuvos Respublikos Vyriausybė nustatė, kuomet laikoma, kad nelaimingas atsitikimas įvyksta darbe: dirbant darbo sutartimi sulygtą ar kitą darbdavio pavestą arba su darbdaviui atstovaujančio asmens (toliau vadinama – įmonės vadovas) ar jo įgalioto asmens (toliau vadinama – darbdavio įgaliotas asmuo) žinia atliekamą darbą arba atliekant viešojo administravimo funkcijas; parengiant darbui ir tvarkant darbo vietą, darbo priemones (prieš pradedant darbą, darbo laiku ar po darbo) ar atliekant kitus su darbu susijusius veiksmus darbo vietoje, įmonės patalpose ar teritorijoje; darbuotojui darbo metu vykstant darbo reikalais; vykstant į darbą ar iš darbo įmonės ar jos samdomu transportu; dėl smurto, jeigu smurto aplinkybės ir motyvai susiję su darbu; papildomų ir specialių pertraukų metu darbo vietoje, įmonės patalpose ar jos teritorijoje; darbuotojui dirbant sau (savo interesais) įmonėje su įmonės vadovo ar padalinio vadovo žinia; darbuotoją nušalinus nuo darbo, tačiau nušalintajam esant įmonės patalpose, teritorijoje, kai nušalintas darbuotojas privalo laikytis nustatytos darbovietėje tvarkos; darbuotojui dirbant darbus, numatytus darbo sutartyje su namudininkais, jeigu nelaimingas atsitikimas įvyksta dėl darbdavio pateiktų medžiagų ar darbo priemonių, taip pat darbo (gamybos) proceso; darbo metu atliekant pilietinę pareigą: gelbstint žmones, materialines vertybes gaisro, avarijos, stichinės ir kitos nelaimės padarinių įmonėje likvidavimo metu; įmonės vadovo ar darbdavio įgalioto asmens rašytiniu pavedimu (nurodymu) darbuotojui dalyvaujant sporto, kultūros ir kituose panašiuose renginiuose; darbo metu dalyvaujant įstatymo numatytoje visuomeninėje veikloje; darbuotojams, atleistiems nuo darbo valstybinėms arba visuomeninėms pareigoms atlikti; išpėjimo apie darbo sutarties nutraukimą laikotarpiu darbdavio suteiktu darbuotojui laisvu nuo darbo laiku ieškotis naujo darbo, esant kitoje įmonėje; asmens pertraukos pailsėti ir pavalgyti metu darbo vietoje, įmonės patalpose ar jos teritorijoje; komandiruotės metu, vykdam darbdavio užduotį paskirties vietoje, vykstant iš poilsio vietos į užduoties vykdymo vietą ar atgal įmonės, su kuria sudaryta darbo sutartis, ar įmonės, į kurią darbuotojas komandiruotas, transportu ar jų samdytu transportu; pakeliui į darbdavio nurodytą užduoties vykdymo vietą ir iš jos, taip pat užduoties vykdymo vietovėje vykstant į poilsio (nakvynės) vietą ir iš jos; darbuotojo darbo dienomis kelyje tarp darbovietės ir gyvenamosios vietos, ne darbovietėje esančios vietos, kurioje darbuotojui išmokamas darbo užmokestis, vietos ne įmonės teritorijoje, kur darbuotojas gali būti pertraukos pailsėti ir pavalgyti metu, išpėjimo apie darbo sutarties nutraukimą laikotarpiu darbdavio suteiktu darbuotojui laisvu nuo darbo laiku ieškotis naujo darbo, vykstant į kitą įmonę ir iš jos.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje nėra gausu atvejų, kuomet ginčijamas faktas ar žalos padarymo metu šalys yra susijusios darbo santykiais, o žalos padarymas susijęs su darbo

veikla. Tačiau teismas visuomet privalo nustatyti, kad šios specialiosios materialinės atsakomybės sąlygos yra.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. balandžio 3 d. nagrinėtoje byloje I.Zaiceva, I. Zaicevas v. Vilniaus teritorinė muitinė, Nr. 3K-3-530/2002⁶² aptariamas darbo šalių suiejimas darbo santykiais ir žalos padarymas susijęs su darbo veikla, kai žalą patyręs darbuotojas dalyvauja sporto ir kultūros renginyje. Pirmosios instancijos teismas priėjo išvados, kad Nelaimingo atsitikimo darbe aktas ir papildomo tyrimo aktas nepatvirtina tarnybinių pareigų vykdymo fakto. Organizuoto sąskrydžio metu nebuvo atliekami muitinės formalumai, Šalčios upelis nėra tiesiogiai muitinės kontrolės zona, nelaimingo atsitikimo metu nebuvo atliekamos tarnybinės pareigos pagal muitinės viršininko patvirtintą grafiką. Apdraustasis P.Zaicevas mirė dėl nelaimingo atsitikimo darbe, tačiau tai nebuvo susiję su jo tarnybinių pareigų vykdymu. Su tokia išvada sutiko ir apeliacinės instancijos teismas, tačiau Lietuvos Aukščiausiasis Teismas laikėsi kitokios nuomonės. Kolegija konstatavo, kad asmenų draudimo valstybės lėšomis ir kompensacijų mokėjimo juos sužeidus ar jiems žuvus ryšium su tarnyba sąlygų atitinkami skirsniai numato, kurie įvykiai yra priskiriami prie draudiminių (3 punktas), o kurie nevertinami kaip draudimo įvykiai (4 punktas). Nelaimingo atsitikimo metu galiojo Asmenų draudimo valstybės lėšomis ir kompensacijų mokėjimo juos sužeidus ar jiems žuvus ryšium su tarnyba sąlygų 3 punktas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. liepos 7 d. nutarimo Nr. 505 redakcija. Ji skelbė, kad draudiminis yra įvykis, jeigu jis atsitinka su apdraustuoju tuomet, kai jis vykdo tarnybines pareigas, vyksta į darbą arba iš jo bei ne darbo laiku, jeigu teismo ar tardymo nustatyta, kad šie įvykiai susiję su tarnyba. Tarnybinių pareigų vykdymas, kaip draudiminio įvykio požymis, pirmiausia yra siejamas su darbo funkcijos atlikimu per darbo laiką. Kai draudiminis įvykis atsitinka ne darbo metu, tai jis su darbu turi būti susijęs kitokio pobūdžio ryšiu. Paminėtoje teisės normoje ryšio pobūdis nenurodytas, o teismai aiškino, kad jis su tarnyba turi būti tiesioginis. Iš tiesų, draudimo sąlygų 3 punktas numato, kad įvykis turi būti susijęs su tarnyba, o šią aplinkybę nustato teismas ar tardymas. Tai reiškia, kad klausimo sprendimas yra perduodamas konkrečioms institucijoms – tardymo arba teismo, kurių išvadomis privalo vadovautis išmokos mokėtojai.

Nelaimingas atsitikimas, kuris yra susijęs su darbu, įforminamas N-1 arba N-2 formos aktais (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m. rugpjūčio 8 d. nutarimu Nr. 715 patvirtintų Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo ir apskaitos nuostatų 12, 13, 14 punktai). Darbdavys, nesutikdamas su akto išvadomis, taip pat ir dėl to, kad aktas nepagrįstai surašytas kaip nelaimingas atsitikimas darbe ar susijęs su darbu, t. y. N-1 ar N-2 forma, turi teisę prašyti papildomo ar

---

⁶² http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=10185

pakartotinio tyrimo, o tyrimo rezultatus gali apskusti teismui. Šiuo atveju buvo atliktas tyrimas, papildomas tyrimas, o vėliau teisme išnagrinėtas ginčas, ar nelaimingas atsitikimas yra susijęs su darbu. Viena iš ginčijamų aplinkybių pagal atsakovo ieškinį dėl Valstybinės darbo inspekcijos veiksmų buvo tai, ar pagrįstai surašytas nelaimingo atsitikimo tyrimo aktas forma N-1, nes, kaip nesusijęs su darbu, jis turėjęs būti įformintas laisvos formos aktu (Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo ir apskaitos nuostatų 15, 16 punktai). Šie ieškinio argumentai buvo atmesti ir paliktas galioti nelaimingo atsitikimo su P. Zaicevu tyrimo įforminimas N-1 formos aktu. Minėtoje byloje nustatyta aplinkybė, kad aktas forma N-1 surašytas pagrįstai. Teisėjų kolegija priėjo išvados, kad susiejimo su tarnyba aplinkybė žalos atlyginimo byloje iš naujo nenustatinėjama, jeigu yra teismo išspręstas ginčas, kad nelaimingo atsitikimo tyrimo aktas pagrįstai surašytas forma N-1 kaip dėl nelaimingo atsitikimo darbe. Ankstesnio teismo sprendimas turi prejudicinę reikšmę, o teismo nustatytų faktų ir teisinių santykių ankstesnėje byloje dalyvavę asmenys neturi teisės ginčyti.

Nelaimingo atsitikimo tyrimo metu nustatoma, kad asmuo mirė dėl ligos, nesusijusios su darbu, arba kad įvykis darbe nesusijęs su darbu, įvykio tyrimas nutraukiamas. Nelaimingi atsitikimai, nesusiję su darbu, yra įvykiai, kuriuos ištyrus nustatoma, kad nukentėjusysis: sąmoningai (tyčia) siekė, kad įvyktų nelaimingas atsitikimas; susižalojo ar mirė darydamas nusikalstamą veiką; savavališkai be įmonės vadovo ar padalinio vadovo žinios dirbo sau (savo interesais); nukentėjo, kai prieš jį buvo panaudotas smurtas, jeigu smurto aplinkybės ir motyvai nesusiję su darbu.

Už žalą, kuria darbo teisinio santykio subjektai padaro kitai šaliai (arba kitiems asmenims) veiksmais, nesusijusiais su darbo funkcijų vykdymu, nors ir darbo metu bei darbo vietoje, turtinė atsakomybė atsiranda ne pagal darbo, o pagal kitų teisės šakų (civilinės, administracinės ir pan.) normas.⁶³

Jei žala kitam darbo teisiniam subjektui padaroma to santykio galiojimo metu, nutraukus darbo teisinį santykį po žalos padarymo, materialinės atsakomybės teisinis pobūdis nesikeičia, tai yra, ši atsakomybė ir toliau reguliuojama darbo teisės normomis.⁶⁴

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija 2002 m. gruodžio 16 d. nutartyje M.Baciuvienė v. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Urenos rajono skyrius, Nr. 3K-3-1737/2002⁶⁵ pasisakė dėl darbuotojo materialinės atsakomybės, kai teismo proceso metu darbo šalių darbo santykiai nebesieja. Byloje nustatytos tokios aplinkybės: profesinė

⁶³ Lietuvos Respublikos Darbo kodekso komentaras. III dalis. Individualūs darbo santykiai.-Justitia, Vilnius, 2004, p. 360.

⁶⁴ Lietuvos Respublikos Darbo kodekso komentaras. III dalis. Individualūs darbo santykiai.-Justitia, Vilnius, 2004, p. 360.

⁶⁵ http://www.lat.lt/4_tpbiuletiniai/senos/nutartis.aspx?id=9812

liga ieškovei diagnozuota 2000 m rugsėjo 11 d., kuomet ji dar buvo darbo santykiuose su darbdaviu VĮ “Utenos apskrities ligoninė” ir buvo draudžiama socialiniu draudimu. Tą pačią dieną ieškovė buvo atleista iš darbo. Valstybinė medicininė socialinės ekspertizės komisija 2000 m. spalio 30 d. nustatė jai antros grupės invalidumą dėl profesinio susirgimo. Ginčas tarp ieškovo ir atsakovo kilo dėl profesinės ligos pripažinimo draudiminiu įvykiu.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pasisakė, kad asmeniui daroma fizinė žala dėl darbo aplinkos kenksmingų faktorių poveikio dėl įvairių priežasčių nėra iš karto fiksuojama. Tai suprantama, kadangi pakenkimas neretai vystosi ilgą laiką, dėl nuolatinio, nežymaus, tačiau vis tiek kenksmingo organizmui poveikio. Objektīvūs tyrimai (sveikatos, organizmo būklės medicininiai tyrinėjimai, darbo aplinkos higieninis vertinimas ir kt.) leidžia nustatyti ir įrodyti, kad dirbantysis konkrečiose darbo sąlygose buvo veikiamas sveikatai žalingų veiksnių ir dėl to sužalotas. Taip nustatomas susirgimas, kaip sveikatos pakenkimas – žalos padarymas,- ir jo ryšys su darbo aplinka. Šių aplinkybių visuma leidžia sveikatos pakenkimą apibūdinti kaip profesinę ligą. Po jos nustatymo atsiranda apdraustojo asmens teisė į žalos atlyginimą ar draudimo išmoką, mokamus ryšium su profesinės ligos konstatavimu.

Ši byla dar įdomi ir tuo, kad ieškovė M.Braciuvienė profesinės ligos išsivystymo metu dirbo pagal darbo sutartį, tačiau dalis darbo sutarties galiojimo laiko buvo prieš įsigaliojant NADSDĮ.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad žala, atsiradusi dėl profesinės ligos iki Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo įsigaliojimo atlyginama pagal Žalos atlyginimo dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimu profesine liga laikinąjį įstatymą. Pastarasis įstatymas yra galiojantis ir įsigaliojus Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymui. Pagal jį darbdavys turi atlyginti žalą darbuotojams, kurie nebuvo apdrausti pagal Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo nuostatas dėl to, kad nurodomas įstatymas dar negaliojo ir draudimas nebuvo vykdomas. Teisėjų kolegija padarė išvadą, kad atsakovų prievolė šiuo atveju yra dalinė, kadangi nėra padaryta bendrai. Darbdavio atsakomybė yra deliktinė, o draudiko – sutartinė. Kiekvienam atsakingam asmeniui tenkanti dalis gali būti nustatyta pagal tai, kiek darbingumo buvo netekta per laikotarpį, kai darbuotojas nebuvo apdraustas ir už žalą yra atsakingas darbdavys, ir kuri darbingumo dalis buvo prarasta jau draudimo santykių laiku ir už tai atitinkama draudimo išmokų dalimi atsakingas draudikas.

Taigi, faktas, kad ieškovė profesinės ligos išsivystymo metu buvo darbo santykiuose su VĮ “Utenos apskrities ligoninė” suponuoja tiek darbdavio tiek draudiko pareigą atlyginti žalą.

Jei darbuotojas, vykdydamas darbo pareigas padaro žalą tretiesiems (pašaliniams) asmenims, padarytą žalą jiems turi atlyginti darbdavys. Savo ruožtu darbdavys, išmokėjęs nuostolius

tretiesiems asmenims, gali atitinkamas sumas išieškoti iš kalto asmens regreso tvarka. Šiuo atveju skirtumas tas, kad padarytą žalą tretiesiems asmenims darbdavys pagal civilinės teisės normas atlygina visiškai, o iš savo darbuotojo jis gali išieškoti pagal darbo teisę, tai yra daugeliu atvejų ribotai.⁶⁶ Tai susiję su normalia gamybine ir ūkine rizika.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija 2000 m. lapkričio 22 d. nutartyje D.Mileiša v. UAB “Cherba”, Nr. 3K-3-1237/2000⁶⁷ pasisakė dėl juridinio asmens materialinės atsakomybės, kai žala trečiajam asmeniui padaryta jo valdomu didesnio pavojaus šaltiniu. Byloje nustatyta, kad ieškovas prašė teismą priteisti iš didesnio pavojaus šaltinio savininko - UAB “Cherba” atlyginti žalą bei teismo išlaidas, nurodydamas, kad 1999 m. vasario 27 d. apie 00 val. 45 min. kelyje Mažeikiai-Tauragė Romualdas Žilė, vairuodamas UAB “Cherba” priklausančią automobilį “Opel Kadett” (valst. Nr. JTM 055), išvažiavo į priešingą eismo juostą ir susidūrė su ieškovui priklausančiu automobiliu “Mazda 626”, kurį vairavo ieškovo tėvas Augustinas Milieška. Autoavarijos metu R. Žilė žuvo. Kaltu dėl autoįvykio buvo pripažintas R. Žilė. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų teisėjų kolegija paliko galioti apeliacinės instancijos teismo sprendimą, kuriuo ieškinys buvo patenkintas, motyvuodama tuo, kad tais atvejais, kai didesnio pavojaus šaltinio savininkas yra juridinis asmuo, preziumuojama, kad šis didesnio pavojaus šaltinio savininkas (t.y. juridinis asmuo) yra ir jo valdytojas. Tokia išvada darytina atsižvelgiant į tai, kad juridinis asmuo įgyvendina savo teises bei vykdo pareigas per fizinius asmenis. Pagal CK 484 straipsnį už žalą, padarytą juridinio asmens darbuotojų veiksmais, atsako juridinis asmuo, o ne jo darbuotojai. Ši norma taikytina ne tik tais atvejais, kai juridinį asmenį ir fizinį asmenį sieja darbo teisiniai santykiai, tačiau ir tais atvejais, kai fizinis asmuo veikia juridinio asmens vardu bei interesais ir kitais pagrindais, pavyzdžiui, tam tikros civilinės sutarties pagrindu. Todėl, kai žala padaroma juridiniam asmeniui priklausančia transporto priemone, CK 493 straipsnis turi būti taikomas kartu su 484 straipsniu.

---

⁶⁶ Lietuvos Respublikos Darbo kodekso komentaras. III dalis. Individualūs darbo santykiai.-Justitia, Vilnius, 2004, p. 360.

⁶⁷ http://www.lat.lt/4_tpbiuletiniai/senos/nutartis.aspx?id=17994

3. Žalos, patirtos dėl nelaimingo atsitikimo darbe, pareigos atlyginti bei teisės reikalauti teisinis reglamentavimas

Prievolę dėl atlyginimo žalos, padarytos darbuotojo suluošinimu arba gyvybės atėmimu, galima apibūdinti kaip teisinį santykį, kai asmuo savo padarytą žalą privalo atlyginti nukentėjusiajam arba kitiems asmenims, turintiems teisę gauti žalos atlyginimą.⁶⁸

Žalos atlyginimo dėl nelaimingų atsitikimų darbe ir susirgimų profesine liga tvarką, dydį, bei subjektus turinčius pareigą atlyginti žalą arba teisę tos žalos reikalauti nustato tik darbo, tiek civilinės teisės šakos.

Pažymėtina, analizuojant darbdavio atsakomybę darbuotojui, būtina atsižvelgti į tai, jog materialinė darbdavio atsakomybė darbuotojui visų pirma yra darbo teisės normų reguliavimo dalykas, todėl civilinės teisės normos gali būti taikomos tiek ir tokia apimtimi, kiek tai yra suderinama ir neprieštarauja darbo teisės normoms, t.y. civilinė teisė darbo santykiuose gali būti taikoma subsidiariai ir ta apimtimi, kurią leidžia DK.⁶⁹

Lietuvos Respublikai atgavus nepriklausomybę bei kuriant teisės normas reguliuojančias įvairias visuomenines sritis, keitėsi ir darbo teisinių santykių norminis reguliavimas. Darbo teisiniai santykiai, reglamentuojantys darbdavio materialinę atsakomybę už žalą, padarytą darbuotojo suluošinimu ar kitokiu pakenkimu sveikatai arba dėl nukentėjusiojo mirties, reguliuojami tiek aukščiausiu įstatyminiu lygiu, tiek poįstatyminiais aktais, tiek lokaliniais norminiais dokumentais. Žinoma, šių normų turiniui įtakos turėjo integracijos į tarptautines organizacijas procesas. Pagrindiniai darbo santykių šalių materialinę atsakomybę nustatantys bei žalos atlyginimą reglamentuojantys teisės aktai yra: Lietuvos Respublikos Konstitucija, LR DK, LR CK, ŽALĮ, NADSDĮ, DSSI, Lietuvos Respublikos Sveikatos draudimo įstatymas⁷⁰, Lietuvos Respublikos delspinigių nustatymo už išmokų susijusių su darbo santykiais, pavėluotą mokėjimą įstatymas⁷¹, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. rugsėjo 2 dienos nutarimas Nr. 1118 „Dėl nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo ir apskaitos nuostatų patvirtinimo“⁷², Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. rugsėjo 15 dienos nutarimas Nr. 11997 „Dėl žalos atlyginimo nukentėjusiesiems dėl

⁶⁸ Tiažkijus V., Petravičius r., bužinskas G. Darbo teisė. – Justitia, Vilnius, 1999, p. 159.

⁶⁹ Lietuvos Respublikos Darbo kodekso komentaras. III dalis. Individualūs darbo santykiai.-Justitia, Vilnius, 2004, p. 362.

⁷⁰ Žinios, 1996, Nr. 55-1287.

⁷¹ Žinios, 1996, Nr. 20-521.

⁷² Žinios, 2004, Nr. 136-4945.

sveikatos sužalojimo darbe ar susirgimo profesine liga, kai ši prievolė pereina valstybei, tvarkos patvirtinimo” ir kt..

Šiame skyriuje nagrinėsiu Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinimus apie norminių teisės aktų taikymą subjektams, turintiems įstatymais numatytą pareigą atlyginti žalą, subjektams, turintiems teisę į žalos atlyginimą. Taip pat analizuosiu žalos dydžio nustatymo klausimą, žalos atlyginimo prievolės perėjimą kitiems asmenims, teisės šakos, pagal kurią atlygintina žala, taikymą.

3.1. Žalos atlyginimas, kai darbuotojas apdraustas nelaimingu atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialiniu draudimu

Lietuvos Respublikos Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymas⁷³ nustato nelaimingų atsitikimų darbe, pakeliui į darbą ar iš darbo bei profesinių ligų socialinio draudimo (toliau – nelaimingų atsitikimų darbe socialinis draudimas) santykius, asmenų, kurie draudžiami šios rūšies socialiniu draudimu, kategorijas, teises į šio draudimo išmokas, išmokų skyrimo, apskaičiavimo bei mokėjimo sąlygas, apibrėžia draudiminiuosius bei nedraudiminiuosius įvykius.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas ne kartą yra pasisakęs apie NADSDĮ paskirtį. 2005 m. virželio 13 d. nutartyje L.Stravinskienė v. UAB "Vigidas", Nr. 3K-P-276/2005⁷⁴, Kolegija įvardijo, kad Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo paskirtis – nustatyti nelaimingų atsitikimų darbe socialinio draudimo santykius. Minėto įstatymo 4 ir 5 straipsniai nustato asmenis, draudžiamus nelaimingų atsitikimų darbe socialiniu draudimu, bei draudėjus. Apibendrintai apibūdinant šiuos darbo teisinių santykių subjektus, galima teigti, kad pirmųjų asmenų grupei priskiriami dirbantieji, valstybės pareigūnai ir tarnautojai, besimokantys, nuteistieji, antrųjų asmenų grupei priskiriami darbdaviai, valstybės ir savivaldybių institucijos, mokymo įstaigos, socialinės bei psichologinės reabilitacijos įstaigos, bausmių vykdymo institucijos bei įstaigos. Šias asmenų grupes siejantis ypatumas yra tas, kad pastarieji draudžia pirmąją asmenų grupę nelaimingų atsitikimų darbe socialiniu draudimu.

Įvykus nelaimingam atsitikimui darbe, jeigu darbuotojas nebūtų apdraustas, darbdaviui tektų labai ženkli materialinė našta atlyginant žalą. NADSDĮ dėka valstybė, pavesdama nelaimingų

⁷³ Žinios, 1999, Nr. 110-3207.

⁷⁴ http://www.lat.lt/4_tpbiuletiniai/senos/nutartis.aspx?id=28382

atsitikimų darbe socialinį draudimą vykdyti Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybai prie Socialinės apsaugos ministerijos ir jos teritoriniams skyriams, prisiima dalį materialinės atsakomybės naštos, tokiu būdu „amortizuodama“ darbdavių riziką bei užtikrindama dirbančiųjų socialines garantijas.

Apdraustajam dėl draudiminio įvykio pripažinto pagal NADSDĮ 6 straipsnį bei netekusiam dalies ar viso darbingumo iš Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto nelaimingų atsitikimų darbe socialiniam draudimui skirtų lėšų išmokama: ligos dėl nelaimingo atsitikimo darbe, pakeliui į darbą ar iš darbo arba profesinės ligos pašalpa, netekto darbingumo vienkartinė kompensacija; netekto darbingumo periodinė kompensacija; apdraustajam mirus dėl draudiminio įvykio, jo šeimos nariams lygiomis dalimis išmokama vienkartinė draudimo išmoka, periodinė draudimo išmoka.

Tiesę pripažinti ar ne įvykį draudiminiu NADSDĮ 6 ir 7 straipsnių prasme valstybė patikėjo VSDFV teritoriniams skyriams. Nukentėjusiajam neįrodžius, kad sužalojimai patirti vykdant darbinės pareigas, arba dėl kitų priežasčių įvykio nepripažinus draudiminiu, teisė į valstybės garantuojamas išmokas prarandama, tačiau tai dar nereiškia, kad teisė į žalos atlyginimą absoliučiai parasta. Štai Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija byloje L.Stravinskienė v. UAB "Vigidas"⁷⁵, Nr. 3K-P-276/2005 pasisakė dėl darbo ir civilinės teisės normų santykio, kai nelaimingo atsitikimo darbe metu nukentėjusysis buvo apdraustas nelaimingų atsitikimų darbe socialiniu draudimu, tačiau įvykęs mirtinas nelaimingas atsitikimas nepripažintas draudiminiu įvykiu. Kolegija konstatavo, kad atsakomybė už dėl gyvybės atėmimo atsiradusią žalą reglamentuojama CK 6.284 straipsnyje. Tai yra bendroji teisės norma. Šio straipsnio 4 dalyje numatyta, kad šis straipsnis taikomas tik tais atvejais, kai nukentėjęs asmuo nėra apdraustas nuo nelaimingų atsitikimų darbe socialiniu draudimu įstatymų nustatyta tvarka. Nagrinėjamoje byloje kyla teisės aiškinimo ir taikymo problema, ar pagal CK 6.284 straipsnį darbdavys gali būti įpareigotas atlyginti žalą, atsiradusią darbuotojo gyvybės atėmimo atveju, jeigu nukentėjęs darbuotojas buvo apdraustas nuo nelaimingų atsitikimų darbe Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo nustatyta tvarka, tačiau nelaimingas atsitikimas nepripažintas draudiminiu įvykiu ir dėl to draudimo išmokos neišmokėtos. Tokia problema kyla dėl to, kad CK 6.284 straipsnio 4 dalį aiškinant siauru lingvistiniu būdu galima išvada, kad jeigu nukentėjęs buvo apdraustas nuo nelaimingų atsitikimų darbe Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo nustatyta tvarka, tai nepriklausomai nuo to, kad nelaimingas atsitikimas nepripažintas draudiminiu įvykiu, CK 6.284 straipsnis netaikytinas ir darbdaviui neatsiranda pareiga atlyginti žalą. Be to, ji (problema) kyla ir dėl to, kad nelaimingo

---

⁷⁵ http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=28382

atsitikimo, dėl kurio pasekmių – asmens mirties – šioje byloje prašoma priteisti žalos atlyginimą, metu galiojusi Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo redakcija nereglementavo, kaip turėtų būti sprendžiamas žalos atlyginimo klausimas draudiminiu nepripažinto nelaimingo atsitikimo darbe atveju. Byloje nustatyta, kad nukentėjęs R. Stravinskas, dirbdamas pas atsakovą, buvo draudžiamas nuo nelaimingų atsitikimų darbe Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo nustatyta tvarka, tačiau nelaimingas atsitikimas, kurio metu žuvo R. Stravinskas, VSDFV Šiaulių skyriaus 2003 m. vasario 12 d. sprendimu Nr. 52 nepripažintas draudiminiu įvykiu. Sprendžiant šią problemą, pažymėtina, kad Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo paskirtis – nustatyti nelaimingų atsitikimų darbe socialinio draudimo santykius (Įstatymo 1 straipsnis), o ne reglamentuoti atsakomybę už žalą. Darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymo (redakcija, galiojusi ginčo teisinių santykių atsiradimo metu) 13 straipsnyje numatyta, kad darbdavio pareiga yra užtikrinti darbuotojų saugą ir sveikatą visais su darbu susijusiais aspektais. To paties įstatymo 77 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad darbdavys, kuris savo veikimu arba neveikimu pažeidė darbuotojų saugos ir sveikatos teisės aktus ir tuo neužtikrino saugių ir sveikų darbo sąlygų, atsako įstatymų nustatyta tvarka, o šio straipsnio 2 dalyje – kad darbdavys neatsako už darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų neužtikrinimą arba darbdavio atsakomybė už tai gali būti sumažinta, jeigu ištyrus nelaimingą atsitikimą darbe <...> nustatoma, kad tai įvyko susiklosčius neįprastoms ar nenumatytoms aplinkybėms, kurių darbdavys negalėjo kontroliuoti, arba dėl atsitikimų, kurių padarinių nebuvo galima išvengti, nors ir buvo naudojamos visos reikiamos priemonės. Toks įstatyminis reglamentavimas įgalina padaryti išvadą, kad darbdavys, nesant įstatyme numatytų jo atsakomybę eliminuojančių sąlygų, įstatymų nustatyta tvarka atsako ir už dėl nelaimingo atsitikimo darbe, kuris nepripažintas draudiminiu įvykiu, atsiradusią žalą. CK tiesiogiai nesieja žalos atlyginimo su draudimoniais ar nedraudimoniais įvykiais, numatytais Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatyme. Dėl to CK 6.284 straipsnį ir jo 4 dalį aiškinant sistemiškai darytina išvada, kad šis CK straipsnis gali būti taikomas ir tais atvejais, kai, esant nustatytoms darbdavio atsakomybės sąlygoms, nukentėjęs asmuo buvo apdraustas nuo nelaimingų atsitikimų darbe Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo nustatyta tvarka, tačiau nelaimingas atsitikimas darbe nepripažintas draudiminiu įvykiu. Pažymėtina, kad tokią įstatymų leidėjo valią patvirtina ir tai, kad 2003 m. lapkričio 11 d. įstatymu Nr. IX-1819 pakeisto ir nauja redakcija išdėstyto Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo 8 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad jeigu ištyrus nelaimingą atsitikimą darbe <...> jis nepripažįstamas draudiminiu įvykiu, sužalotam ar susirgusiam profesine liga asmeniui ir (ar) jo šeimos nariams žala atlyginama CK nustatyta tvarka.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pasisakęs dėl lėtinių profesinių ligų pripažinimo draudiminiais įvykiais pagal NADSDĮ. Tokiam juridiniam faktui pripažinti, užtenka nustatyti, kad darbuotojas įsigaliojus šiam įstatymui dirbo ir buvo draudžiamas nelaimingų atsitikimų darbe socialiniu draudimu, o aplinkybė, kad profesinės ligos nustatymo metu šalių nebesieja darbo teisiniai santykiai nėra reikšminga.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija 2003 m. balandžio 14 d. nagrinėjamoje civilinėje byloje A.Sakalauskas v. Šiaulių miesto savivaldybės administracija, Nr. 3K-3-492/2003⁷⁶ rėmėsi tokiomis žemesnių instancijų teismų nustatytomis aplinkybėmis: ieškovas A.Sakalauskas nuo 1968 m. gruodžio 22 iki 2000 lapkričio 27 d. dirbo dviejose įmonėse vairuotoju. Ieškovas nurodė, kad 2001 m. lapkričio 9 d. jam buvo diagnozuota profesinė liga, t.y. profesinis viso kūno vibracinis sindromas, o Valstybinė medicininė socialinės ekspertizės komisija (toliau – VMSEK) 2001 m. gruodžio 5 d. sprendimu konstatavo, jog jis dėl minėto profesinio susirgimo neteko 50 proc. profesinio darbingumo.

Kolegija konstatavo, kad Profesinis susirgimas paprastai konstatuojamas jau po to, kai asmuo susirgo, nes profesinė liga yra ilgalaikio proceso rezultatas. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika patvirtina, kad draudiminiu įvykiu turi būti pripažįstami ir tie atvejai, kai profesinė liga konstatuojama asmeniui jau nebedirbant pagal darbo sutartį, tačiau esant akivaizdžių įrodymų, jog profesine liga asmuo susirgo tuo metu, kai jis buvo draudžiamas socialiniu draudimu nuo nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimų profesine liga (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje *M. Braciuvienė v. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Utenos skyrius*, Nr. 3K-3-1737/2002, kat. 7.1.⁷⁷). Iš bylos medžiagos matyti, kad Valstybinė medicininė socialinės ekspertizės komisija 2001 m. gruodžio 5 d. sprendimu konstatavo, jog ieškovas serga profesine liga (b.l.6, 8, 9-13). Iš minėtos komisijos surinktos medžiagos matyti, kad profesine liga ieškovas susirgo dėl to, jog ilgą laiką dirbo vairuotoju kenksmingomis sąlygomis: nuo 1968 m. iki 1996 m. UAB “Šiaulių autotransportas”, nuo 1996 m. – iki 2000 m. lapkričio 27 d. - UAB “Vaivorykštės juosta”. Taigi pagal darbo sutartį ieškovas dirbo iki 2000 m. lapkričio 27 d. Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymas įsigaliojo nuo 2000 m. sausio 1 d. Taigi nuo šios datos iki 2000 m. lapkričio 27 d. ieškovas buvo draudžiamas socialiniu draudimu. Todėl ir profesinė liga, atsiradusi tuo metu, kai asmuo buvo draudžiamas socialiniu draudimu, nors ir konstatuota jam jau nebedirbant pagal darbo sutartį, Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo 6 straipsnio prasme turi būti pripažinta draudiminiu įvykiu. Pagal minėto Įstatymo 36 straipsnio 2 dalį šis įstatymas taikomas, jeigu draudiminis įvykis

⁷⁶ http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=8819

⁷⁷ http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=9812

įvyksta po jo išgaliojimo. Vadinasi, konstatavus profesinės ligos faktą po 2000 m. sausio 1 d., žala dėl profesinio susirgimo turi būti atlyginama pagal Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymą.

2003 m. vasario 3 d. nutartyje civilinėje byloje L. Bagočius v. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Plungės rajono skyrius, Nr. 3K-3-193/2003⁷⁸ Kolegija išsakė analogišką nuomonę.

NADSDĮ 18- 27 straipsniai nustato dėl netekto darbingumo išmokėtinų draudimo išmokų apskaičiavimo kriterijus ir tvarką, mokėjimo trukmę, atvejus, kuomet draudimo sumos perskaičiuojamos. Priklausomai nuo to, koks yra netekto darbingumo procentas skiriasi draudimo išmokų rūšis ir išmokėtinų sumos: jeigu nukentėjusysis dėl draudiminio įvykio terminuotai netenka iki 20 procentų darbingumo, jam išmokama netekto darbingumo vienkartinė kompensacija, kurios dydis yra 10 procentų jo 24 mėnesių kompensuojamojo uždarbio, taikomo vienkartinei kompensacijai apskaičiuoti; jeigu nukentėjusysis dėl draudiminio įvykio terminuotai netenka daugiau kaip 20, bet mažiau kaip 30 procentų darbingumo, jam išmokama netekto darbingumo vienkartinė kompensacija, kurios dydis yra 20 procentų jo 24 mėnesių kompensuojamojo uždarbio, taikomo vienkartinei kompensacijai apskaičiuoti; jeigu nukentėjusiajam nustatytas neterminuotas darbingumo netekimas, nurodytas šio straipsnio 1 ir 2 dalyse, tai netekto darbingumo vienkartinė kompensacija išmokama trigubai didesnė, negu nurodyta atitinkamai šio straipsnio 1 ar 2 dalyje; jeigu nustatoma, kad nukentėjusysis dėl draudiminio įvykio neteko 30 ir daugiau procentų darbingumo, jam kas mėnesį mokama netekto darbingumo periodinė kompensacija, apskaičiuojama $0,5 \times d \times k \times D$ (d- nedarbingumo netekimo koeficientas, k- kompensavimo koeficientas, D- mokėjimo mėnesį galiojančios einamųjų metų draudžiamosios pajamos). Pasikeitus netekto darbingumo procentui kompensacijos dydis perskaičiuojamas.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2006 m. vasario 8 d. nutartyje E. A. v. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Skuodo skyrius, UAB "Skuodo komunalinis ūkis", VĮ "Klaipėdos regiono keliai", Nr. 3K-3-100/2006⁷⁹ vertino žemesnių instancijų teismų sprendimus dėl kompensacijų perskaičiavimo. Teismai nustatė šias bylai reikšmingas aplinkybes: Ieškovas E.A. 31 metus dirbo kenksmingomis darbo sąlygomis dėl ko jam išsivystė profesinė liga. Dar tris metus atsakovo darbo sąlygos nebuvo kenksmingos, tačiau tuo metu jam nustatyta profesinė vibracinė liga II stadijos ir diagnozuotas 50 proc. profesinio darbingumo netekimas. Pažymėtina, kad įvykus pastariesiems juridinę reikšmę turintiems faktams, galiojo NADSDĮ. Dalis šių įmonių yra likviduotos, kitos – privatizuotos, AB "Lietuvos kuras" yra iškelta bankroto byla, o Skuodo valstybinė kelių valdyba (iki 1990 m. gruodžio 10 d. buvęs Skuodo kelių eksploatavimo ruožas)

⁷⁸ http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=8499

⁷⁹ http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=29478

reorganizuota į valstybinę įmonę “Klaipėdos regiono keliai”. Ieškovo teigimu, jo sveikatai dėl profesinio susirgimo padarytą žalą nuo 2002 m. gruodžio 8 d., visų pirma, turi atlyginti draudikas – VSDFV Skuodo skyrius pagal LR nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymą (toliau – Įstatymas), įsigaliojusį nuo 2000 m. sausio 1 d., nes nuo 1999 m. kovo 1 d. iki 1999 m. birželio 18 d., nuo 2002 m. sausio 9 d. iki 2002 m. kovo 9 d. bei nuo 2002 m. birželio 10 d. iki 2002 m. lapkričio 5 d. jis dirbo viešuosius darbus ir buvo draudžiamas nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialiniu draudimu. Pagal Įstatymo 20 straipsnį draudikas turi mokėti periodinę netekto darbingumo kompensaciją, apskaičiuojamą pagal formulę $0,5 \times d \times k \times D$. Toliau ieškovas savo reikalavimą grindė dėl netekto darbingumo periodinių kompensacijų apskaičiavimo pasikeitus koeficiento “k” dydžiui. Kompensavimo koeficientas, ieškovo teigimu, turi būti skaičiuojamas pagal Įstatymo redakciją nuo 2004 m. sausio 1 d. (Įstatymo pakeitimo 2003 m. lapkričio 11 d. įstatymas Nr. IX-1819), t.y. lygus 1,09 (toks, kokį paskaičiavo draudikas) ir taikomas nuo 2002 m. gruodžio 8 d.

Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis reikšminga dviem aspektais. Pirmasis yra tas, kad Kolegija pritarė pirmosios ir apeliacinės instancijų teismams dėl periodinės netekto darbingumo kompensacijos perskaičiavimo pasikeitus einamųjų metų galiojančioms pajamoms. Taip pat Kolegija vadovavosi principu, kad įstatymas neturi grįžtamosios galios, todėl galioja tik ateičiai, t.y. civiliniams santykiams susiklosčiusiems po NADSDĮ naujos redakcijos įsigaliojimo ir negali būti įstatymo nuostatos taikomos atgal. Kitas aspektas – nors Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kolegija tiesiogiai ir nepaminėjo VSDFV pareigos mokėti žalą patyrusiam asmeniui draudimo išmokas, tačiau palikdama galioti žemesnės instancijos teismo sprendimą, kolegija neakivaizdžiai pritarė nuostatai, kad įmonei esant nemokiai, ar kaip juridiniam asmeniui pasibaigus, tokia pareiga perkeliama valstybei, t.y. VSDFV skyriams.

Išmokų sumos, kurios priklausė nukentėjusiajam ir kurių jis dėl mirties negavo, išmokamos asmenims, kuriems paveldėjimo tvarka pereina mirusiojo asmens turtas, pateikusiems paveldėjimo teisės liudijimą. Taip pat NADSDĮ 26 ir 27 straipsniai numato dėl draudiminio įvykio mirtinai sužaloto darbuotojo šeimos nariams gauti atitinkamai periodines draudimo išmokas ir vienkartinę draudimo išmoką. Jeigu apdraustasis dėl nelaimingo atsitikimo darbe, pakeliui į darbą ar iš darbo arba ūmios profesinės ligos, pripažintų draudiminiais įvykiais, miršta, teisę į periodinę draudimo išmoką turi nedarbingi asmenys, kurie buvo mirusiojo išlaikomi arba jo mirties dieną turėjo teisę gauti jo išlaikymą, taip pat mirusiojo vaikas (vaikai), gimęs (gimę) praėjus ne daugiau kaip 300 dienų po jo mirties. Periodinę draudimo išmoką taip pat turi teisę gauti mirusiojo vaikai (įvaikiai), kurie buvo mirusiojo išlaikomi arba po jo mirties dienos įgijo teisę į jo išlaikymą. Vienkartinę draudimo išmoką, lygi 100 dydžių einamųjų metų draudžiamųjų pajamų, galiojusią mirties dėl

nelaimingo atsitikimo darbe, pakeliui į darbą ar iš darbo arba ūmios profesinės ligos mėnesį. Ši išmoka lygiomis dalimis išmokama kiekvienam mirusiojo šeimos nariui.

3.2. Žalos atlyginimas, kai darbuotojas neapdraustas nelaimingu atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialiniu draudimu

Darbuotojas patyręs nelaimingą atsitikimą darbe arba jo artimieji įgauna teisę į žalos atlyginimą. Ši teisė, kai darbuotojas neapdraustas nelaimingu atsitikimų ir profesinių ligų socialiniu draudimu įgyvendinama LR CK 6.283 straipsnio 1 dalies pagrindu: jeigu fizinis asmuo suluošintas ar kitaip sužalota jo sveikata, tai už žalą atsakingas asmuo privalo nukentėjusiam asmeniui atlyginti visus šio patirtus nuostolius ir neturtinę žalą. LR CK įtvirtina patį žalos atlyginimo principą, o žalos atlyginimo tvarka, skaičiavimo metodikos ir pan. nustatomos specialiais teisės aktais.

Pagrindinis įstatymas nustatantis žalos atlyginimo dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimų profesine liga tvarką, dydį bei asmenis, turinčius teisę į šį atlyginimą yra Žalos atlyginimo dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimų profesine liga laikinasis įstatymas. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2002 m. spalio 28 d. civilinėje byloje A.Navikas v. AB "Utenos melioracija" Nr. 3K-3-1254/2002⁸⁰ pažymėjo, kad prievolė dėl žalos atlyginimo darbuotojui už profesiniu susirgimu padarytą žalą atsirado pagal tuos įstatymus, kurie galiojo žalos padarymo metu. ŽALĮ įsigalioja nuo 1997 m. rugsėjo 1 dienos, tačiau pagal šį įstatymą žala atlyginama ir tiems asmenims, kurių sveikata dėl nelaimingo atsitikimo darbe buvo sužalota, kurie dėl šios priežasties neteko maitintojo ar susirgo profesine liga iki šio įstatymo įsigaliojimo. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija 2001 m. kovo 21 d. civilinėje byloje A.Rožanskas v. Skuodo rajono savivaldybė ir kt., Nr. 3K-3-290/2001⁸¹ atkreipė dėmesį į tokią ŽALĮ ypatybę pažymėdama: "Pagal bendrą taisyklę įstatymas atgal negalioja, t.y. neturi grįžtamosios galios ir taikomas tik ateičiai. Tačiau, jeigu pačiame įstatyme specialiai nurodyta apie jo galiojimą reguliuoti teisinius santykius, atsiradusius iki jo įsigaliojimo, tai toks įstatymas turi grįžtamąją galią ir yra taikytinas jame nurodytiems, iki jo įsigaliojimo atsiradusiems santykiams reguliuoti. Žalos atlyginimo įstatymo 23 str. 2 d. nustatyta, kad šis įstatymas turi grįžtamąją galią."

⁸⁰ http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=9417

⁸¹ http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=11279

ŽALŲ apibrėžia asmenų, dėl kurių kaltės buvo sužalota nukentėjusiojo sveikata arba dėl to jis mirė, susirgo profesine liga, rata. Tai yra įmonės, įstaigos, organizacijos, ūkinės bendrijos, žemės ūkio bendrovės, kooperatinės organizacijos, ūkininkai, jeigu jie susiję su nukentėjusiuoju darbo santykiais ir įvykęs nelaimingas atsitikimas darbe pripažįstamas susijęs su darbo funkcijomis. Juridiniai ir fiziniai asmenys, atsakingi už žalos atlyginimą dėl nukentėjusiojo sveikatos sužalojimo darbe, susirgimo profesine liga ar jo mirties, privalo atlyginti su darbo užmokesčio ar jo dalies netekimu susijusią žalą, apskaičiuotą šio įstatymo nustatyta tvarka, taip pat atlyginti nukentėjusiajam kitus nuostolius (papildomas išlaidas), turėtus dėl sveikatos sužalojimo ar susirgimo profesine liga (pagerintas maitinimas, protezavimas, slauga, gydymo išlaidos ir kt.). Jeigu nukentėjusysis dėl nelaimingo atsitikimo darbe miršta, teisę į žalos atlyginimą turi nedarbingi asmenys, kurie buvo mirusiojo išlaikomi arba jo mirties dieną turėjo teisę gauti iš jo išlaikymą, taip pat mirusiojo vaikas (vaikai), gimęs (gimę) po jo mirties.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus kolegija 2003 m. rugsėjo 29 d. civilinėje byloje B.Zalotorienė v. V.Poska, Nr. 3K-3-867/2003⁸² rėmėsi tokiomis bylos aplinkybėmis: AB “Klaipėdos jūrų krovinių kompanija” teritorijoje 1999 m. spalio 23 d. apie 5 valandą 20 minučių įvyko nelaimingas atsitikimas, kurio metu RAB “Lifosa” autovilkikas, vairuojamas A.Jociaus, partrenkė ir mirtinai sužalojo savo darbą dirbusią AB “Klaipėdos jūrų krovinių kompanija” darbuotoją vyr. talmanę Ramutę Bronislavą Zalatoriūtę, kuri nuo patirtų traumų 1999 m. lapkričio 13 d. ligoninėje mirė. Ieškovė B.Zalotorienė, kreipdamasi į teismą, nurodė, kad nelaimingo atsitikimo metu žuvusioji R.B.Zalatoriūtė buvo jos duktė, kuri ieškovė išlaikė, todėl pagal Lietuvos Respublikos žalos atlyginimo dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimų profesine liga laikinojo įstatymo (toliau – Laikinis įstatymas) 8 str. jai turi būti atlyginta už žalą netekus maitintojo - 100 šalies ūkio vidutinių darbo užmokesčio dydžio išmoka ir kas mėnesį periodinės kompensacijos.

Šioje byloje kilo teisės taikymo klausimas – ar Lietuvos Respublikos Žalos atlyginimo dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimų profesine liga laikinojo įstatymo 8 straipsnio taikymas gali būti apribotas tik darbdavio ir darbuotojo santykiais. Kolegija, remdamasi LR Žmonių saugos darbe įstatymo 34 straipsniu nustatė, kad du ar daugiau darbdavių, atlikdami darbus toje pačioje įmonėje, įmonės padalinyje ar darbo vietoje, privalo organizuoti darbą taip, kad būtų garantuotas visų darbuotojų saugus darbas, neatsižvelgiant į tai, kurio darbdavio žinioje darbuotojas dirba. Dėl nelaimingo atsitikimo darbe buvo konstatuota abiejų įmonių kaltė, atitinkamai, AB “Klaipėdos jūrų krovinių kompanija” – 30 proc., RAB “Lifosa” – 70 proc. Kadangi ieškovė buvo visiškai išlaikoma

---

⁸² http://www.lat.lt/4_tpbiuletiniai/senos/nutartis.aspx?id=24524

nukentėjusios, tai teismas įvertinęs abiejų įmonių kaltės laipsnį, atitinkamai iš jų ieškovei priteisė vienkartinę pašalpą, taip pat žalos atlyginimą netekus maitintojo periodinėmis išmokomis iki gyvos galvos.

Paminėtinos dar kelios Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartys reikšmingos dėl žalos atlyginimo įvykus mirtinam nelaimingam atsitikimui darbe. 1999 m. spalio 25 d. nutartis „Dėl nelaimingo atsitikimo darbe fakto ir priežasties nustatymo“, Nr. 3K-3-695/1999⁸³, 2001 m. lapkričio 13 d. nutartis, priimta civilinėje byloje J. Vaitelienė v. UAB „Liekupė“, bylos Nr. 3K-7-865/2001⁸⁴, 2003 m. kovo 31 d. nutartis I.Sriubienė v. UAB "Panevėžio ketus", Nr. 3K-3-421/2003⁸⁵, kuriose įmonėms, kuriose dėl saugos darbe norminių aktų pažeidimo įvyko mirtinas nelaimingas atsitikimas, mirusiojo šeimai priteistos mokėti nustatyto dydžio vienkartinė pašalpa kiekvienam šeimos nariui.

ŽALĮ nustato atvejus, kai pareiga atlyginti žalą pereina kitiems asmenims. Jeigu įmonė, įpareigota atlyginti nukentėjusiajam žalą dėl nelaimingo atsitikimo darbe ar susirgimo profesine liga arba kai dėl nelaimingo atsitikimo darbe asmuo miršta, reorganizuojama, reikalavimai atlyginti žalą pereina tos įmonės teisių perėmėjui. Jeigu įmonė, kuri turėjo mokėti nukentėjusiajam šiame įstatyme nustatytą žalos atlyginimą, likviduojama dėl bankroto, žalos atlyginimas mokamas Įmonių bankroto įstatyme nustatyta tvarka. Jeigu įmonė likviduojama ne Įmonių bankroto įstatymo nustatyta tvarka, ji nukentėjusiojo pageidavimu sumoka visą žalos atlyginimą iš karto arba jį kapitalizuoja Civilinio kodekso nustatyta tvarka.

Žalos atlyginimo mokėjimo prievolė pereina valstybei, kai įmonei iškelta bankroto byla, kai įmonė likviduojama dėl bankroto, taip pat kai įmonė neveikia ir jai netaikoma bankroto procedūra bei dėl lėšų ir turto stokos įmonėje pagal teismo antstolių kontoros dokumentus nėra galimybės išieškoti nukentėjusiems teismo priteistą žalos atlyginimą, kai įmonė yra likviduota ir (ar) išregistruota, kai nėra jos teisių ir pareigų perėmėjo, tačiau žalos atlyginimas nebuvo nei išmokėtas, nei kapitalizuotas, nei perduota ši prievolė aukštesniajai organizacijai; kai nukentėjusieji susirgo profesine liga arba buvo sužaloti dėl nelaimingo atsitikimo darbe, dirbdami buvusiose valstybinėse įmonėse ir buvusiose žemės ūkio įmonėse iki jų privatizavimo. Nustačius profesinę ligą po įmonės privatizavimo, nukentėjusiems, dirbantiems toje pačioje ar kitoje įmonėje, kurioje darbo aplinka dėl jos kenksmingo veiksnio (veiksnių) poveikio taip pat turėjo įtakos darbuotojo sveikatos sutrikimui, valstybė atlygina tą darbingumo netekimo dalį, kurios nukentėjusysis neteko dirbdamas buvusioje valstybinėje įmonėje iki jos privatizavimo, atsižvelgdama į darbo sąlygas ir toje įmonėje

---

⁸³ http://www.lai.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=26000

⁸⁴ http://www.lai.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=28849

⁸⁵ http://www.lai.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=8741

dirbtą laiką. Kitą darbingumo netekimo dalį atlygina įmonė, kurioje darbas po įmonės privatizavimo turėjo įtakos susirgimui profesine liga. Darbingumo netekimo dalį, kurios nukentėjusysis neteko dirbdamas buvusioje valstybinėje įmonėje iki jos privatizavimo, nustato NDNT. Valstybė taip pat atlygina žalą, kai nuolatinis Lietuvos Respublikos gyventojas, turintis teisę gauti žalos atlyginimą tarptautinėje sutartyje nustatyta tvarka iš užsienyje esančios už žalą atsakingos įmonės, jo negauna.

Jau minėtoje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. kovo 21 d. civilinėje byloje A.Rožanskas v. Skuodo rajono savivaldybė ir kt., Nr. 3K-3-290/2001⁸⁶ kolegija nagrinėjo ginčą ieškovo A.Naviko ir atsakovo Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Utenos rajono skyriaus dėl žalos, susijusios su sveikatos sužalojimu, atlyginimo, kai prievolė atlyginti žalą pereina valstybei. Kolegija konstatavo, kad žala dėl profesinio susirgimo, kai dėl nedraudiminiu pripažinto įvykio negalima mokėti draudimo išmokos pagal Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo nuostatas, atlyginama. Žalos atlyginimo dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimų profesine liga laikinojo įstatymo 18¹ straipsnio 1 dalis 3 punktą numato, kad valstybė atlygina dėl profesinio susirgimo darbingumo netekimo tą dalį, kurios nukentėjusysis neteko dirbdamas valstybinėje įmonėje iki jos privatizavimo. Tokias aplinkybes teismai byloje nustatė. Paminėta įstatymo nuostata reiškia, kad valstybė įstatymu perkelia žalos atlyginimo mokėjimo prievolę nuo darbdavio – iki privatizavimo veikusios valstybinės įmonės - sau. Paminėto įstatymo 18¹ straipsnio 2 dalyje Vyriausybei pavesta nustatyti tvarką, kaip mokėjimai pagal prievolę bus vykdomi. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. rugsėjo 15 d. nutarimu Nr. 997 patvirtinta Žalos atlyginimo nukentėjusiesiems dėl sveikatos sužalojimo darbe ar susirgimo profesine liga, kai ši prievolė pereina valstybei, tvarka. Žalos atlyginimo mokėjimo prievolę vykdo Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos teritoriniai skyriai (paminėtos tvarkos 2 p.), laikydamiesi Žalos atlyginimo dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimų profesine liga laikinojo įstatymo nuostatų (tvarkos 2 p.), valstybės biudžeto lėšomis (tvarkos 3 p.). Tuo aiškiai pasakyta, kam tenka žalos atlyginimo mokėjimo prievolė, kieno lėšomis ir kokia tvarka ji vykdoma. Vienareikšmiškai aišku, kad įstatymo pagrindu prievolė tenka valstybei.

Analogišką nuomonę Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išsakė ir 2003 m. rugsėjo 15 d. nagrinėtoje civilinėje byloje S.Petravičius v. VSDFV Kretingos skyrius, Nr. 3K-3-820/2003⁸⁷, 2005

---

⁸⁶ http://www.lai.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=11279

⁸⁷ http://www.lai.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=24478

birželio 29 d. civilinėje byloje O.Rukšėnienė v. AB "Drobė", Nr. 3K-3-362-2005⁸⁸, 2006 m. spalio 16 d. civilinėje byloje S. A. v. Anykščių miškų urėdija, Nr. 3K-3-512/2006⁸⁹.

Labai svarbi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. birželio 21 d. nutartis R. P. v. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Vilniaus skyrius, Vilniaus miesto savivaldybės administracija Nr. 3K-3-424/2006⁹⁰. Šia nutartimi kolegija išplėtė ŽALŲ įtvirtintą nuostatą valstybei atlyginti žalą.

Kolegija konstatavo, kad socialinės apsaugos sistemos paskirtis yra apsaugoti visuomenės narių sveikatą ir įgyvendinti socialinį aprūpinimą. Visišką ar dalinę atsakomybę už socialinės apsaugos užtikrinimą prisiima valstybė arba valstybinės institucijos. Laikinuoju įstatymu nustatytas žalos atlyginimo dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimų profesine liga teisinis institutas ir yra orientuotas į visuomenės narių socialinės apsaugos užtikrinimą. Šio įstatymo specifika yra ir ta, kad juo siekiama užtikrinti socialines teises tų asmenų, kurie dėl nelaimingo atsitikimo darbe patyrė neigiamą poveikį sveikatai ir dėl to nukentėjo (laikiniai ar nuolatinai) jų gebėjimai savarankiškai spręsti socialinės sferos klausimus bei tų asmenų, kurie dėl maitintojo netekimo visiškai ar iš dalies prarado išlaikymo šaltinį. Tokiu atveju pareiga nukentėjusiems mokėti žalos atlyginimą nustatoma juridiniams ar fiziniams asmenims, dėl kurių kaltų veiksmų padaryta žala, o kai – Laikinojo įstatymo nustatytas atvejais – kalti dėl žalos padarymo asmenys negali mokėti žalos atlyginimo, ši prievolė pereina valstybei. Žalos atlyginimas maitintojo netekimo atveju yra išskirtinis tuo, kad žalos atlyginimo, netekus maitintojo, prievolė nukreipiama tiems asmenims, kurie buvo mirusiojo išlaikomi ir (arba) mirties dieną turėjo teisę gauti iš jo išlaikymą, t. y. socialiai daugiau pažeidžiamų asmenų naudai (Laikinojo įstatymo 7 straipsnis). Didesnis šių asmenų socialinio pažeidžiamumo laipsnis ir lemia tai, kad atitinkamais Laikinojo įstatymo nustatytais atvejais žalos atlyginimo prievolę perima valstybė per savo institucijas. Valstybė, teisės aktais išplėsdama socialiai pažeidžiamų asmenų socialinės apsaugos ribas ir perimdama prievolę mokėti žalos atlyginimą tais atvejais, kai kalti žalą padarę asmenys dėl lėšų ar turto stokos negali vykdyti žalos atlyginimo prievolės arba tokie juridiniai asmenys yra likviduoti, prisiima sau prievolę kompensuoti tų asmenų turtinius praradimus ta apimtimi, kokia jie būtų buvę patenkinti, jei žalos atlyginimo prievolę privalantys vykdyti asmenys ją būtų vykdę taip, kaip buvo nustatyta ir privaloma. Išvada, kad valstybė privalo prisiimti žalos atlyginimo prievolę visa apimtimi, t. y. kompensuoti nukentėjusiam ir tuos turtinius praradimus, kurie atsirado dėl netinkamo žalos atlyginimą privalančio mokėti

⁸⁸ http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=28374

⁸⁹ http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=30243

⁹⁰ http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=30489

subjekto netinkamo prievolės vykdymo – išskolinimo atsiradimo, galima daryti ir pagal žalos atlyginimą reglamentuojančius teisės aktus.

ŽALĮ 22 straipsnyje nustatyti žalos atlyginimo mokėjimo terminai. Žalos atlyginimas nukentėjusiajam mokamas nuo darbingumo netekimo (dėl nelaimingo atsitikimo darbe ar susirgimo profesine liga) nustatymo dienos, jeigu dėl netekto darbingumo kompensacijos skyrimo kreipiamasi per 3 metus nuo teisės į kompensaciją atsiradimo dienos. Jeigu nukentėjusysis dėl žalos atlyginimo kreipėsi praėjus trejiems metams nuo teisės į žalos atlyginimą atsiradimo dienos, žalos atlyginimas mokamas nuo kreipimosi dienos.

Nors įstatyme aiškiai įvardytas žalos atlyginimo pareigos atsiradimo momentas – darbingumo nustatymo diena, tačiau kone dažniausiai teisminiai ginčai kyla būtent dėl pareigos mokėti žalą pradžios nustatymo, mat labai dažnai ta diena painiojama su darbingumo netekimo laipsniais procentine išraiška nustatymo diena. Štai Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija 2001 m. kovo 21 d. byloje A.Rožanskas v. Skuodo rajono savivaldybė, Nr. 3K-3-290/2001⁹¹ ir kt. pakeitė žemesnių instancijų teismų priimtas nutartis. Kolegija konstatavo, kad žalos atlyginimo įstatymo 22 str. nustato, kad atlyginimas nukentėjusiam mokamas nuo susirgimo profesine liga nustatymo dienos. Susirgimo profesine liga nustatymo momentu laikytina ta diena, kurią nukentėjusiam teisės aktų nustatyta tvarka buvo diagnozuota profesinė liga. Kaip matyti iš šios bylos medžiagos, ieškovui profesinė liga teisės aktų nustatyta tvarka buvo diagnozuota 1996 m. balandžio 22 d. (t. 1, b.l. 22). Tuo tarpu, bylą nagrinėję teismai nepagrįstai laikė, kad profesinės ligos ieškovui nustatymo diena yra 1996 m. balandžio 29 d., t.y. ta diena, kai ieškovui buvo nustatytas darbingumo netekimo laipsnis procentine išraiška. Darydami tokią išvadą, bylą nagrinėję teismai netinkamai taikė žalos atlyginimo įstatymo 16, 17 str., nepagrįstai netaikė LR Vyriausybės 1994 m. liepos 12 d. nutarimu Nr. 582 patvirtintos Profesinių ligų nustatymo tvarkos, taip pat pažeidė Žalos atlyginimo įstatymo 22 str., nes netinkamai nustatė momentą, nuo kurio ieškovui turi būti mokamas žalos atlyginimas.

Žalį taip pat numato išmokamų kompensacijų dydžio perskaičiavimą dėl valstybės nustatytų draudžiamųjų pajamų kitimo arba dėl profesinio nedarbingumo procento pasikeitimo.

LR CK 6.282 straipsnio 1 dalis leidžia teismui mažinti atlygintinos žalos dydį atsižvelgiant į nukentėjusiojo darbe didelį neatsargumą. Žalos atlyginimo dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimų profesine liga laikinojo įstatymo 10 straipsnio 1 dalis taip pat sieja atlygintinos žalos dydžio mažinimo galimybę su nukentėjusiojo dideliu neatsargumu. Taigi įstatymas suteikė teismui diskrecijos teisę mažinti atlygintinos žalos dydį esant ne bet kokiam nukentėjusiojo neatsargumui, o

---

⁹¹ http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=11279

tik dideliam jo neatsargumui. Buvo ar ne didelis nukentėjusiojo neatsargumas, turi būti vertinama kiekvienu konkrečiu atveju, atsižvelgiant į konkrečios bylos aplinkybes. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija 2002 m. gruodžio 16 d. nutartyje I.Brazdeikienė v. UAB "Žardė", Nr. 3K-3-1588/2002⁹² pritarė pirmosios instancijos teismo nutarčiai, kuri nukentėjusiosios didelio neatsargumo nenustatė bei nesumažino periodinės netekto darbingumo kompensacijos. Šioje nutartyje taip pat paminėtas dar vienas svarbus aspektas: ieškovė dėl žalos atlyginimo kreipėsi praėjus trejiems metams nuo teisės į žalos atlyginimą atsiradimo dienos, todėl jai žalos atlyginimas priteistinas nuo kreipimosi dienos (Žalos atlyginimo dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimų profesine liga laikinojo įstatymo 22 str. 2 d.).

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija 2005 m. civilinėje byloje R.Sakalauskienė v. UAB „Šilna“, Nr. 3K-3-467/2005⁹³, taip pat civilinėje byloje J. Vaitelienė v. UAB „Liekupė“, bylos Nr. 3K-7-865/2001⁹⁴, nustačiusi tiek darbdavio, tiek darbuotojo neteisėtus veiksmus (neveikimą), taikė mišrią civilinę atsakomybę.

---

⁹² http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=9760

⁹³ http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=28849

⁹⁴ http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=25498

4. Neturtinės žalos, susijusios su darbuotojo suluošinimu, pakenkimu sveikatai ar mirtimi, atlyginimas

CK 6.250 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad neturtinė žala atlyginama visais atvejais, kai ji padaryta dėl nusikaltimo, asmens sveikatai bei kitais įstatymų numatytais atvejais. Kadangi neturtinė žala nukentėjusiajam neatlyginama pagal Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymą, tai šią žalą jam privalo atlyginti už žalą atsakingas asmuo (CK 6.263 straipsnio 2 dalis, 6.283 straipsnio 1 dalis) (Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. vasario 21 d. nutartis byloje T.Kovalevskaja v. Vilniaus miesto savivaldybė, Nr. 3 K-3-103/2005⁹⁵).

LR CK 6.250 straipsnis pateikiama neturtinės žalos samprata: neturtinė žala yra asmens fizinis skausmas, dvasiniai išgyvenimai, nepatogumai, dvasinis sukrėtimas, emocinė depresija, pažeminimas, reputacijos pablogėjimas, bendravimo galimybių sumažėjimas ir kita, teismo įvertinti pinigais.

Neturtinė žala laikomas pakenkimas teisės saugomoms ir ginamoms neturtinėms, nematerialioms, t.y. ekonominės vertės neturinčioms vertybėms – asmens garbei, orumui, privačiam gyvenimui, kitokioms neturtinėms teisėms ir panašiai.

Nors žala padaroma vertybėms, kurios neturi piniginės išraiškos, tačiau civilinė teisė jas gina turiniais būdais. Neturtinė žala taip pat įvertinama ir atlyginama pinigais. Šalims susitarus, neturtinė žala gali būti atlyginama ir natūra, pavyzdžiui prekėmis, paslaugomis.⁹⁶

LR CK 6.250 straipsnio 2 dalis nustato neturtinės žalos atlyginimo sąlygas ir skaičiavimo kriterijus: neturtinė žala atlyginama tik įstatymų nustatytais atvejais. Neturtinė žala atlyginama visais atvejais, kai ji padaryta dėl nusikaltimo, asmens sveikatai ar dėl asmens gyvybės atėmimo bei kitais įstatymų nustatytais atvejais. Teismas, nustatydamas neturtinės žalos dydį, atsižvelgia į jos pasekmes, šią žalą padariusio asmens kaltę, jo turtinę padėtį, padarytos turtinės žalos dydį bei kitas turinčias reikšmės bylai aplinkybes, taip pat į sąžiningumo, teisingumo ir protingumo kriterijus.

Kaip matome, įstatymas tiesiogiai pasako, kad neturtinė žala atlyginama tik įstatymų numatytais atvejais ir tik teismas nustato neturtinės žalos dydį.

Taigi įvertinti neturtinę žalą palikta teismo nuožiūrai, nes tai fakto klausimas ir jo iš anksto įstatyme neįmanoma reglamentuoti. Tačiau teismas, įvertindamas neturtinę žalą pinigais, nėra

⁹⁵ http://www.lat.lt/4_tpbiuletiniai/senos/nutartis.aspx?id=27876

⁹⁶ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I)-Justitia, Vilnius, 2003, p. 344-345.

visiškai laisvas. Pirma, spręsdamas šį klausimą, jis privalo vadovautis komentuojamos normos įtvirtintais neturtinės žalos piniginio įvertinimo kriterijais, antra – sąžiningumo, protingumo ir teisingumo kriterijais, trečia, - CK 6.251 straipsnio antroje dalyje ir CK 6.282 straipsnyje nurodytais kriterijais. Pavyzdžiui, vertindamas neturtinės žalos, padarytos privataus gyvenimo ar garbės ir orumo pažeidimu, dydį, teismas turi atsižvelgti į atsakovo turtinę padėtį ir nenustatyti sumos, kurią išieškojus atsakovas bankrutuotų.⁹⁷

LR DK taip pat įtvirtina neturtinės žalos atlyginimą: darbo sutarties šalys privalo atlyginti viena kitai padarytą neturtinę žalą (250 str.). Ši darbo teisės norma yra blanketinė ir nukreipianti į LR CK. Pažymėtina, kad darbo santykių prasme, asmuo neturtinę žalą gali patirti ne vien dėl sužalojimų, tačiau ir dėl neteisėto atleidimo iš darbo ar neteisėto perkėlimo į kitą darbą, neteisėtai paskyrus drausminę nuobaudą, paskleidus neteisingą informaciją apie darbuotoją, nesusijusią su jo darbinėmis savybėmis.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija 2002 m. rugsėjo 30 d. civilinėje byloje E.Lukoševičius v. VĮ "Visagino pirminės sveikatos priežiūros centras", Nr. 3K-3-1108/2002⁹⁸ yra išaiškinęs, kad atsakomybė už padarytą neturtinę žalą nėra tiesiogiai priklausoma nuo turtinės žalos atlyginimo fakto ir gali būti taikoma tiek kartu, tiek atskirai su turtine atsakomybe (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2001 m. spalio 11 d. nutartis, priimta civilinėje byloje V.Toropov v. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos Klaipėdos regiono departamento Pakrančių apsaugos tarnyba, Nr. 3K-7-688/2001⁹⁹, bylų kategorija 39.6.2.3.).

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje yra gausu civilinių bylų dėl neturtinės žalos atlyginimo, kai darbuotojas neteisėtai atleidžiamas iš darbo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija 2005 m. kovo 9 d. nutartyje "Dėl neturtinės žalos atlyginimo" Nr. 3K-3-164/2005¹⁰⁰ rėmėsi tokiomis bylos aplinkybėmis: ieškovė A. Kukytė 2003 m. gruodžio 17 d. paduotu ieškiniu prašė teismo priteisti iš atsakovo 100 000 Lt neturtinės žalos atlyginimą. Ieškovė nurodė, kad atsakovas – buvęs jos darbdavys – atliko jos atžvilgiu šiuos neteisėtus veiksmus: 1) nuo 1997 m. gegužės iki gruodžio mėnesio skyrė mažesnę darbo užmokestį nei įstatymo nustatyta minimali mėnesinė alga; 2) nuo 1999 m. balandžio 1 d. iki 1999 m. lapkričio 3 d. neišmokėjo darbo užmokesčio dalies; 3) 1999 m. lapkričio 3 d. neteisėtai atleido iš darbo; 4) 2000 m. rugpjūčio 25 d. kreipėsi į Kauno miesto apylinkės teismą, prašydamas priteisti iš ieškovės 1848,92Lt žalos atlyginimo, tačiau ieškinys buvo

⁹⁷ Mikelėnienė D., Mikelėnas V. Neturtinės žalos kompensavimas // Justitia. 1998, Nr. 2-3.

⁹⁸ http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=9262

⁹⁹ http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=27702

¹⁰⁰ http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=27906

atmestas; 5) 2001 m. rugpjūčio 21 d. kreipėsi į Kauno miesto apylinkės teismą dėl ieškovės įpareigojimo pasirašyti darbo sutartį, tačiau teismas ieškinį atmetė; 6) 2001 m. lapkričio 26 d. neteisėtai atleido iš darbo; 7) nuo 2003 m. vasario 10 d. uždraudė dirbti šeštadieniais; 8) 2003 m. balandžio-gegužės mėnesiais sumažino darbo užmokestį, neteisėtai paskelbęs prastovą; 9) 2003 m. balandžio 30 d. įspėjo dėl atleidimo iš darbo; 10) 2003 m. gegužės 29 d. neteisėtai paskyrė drausminę nuobaudą; 11) 2003 m. gegužės 30 d. įsakymu Nr. V-66 visas ieškovės treniruojamas sportininkes išbraukė iš sporto mokyklos grupių sąrašų; 12) 2003 m. rugpjūčio 11 d. atleido iš darbo pagal DK 127 straipsnio 2 dalį. Ieškovės teigimu, nebegalėdama pakęsti nuolatinio teisių pažeidinėjimo, ji buvo priversta palikti darbą, kuris buvo vienintelis pragyvenimo šaltinis, atitinkantis jos profesiją ir specialybę. Ieškovė nurodė, kad, reaguodama į darbdavio neteisėtus veiksmus, ji patyrė nuolatinę įtampą, dvasinius išgyvenimus, sukrėtimus, stresą, emocinę depresiją, netinkamas darbo sąlygas, fizinius skausmus. Dėl darbdavio neteisėtų veiksmų sistemingai mažinant darbo užmokestį ir atleidžiant ją iš darbo ieškovė patyrė materialinių nepatogumų, o dėl neteisingo apmokėjimo už darbą sutrumpėjo jos valstybinio socialinio pensijų draudimo stažas. Neteisėti darbdavio veiksmai pakenkė jos dalykinei reputacijai.

Kolegija šioje byloje pripažino, kad atsakovas neteisėtai skyrė ieškovei drausminę nuobaudą, neteisėtai paskelbė ieškovei prastovą ir dėl to neišmokėjo dalies darbo užmokesčio, taip pat nustatęs, kad tokie neteisėti atsakovo veiksmai turėjo neigiamos įtakos ieškovės reputacijai, emocinei ir dvasinei būklei, sukėlė nepatogumų, padarė išvadą, kad ieškovei buvo padaryta neturtinė žala ir yra pagrindas priteisti iš atsakovo ieškovės naudai neturtinės žalos atlyginimą. Taip pat kolegija pasisakė, kad arba teisinių santykių subjektai, įgyvendindami savo teises ir vykdydami pareigas, turi laikytis įstatymų, gerbti bendro gyvenimo taisykles bei veikti sąžiningai, laikytis protingumo, teisingumo ir sąžiningumo principų (DK 35 straipsnio 1 dalis). Jeigu darbdavys savo teises įgyvendina nesilaikydamas šių nuostatų arba be teisėto pagrindo atlieka veiksmus ir dėl to darbuotojui padaroma neturtinė žala – fizinis skausmas, dvasiniai išgyvenimai, nepatogumai, dvasinis sukrėtimas, emocinė depresija, pažeminimas, reputacijos pablogėjimas, bendravimo galimybių sumažėjimas ir kt. – tai gali būti darbdavio prievolės atlyginti darbuotojui padarytą neturtinę žalą atsiradimo pagrindas (DK 1 straipsnio 1 dalis, 248 straipsnio 4 punktas, 250 straipsnis, CK 1.1 straipsnio 3 dalis, 6.250 straipsnis).

Teismų praktikoje yra suformuluota, kad fiziniam asmeniui neturtinė žala padaroma fizinio ir dvasinio pobūdžio pakenkimais, kurie sukelia kančias ir išgyvenimus. Tai yra asmeniui nenaudingas poveikis. Asmeniui jis dėl to yra nepalankus, nepriimtinas ir bet kurio protingo asmens požiūriu neturi būti daromas (pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. balandžio 18 d. nutartyje civilinėje byloje L. Z., M. Z., G. Z., V. Z. v. VšĮ Marijampolės ligoninė, bylos Nr. 3K-7-

255/2005¹⁰¹). Tai gali būti tiek asmens fizinis skausmas, tiek dvasiniai išgyvenimai (tiek lydintys fizinį skausmą, tiek savarankiški), nepatogumai, dvasinis sukrėtimas, emocinė depresija, pažeminimas, reputacijos pablogėjimas, bendravimo galimybių sumažėjimas ir kita, teismo įvertinti pinigais (CK 6.250 straipsnio 1 dalis). Pažymėtina tai, kad neturtinės žalos dydis, išreikštas pinigais, yra bendrieji nuostoliai, kurių įrodinėjimo specifika yra ta, kad jų dydį nustato teismas, o kreditorius turi pagrįsti kuo daugiau ir kuo svarbesnių žalos dydžio nustatymui reikšmingų kriterijų. Teismas, nustatydamas neturtinės žalos dydį, turi atsižvelgti į jos pasekmes, žalą padariusio asmens kaltę, jo turtinę padėtį, padarytos turtinės žalos dydį bei kitas turinčias reikšmės bylos aplinkybes, taip pat į protingumo, sąžiningumo ir teisingumo kriterijus. Teismų praktikoje taip pat suformuluota, kad konstatavus įstatymo saugomos asmens teisės ar teisėto intereso pažeidimą teismas gali įpareigoti atlyginti neturtinę žalą, tačiau vien neturtinės teisės ar vertybės pažeidimas *ex facto* nereiškia ir neturtinės žalos padarymo, t.y. neturtinei žalai atlyginti už neturtinių vertybių pažeidimą būtinos visos civilinės atsakomybės sąlygos (neteisėti veiksmai, priežastinis ryšys, kaltė ir žala.(Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. sausio 4 d. nutartis A.K. v. AB „Vievio paukštynas“, Nr. 3K-3-10/2006¹⁰²)).

LR CK 6.283 straipsnio 1 dalyje nustatyta: “jeigu fizinis asmuo suluošintas ar kitaip sužalota jo sveikata, tai už žalą atsakingas asmuo privalo nukentėjusiam asmeniui atlyginti visus šio patirtus nuostolius ir neturtinę žalą”. Ši teisės norma yra bendroji ir nustati deliktinę civilinę atsakomybę už žalą, padarytą fizinio asmens sveikatos sužalojimu. Darbo teisės normos yra specialiosios ir darbo teisiniuose santykiuose taikomos taikomos pirmumo eile, tačiau neturtinė žala atlyginama vadovaujantis civilinės teisės nuostatomis.

Ne visuomet Darbo teisės normos įgyvendina darbuotojo, patyrusio nelaimingą atsitikimo darbe, teisę į visišką žalos atlyginimą.

Laikytina, kad net ir tuo atveju, kai nukentėjęs, pavyzdžiui, dėl sužalojimo nelaimingo atsitikimo darbe, asmuo yra apdraustas nuo nelaimingų atsitikimų darbe socialiniu draudimu, minėtam asmeniui turėtų būti atlyginama neturtinė žala vadovaujantis civilinės teisės normomis, neatsižvelgiant į tai, kad Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymas nenustato neturtinės žalos atlyginimo.¹⁰³ Neturtinės žalos fakto įrodinėti nereikia, tačiau piniginės kompensacijos dydis turi būti pagrįstas.

Kaip pavyzdį, galima paminėti jau minėtą Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. vasario 21 d. nutartį byloje T.Kovalevskaja v. Vilniaus miesto

¹⁰¹ http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=31277

¹⁰² http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=29520

¹⁰³ Lietuvos Respublikos Darbo kodekso komentaras. III dalis. Individualūs darbo santykiai.-Justitia, Vilnius, 2004, p. 377.

savivaldybė, Nr. 3 K-3-103/2005. Byloje nustatyta, kad 2002 m. vasario 5 d. profesinės ligos tyrimo aktu ieškovei nustatyta profesinė liga nuo 2002 m. sausio 10 d. Vilniaus III medicininės socialinės ekspertizės komisija nustatė, kad ieškovė neteko 40 proc. profesinio darbingumo: 30 proc. dirbdama valstybinėje gelžbetoninių konstrukcijų gamykloje Nr. 3, 8 proc. dirbdama AB Vilniaus gelžbetoninių konstrukcijų gamykloje Nr.3 ir 2 proc. dirbdama AB „Markučiai“. Ieškovė nuo 1999 m. balandžio 27 d. iki 2001 m. balandžio 6 d. dirbo AB „Markučiai“. Nuo 2001 m. sausio 1 d. ji buvo draudžiama nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialiniu draudimu.

Ieškovė ieškinį pareiškė CK 6.283 straipsnio pagrindu. Šio straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad jeigu fizinis asmuo buvo suluošintas ar kitaip sužalota jo sveikata, tai už žalą atsakingas asmuo privalo nukentėjusiam asmeniui atlyginti visus šio patirtus nuostolius ir neturtinę žalą.

Kolegija konstatavo, kad tokiais atvejais, kai paskirta socialinio draudimo išmoka nevisiškai padengia atsiradusią žalą, vadovaujantis visiško nuostolių atlyginimo principu, likusią žalą turi atlyginti už žalą atsakingas asmuo bendraisiais pagrindais. Taigi jeigu darbuotojas buvo sužalotas dėl nelaimingo atsitikimo darbe dėl darbdavio kaltės ar neteko dalies ar viso darbingumo dėl profesinės ligos ir jam paskirta socialinio draudimo išmoka visiškai neatlygina patirtos žalą, likusią dalį bendraisiais pagrindais turi atlyginti darbdavys.

Taigi, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas aiškiai apibrėžė: “Kadangi neturtinė žala nukentėjusiajam neatlyginama pagal Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymą, tai šią žalą jam privalo atlyginti už žalą atsakingas asmuo (CK 6.263 straipsnio 2 dalis, 6.283 straipsnio 1 dalis).“

LR CK 6.284 straipsnio pirmoji dalis įtvirtina nuostatą, kad fizinio asmens mirties atveju teisę į žalą atlyginimą turi asmenys, kurie buvo mirusiojo išlaikomi arba jo mirties dieną turėjo teisę gauti iš jo išlaikymą (nepilnamečiai vaikai, sutuoktinis, nedarbingi tėvai ar kiti faktiniai nedarbingi išlaikytiniai), taip pat mirusiojo vaikas, gimęs po jo mirties. Šie asmenys taip pat turi teisę į neturtinės žalą atlyginimą.

Paminėtina 2007 m. rugsėjo 21 d. Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis byloje D.E. v. UAB “Transmėja”, Nr. 3K-3-348/2007¹⁰⁴. Šioje byloje ieškovė D.E. prašo priteisti periodines išmokas maitintojo netekimo atveju, o taip pat ir neturtinę žalą. Byloje vyko ginčas dėl įvykio pripažinimo draudiminiu, tačiau pirmosios instancijos teismas pažymėjo, kad kad CK 6.284 straipsnio prasme darbdavys, nesant įstatyme nustatytų jo atsakomybę eliminuojančių sąlygų, įstatymų nustatyta tvarka atsako ir už dėl nelaimingo atsitikimo darbe, kuris nepripažintas draudiminiu įvykiu, atsiradusią žalą. Teismo sprendimu, Civilinio kodekso normos

---

¹⁰⁴ http://www.lai.lt/4_tpbuletieniai/senos/nutartis.aspx?id=9262

tiesiogiai nesieja žalos atlyginimo su draudiminiais ar nedraudiminiais įvykiais, nustatytais Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatyme, todėl ieškovė D. E., kaip mirusiojo A. E. sutuoktinė, jo mirties dieną turėjusi teisę gauti iš jo išlaikymą, turi teisę į žalos, taip pat ir neturtinės, atlyginimą. Su tokia išvada sutiko ir kasacinis teismas.

Svarbi yra ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. sausio 11 d. nutartis byloje I. T., R. T., M. T. ir A. T. v. UAB „Plungės lagūna“ ir AB „Lietuvos draudimas“, Nr. 3K-3-27/2006¹⁰⁵, kurioje kolegija pasisakė dėl darbuotojo įpėdinių teisių į neturtinės žalos, atsiradusios darbuotojui mirus nelaimingo atsitikimo darbe atveju, atlyginimą. Kolegija konstatavo, kad žemesnių instancijų teismai netinkamai taikė CPK 163 straipsnio 1 dalies 3 punktą ir nepagrįstai sprendė, kad negalima išnagrinėti mirusiojo įpėdinių reikalavimo priteisti neturtinę žalą iš darbdavio, kol neišnagrinėta baudžiamoji byla dėl nelaimingo atsitikimo darbe, nors mirusio darbuotojo įpėdinių reikalavimo darbdaviui patenkinimas nepriklauso nuo konkretaus jo darbuotojo kaltumo nustatymo baudžiamojoje byloje. Šie faktai reikšmingi, kai darbdavys regreso tvarka reikalauja atlyginimo iš kalto darbuotojo (DK 254, 255 straipsniai). Tais atvejais, kai atlyginti neturtinę žalą darbdavio reikalauja darbe žuvusio asmens darbuotojo įpėdiniai ir išlaikytiniai, baudžiamasis tyrimas, kuriame sprendžiamas konkretaus darbuotojo atsakomybės dėl nelaimingo atsitikimo klausimas, negali būti privalomo civilinės bylos dėl neturtinės žalos atlyginimo sustabdymo pagrindas, nes darbdavys privalo atlyginti neturtinę žalą esant nelaimingam atsitikimo darbe faktui nepriklausomai nuo baudžiamosios bylos baigties ir jo konkretaus darbuotojo kaltės.

Tokiu būdu Lietuvos Aukščiausiasis Teismas dar kartą akcentavo teismų pareigą, tinkamai įvertinus bylos aplinkybes, užtikrinti nukentėjusiųjų socialinę apsaugą.

Joks teisės aktas nenustato neturtinės žalos dydžio apskaičiavimo metodikos. Teisiškai, turbūt to padaryti ir neįmanoma, kadangi kiekvienas neturtinės žalos dydžio nustatymo atvejis yra individualus ir savitas. Įstatymas tik numato subjektą, turintį teisę ir pareigą apibrėžti neturtinės žalos ribas. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija 2006 m. spalio 30 d. nutartyje Z. J. v. J. B., UAB „Rejona“, Nr. 3K-3-540/2006¹⁰⁶ pasisakė dėl neturtinės žalos dydžio. Moralinė žala yra dvasinė skriauda, kurią tik sąlygiškai galima įvertinti ir kompensuoti materialiai. Kolegija konstatavo, kad moralinės žalos, kaip asmens patirtos dvasinės skriaudos, neretai apskritai niekas (taip pat jokia materialinė kompensacija) negali atstoti, nes asmens psichologinės, emocinės ir kitokios būsenos, buvusios iki tol, kol jis patyrė dvasinę skriaudą, neįmanoma sugrąžinti. Materiali (piniginė) kompensacija už moralinę žalą, kaip materialus tos

¹⁰⁵ http://www.lat.lt/4_tpbiuletiniai/senos/nutartis.aspx?id=31214

¹⁰⁶ http://www.lat.lt/4_tpbiuletiniai/senos/nutartis.aspx?id=30294

moralinės žalos atitikmuo, taip pat turi būti skiriama vadovaujantis visiško (adekvataus) žalos atlyginimo principu. Materialios (pirmiausia piniginės) kompensacijos už moralinę žalą paskirtis – sudaryti materialias prielaidas iš naujo sukurti tai, ko negalima sugrąžinti, kuo teisingiau atlyginti tai, ko žmogui neretai apskritai niekas, jokie pinigai, joks materialus turtas, negali atstoti. Tačiau negalimumas jos materialiai visiškai atlyginti nereiškia, kad gali būti reikalaujama kompensacijos, kuri būtų beribė. Pareikalavus nerealaus kompensacijos dydžio, o teismui ją priteisus, gali būti paneigta moralinės žalos atlyginimo esmė. Svarbu, kad teismas nustatytų teisingą moralinės (neturtinės) žalos atlyginimą.

Teismas pripažįsta, kad dėl patirtų sveikatos sužalojimų, grėsmės gyvybei sukėlimo išgyvenimai yra ypač dideli. Taigi, vertindami žalos padarymo aplinkybes, teismai privalo objektyviai išsiaiškinti visas žalos atsiradimo aplinkybes, tame tarpe ir paties nukentėjusiojo veiksmų įtaką šiai žalai atsirasti. Sistemiskai taikant LR CK 6.282 straipsnio 1 dalies nuostatą, kai paties nukentėjusio asmens didelis neatsargumas padėjo žalai atsirasti arba jai padidėti, tai atsižvelgiant į nukentėjusio asmens kaltės dydį (o kai yra žalos padariusio asmens kaltės, – ir į jo kaltės dydį) žalos atlyginimas, jeigu įstatymai nenustato ko kita, gali būti sumažintas arba reikalavimas atlyginti žalą gali būti atmetas.

Vadovaujantis tokiomis nuostatomis bei nustačius paties ieškovo kaltę, šioje byloje ieškovo reikalavimas priteisti neturtinę žalą sumažintas atitinkamai procentine išraiška, lygia paties atsakovo kaltei.

Neturtinės žalos nustatymo prasme paminėtina 2006 m. rugsėjo 6 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis byloje A. Ž. v. UAB „Ranga IV“. Nr. 3K-3-450/2006¹⁰⁷. Teismai šioje byloje vertino ne tik nukentėjusiojo traumas sunkumą, patirtus išgyvenimus, tačiau atsižvelgė ir į galimus traumas padarinius ateity. Teismas, nustatydamas neturtinės žalos dydį, atsižvelgė į sąžiningumo, teisingumo ir protingumo principus, taip pat į tai, kad ieškovas patyrė sunkią traumą, kurios pasekmės gali išryškėti vėliau, nes pažeista kaukolė, galvos smegenys. Dėl patirtos traumas ieškovas turi nuolat rūpintis savo sveikata. Traumas pasekmės gali turėti įtakos ieškovui, kuris yra jaunas žmogus, įgyjant profesinį išsilavinimą, dirbant, kuriant ir gyvenant šeiminių gyvenimą. Kolegija taip pat konstatavo, kad nustatant neturtinės žalos dydį, turi būti atsižvelgta į ginamų vertybių specifiką ir jų tarpusavio santykį, nes asmens teisės į gyvybę ir sveikatą, kurios savo esme yra absoliučios teisės, bei teisės į privatų gyvenimą, garbę ir orumą, kurios yra santykinės teisės, negali būti vertinamos vienodai neturtinės žalos dydžio aspektu.

---

¹⁰⁷ http://www.lai.lt/4_tpbuletieniai/senos/nutartis.aspx?id=30112

Apibendrinant neturtinės žalos atlyginimo praktiką, teigtina, kad ieškovai turėtų labiau realistiškai vertinti patirtos neturtinės žalos dydį. Įstatymas nustato kriterijus, į kuriuos turi atsižvelgti teismas, apskaičiuodamas neturtinės žalos atlyginimo dydį. Tai konkrečiais ir vertinamaisiais požymiais apibrėžiami kriterijai: žalą padariusio asmens kaltė, jo turtinė padėtis, padarytos turtinės žalos dydis, nukentėjusiojo patirtų fizinių ir dvasinių kančių pobūdis, individualios nukentėjusiojo savybės (amžius, profesija ir kt.).

IŠVADOS

1. Lietuvoje darbo rinka dar visai neseniai buvo ypatingai nepalanki darbuotojų atžvilgiu. Bedarbystė, žemas darbo jėgos apmokėjimo lygis, sparti atskirų socialinių grupių diferenciacija, - visa tai mūsų visuomenėje kėlė socialinę įtampą. Darbo santykių šalių santykiai, liečiantys darbdavio materialinę atsakomybę dėl darbuotojo sužalojimo, be abejo, neretai yra konfliktinio pobūdžio, todėl darbuotojai sąmoningai vengia ginčų su darbdaviu dėl materialinių nuostolių atlyginimo. Tai tiesiogiai atsispindi tiek Valstybinės darbo inspekcijos metinėse ataskaitose, tiek negausioje teismų praktikoje. Tokią nuomonę patvirtina ir toks faktas, kad teismus kur kas dažniau pasiekia asmenų, kurių su darbdaviu jau nebesieja darbo santykiai, ieškiniai dėl žalos atlyginimo motyvuojant neteisėtu nuobaudų paskyrimu ar neteisėtu atleidimu iš darbo. Visgi reikia tikėtis, kad Lietuvoje sparčiai augant darbo jėgos paklausai, kylant pragyvenimo lygiui, o tuo pačiu ir socialinei visuomenės savimonei, dirbantieji taps lygiaverčiai darbdaviams, o jų santykiai bus paremti bendradarbiavimo ir socialinės lygybės principais.

2. Teisės normų tikslas nėra primesti kilusio ginčo šalims imperatyvią valią. Šalys turi pakankamai galimybių tarpusavio susitarimui. Tuo pačiu, teisės normos užtikrina darbuotojo, kaip silpnesnės darbo santykių šalies reikalavimo teisės įgyvendinimą. Teisminės valdžios įsikišimas būtinas tik tuomet, kai šalys nenori ar nesugeba teisės normų nustatyta tvarka sureguliuoti tarpusavio santykių. Pozityvinis ginčo sprendimo būdas – teismo procesas, dažniausiai yra ir paskutinė galimybė darbo santykių šalims bent priartėti prie objektyvaus teisingumo. Todėl teismams, nagrinėjant bylas dėl žalos atlyginimo tiek nukentėjusiesiems, tiek asmenims netekus maitintojo, būtina atsižvelgti į šių bylų socialinį pobūdį ir priimti sprendimą kaip įmanoma operatyviau, t.y. imtis priemonių, kad byla būtų išnagrinėta per Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje nurodytus terminus. Atkreiptinas dėmesys, kad tokia pareiga ypač aktuali pirmosios ir apeliacinės instancijos teismams, nes Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, negalėdamas nustatyti bylai reikšmingų fakto klausimų, neturi galimybių išnagrinėti bylą iš esmės.

3. Pagrindinis teisės aktas reglamentuojantis darbo santykius yra Lietuvos Respublikos Darbo kodeksas. Tačiau darbdavio atsakomybė gali kilti pažeidus kitų teisės šakų normas - tiek darbo, tiek baudžiamosios, tiek administracinės teisės normas. Lygiai tokia pat išvada darytina ir kalbant apie materialinės atsakomybės už žalą, padarytą darbuotojo suluošinimu ar kitokiu pakenkimu sveikatai

arba dėl nukentėjusiojo mirties, institutą. Darbo, civilinės ir socialinės teisės normų sisteminis taikymas, pirmenybę teikiant darbo teisei, o pastarąsias taikant subsidiariai, įtvirtina visišką žalos atlyginimo principą. Lietuvos teismams tenka pareiga teisingai nustatyti taikytinus teisės aktus ne tik galiojimo laike prasme, tačiau, nagrinėjant kiekvieną individualų teisinį santykį, taikyti tą teisės normą ar normų derinį, kurie leistų maksimaliai atstatyti pažeistas teises.

4. Pažymėtina, kad Lietuvos valstybė taip pat dalyvauja darbo šalių teisiniuose santykiuose, o jos vaidmuo pasireiškia ne vien norminės bazės kūrime ir kontroliuojant kaip jos laikomasi. Pirmasis atvejis - kai žalos atlyginimo prievolė nukentėjusiesiems dėl sveikatos sužalojimo ar susirgimo profesine liga pereina valstybei. Antrasis atvejis – kai dalį darbdavio materialinės atsakomybės rizikos valstybė prisiima sau nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo numatyta tvarka. Remiantis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinimais, žemesnių pakopų teismai, atsižvelgdami į minėtus atvejus, privalo iš karto žalos atlyginimo prievolę perkelti valstybei, kai kyla abejonių dėl darbdavio mokumo arba kai ši prievolė valstybei priklauso pagal įstatymą.

5. Ypatingas vaidmuo Lietuvos Aukščiausiajam Teismui tenka formuojant teismų praktiką dėl neturtinės žalos, padarytos darbuotojo suluošinimu ar kitokiu pakenkimu sveikatai arba dėl nukentėjusiojo mirties, atlyginimo. Vienas iš neturtinės žalos bruožų yra tas, kad jos dydžio nustatymas nėra konkrečiai reglamentuojamas norminiais teisės aktais. Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas nustato neturtinės žalos atlyginimo sąlygas bei skaičiavimo kriterijus, tačiau teismams tenka pareiga, atsižvelgiant į konkrečias bylos aplinkybes patiems vertinti kokia neturtinė žala patirta. Pažymėtina, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išskiria asmens teises į gyvybę ir sveikatą, kurios savo esme yra absoliučios teisės, bei teises į privatų gyvenimą, garbę ir orumą, kurios yra santykinės teisės. Be abejo, absoliučių teisių pažeidimas sudaro prielaidas nustatyti gerokai didesnę neturtinę žalą, kuri gali būti skaičiuojama šimtais tūkstančių ar dar didesnėmis sumomis, tačiau analizuojant teismų praktiką, darytina išvada, kad ieškovai dažniausiai pernelyg sureikšmina savo išgyvenimus, o teismai ženkliai sumažina reikalaujamos neturtinės žalos dydį.

Santrauka

Šiame darbe analizuojama Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika sprendžiant bylas dėl darbdavio materialinės atsakomybės už žalą, padarytą darbuotojo suluošinimu ar kitokiu pakenkimu sveikatai arba dėl nukentėjusiojo mirties. Pateikiama nacionaliniuose teisės aktuose įtvirtinti pagrindai bei sąlygos, kuriems esant atsiranda darbdavio bei valstybės pareiga atlyginti darbuotojams dėl sužalojimų darbe patirtą žalą, tame tarpe ir neturtinę žalą. Darbdavio materialinę atsakomybę reglamentuoja kelios teisės šakos: darbo teisė, civilinė teisė bei socialinė teisė. Materialinės atsakomybės atsiradimo sąlygos analizuojamos remiantis įstatymais, poįstatyminiais aktais, jurisprudencija. Ypatingas dėmesys skiriamas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 1996-2007 metais suformuotai praktikai bylose dėl darbdavio materialinės atsakomybės sąlygų, žalos atlyginimo principinių nuostatų.

Aiškinamasi, kokiems subjektams tenka pareiga atlyginti žalą, o taip pat kas įgyja teisę į žalos atlygimą. Aptariami žalos atlyginimo būdai darbuotojams, apdraustiems nelaimingų atsitikimų darbe profesiniu ir socialiniu draudimu, taip pat, kai toks draudimas nevykdomas. Analizuojami neturtinės (moralinės) žalos atlyginimo klausimai darbo ir civilinės teisių kontekste. Darbe nagrinėjamos pirmosios ir apeliacinės instancijų teisių praktikoje pasitaikančios teisės taikymo problemos, daromų klaidų priežastys. Išvadose apibendrinami darbdavio materialinės atsakomybės instituto teoriniai ir praktiniai aspektai, atkreipiant dėmesį socialinę žalos atlyginimo instituto reikšmę.

Summary

In the paper I analyse practice of the Lithuanian Supreme Court in trying the cases related with employer's material liability for the loss made by mutilation or other harm made to his/her health or through death of the victim. Bases and conditions, the presence of which cause employer's and state's obligation to indemnify the loss made due to injury at work, including non-material loss, consolidated in the national legal acts, are given. Employer's material liability is regulated by a number of law branches: work law, civil law and social law. Conditions of material liability arousal are analysed basing upon the laws, by-laws, jurisprudence. Especial attention is paid at the practice formed by Lithuanian Supreme Court in 1996-2007 regarding conditions of employer's material liability as well as basic provisions for loss indemnification.

It is explained which subjects have the duty to indemnify the loss, also who acquires the right for loss indemnification. Loss indemnification ways for the employees insured with professional and social insurance against accidents at work are discussed as well as the cases when no such insurance is performed. Non-material (moral) loss indemnification issues in the work law and civil law context are analysed. In the paper I analyse the law application problems arising in the first and the appeal instance court practice, as well as reasons of the mistakes. In the conclusions theoretical and practical aspects of employer's material liability are summarized.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Istatymai ir kiti teisės aktai

Lietuvos Respublikos Konstitucija // Žin., 1992, Nr. 33-1014.

Lietuvos Respublikos Darbo kodeksas // Žin. 2002, Nr. 64-2569. Nr. 71.

Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas // Žin. 2000, Nr. 74-2262.

Lietuvos Respublikos Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymas // Žin. 1999, Nr. 110-3207.

Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas // Žin. 2000, Nr. 89-2741.

Lietuvos Respublikos Administracinės teisės pažeidimų kodeksas // Žin. 2000, Nr. 22-552.

Lietuvos Respublikos Darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymas // Žin., 2003, Nr. 70-3170.

Lietuvos Respublikos Žalos atlyginimo dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimų profesine liga laikinasis įstatymas // Žin., 1997 m., Nr. 67-1656.

Lietuvos Respublikos Sveikatos draudimo įstatymas // Žin., 1996, Nr. 70-1287.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės Nutarimas “Dėl delpinigių nustatymo už išmokų susijusių su darbo santykiais, pavėluotą mokėjimą įstatymas“ // Žin., 1996 m., Nr. 20-521.

1.11. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. rugsėjo 15 dienos nutarimas Nr. 997 „Dėl žalos atlyginimo nukentėjusiesiems dėl sveikatos sužalojimo darbe ar susirgimo profesine liga, kai ši prievolė pereina valstybei, tvarkos patvirtinimo“ // Žin., 1997 m. Nr. 86-2162.

1.12. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. rugsėjo 2 dienos nutarimas Nr. 1118 „Dėl nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo ir apskaitos nuostatų patvirtinimo“ // Žin., 2004 m. Nr. 136-4945.

2. Specialioji literatūra

- 2.1. Tiažkijus V., Petravičius R., Bužinskas G. Darbo teisė. – Justitia, Vilnius, 1999.
- 2.2. Lietuvos Respublikos Darbo kodekso komentaras. III dalis. Individualūs darbo santykiai.- Justitia, Vilnius, 2004.
- 2.3. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras, Šeštoji knyga, Prievolių (I). – Justitia, Vilnius, 2003.
- 2.4. Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. – Justitia, Vilnius, 1995.
- 2.5. Dambrauskas A., Nekrašas V., Nekrošius I. Darbo teisė.-Vilnius, 1990.
- 2.6. Nekrošius I., Nekrošius v., Vėlyvis S. Romėnų teisė. – Justitia, Vilnius, 1999.
- 2.7. Vaišvila A. Teisės teorija. – Justitia, Vilnius, 2004.
- 2.8. Darbo teisė suvienytoje Europoje. Tarptautinės mokslinės konferencijos medžiaga. – Vilnius, 2004.
- 2.9. Macijauskienė R. Materialinės atsakomybės problemos darbo teisėje // Jurisprudencija, 2002, t.25(17).
- 2.10. Verikas A. Darbdavio atsakomybė padarius žalą darbuotojo sveikatai. // Jurisprudencija, 2004, t. 56(48).
- 2.11. Petrylaitė D. Teismo kolektyvinių darbo ginčų sprendimo ypatumai užsienio valstybėse ir perspektyvos Lietuvoje. - <http://www.leidykla.vu.lt/inetleid/teise/57/straipsniai/str10.pdf>.

3. Praktinė medžiaga

- 3.1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. vasario 7 d. nutarimas // Žin., 2005. Nr. 19-623.
- 3.2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 1996 m. gruodžio 30 d. apžvalga Nr. A2-5 „Įstatymų taikymas teismų praktikoje, nagrinėjant civilines bylas dėl atlyginimo žalos, padarytos sužalojus asmenį, kitaip pakenkus jo sveikatai arba atėmus gyvybę“ //Teismų praktika, 1996,Nr. 5-6., http://www.lat.lt/4_tpbiuletiniai/senos/nutartis.aspx?id=26652, [2007 10 03].

- 3.3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1997 m. Sausio 16 d. nutarimas Nr. 2 *“Dėl įstatymų taikymo teismų praktikoje, nagrinėjant civilines bylas dėl atlyginimo žalos, padarytos asmenį sužalojus, kitaip pakenkus jo sveikatai arba atėmus gyvybę”* // Teismų praktika, 1997, Nr. 5, Nr. 6.
- 3.4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 1999 m. spalio 25 d. nutartis civilinėje byloje *M. Berškienė, E. Bertašienė v. „Lietuvos kuras“ ir AB „Lietuvos kuras“ Vilniaus filialas,* Nr. 3K-3-695/1999, http://www.lat.lt/4_tpbiuletiniai/senos/nutartis.aspx?id=26000, [2007 12 02].
- 3.5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000 m. vasario 21 d. nutartis civilinėje byloje *G. Valaitienė, I. Bakšienė, A. M. Valaitienė, K. Valaitis v. AB “Liteksas ir Calw”*, Nr. 3K-3-185/2000, kat. 7., http://www.lat.lt/4_tpbiuletiniai/senos/nutartis.aspx?id=18194 [2007 12 02].
- 3.6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. vasario 28 d. nutartis civilinėje byloje *V.S.Vadeikis v. Prienų rajono savivaldybė*, Nr. 3K-7-248/2001, kat. 7.1., http://www.lat.lt/4_tpbiuletiniai/senos/nutartis.aspx?id=11235, [2007 12 02].
- 3.7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. spalio 3 d. nutartis civilinėje byloje *B.Karaliūnas v. AB “Leimesta”*, Nr. 3K-3-898/2001, kat. 7.1.; 115..., http://www.lat.lt/4_tpbiuletiniai/senos/nutartis.aspx?id=11911, [2007 12 02].
- 3.8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. spalio 11 d. nutartis civilinėje byloje *V.Toropovas v. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos Klaipėdos regiono departamento Pakrančių apsaugos tarnyba*, Nr. 3K-7-688/2001, kat. 39.6.2.3., http://www.lat.lt/4_tpbiuletiniai/senos/nutartis.aspx?id=27702, [2007 12 02].
- 3.9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje *J. Vaitelienė ir kt. v.UAB “Lielupė”*, Nr. 3K-7-865/2001, kat. 6.1. http://www.lat.lt/4_tpbiuletiniai/senos/nutartis.aspx?id=12042, [2007 11 21].
- 3.10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. gruodžio 5 d. nutartis civilinėje byloje *A.Braciuvienė v. VŠĮ “Utenos apskrities ligoninė”*, Nr. 3K-7-1272/2001, kat. 7.1., http://www.lat.lt/4_tpbiuletiniai/senos/nutartis.aspx?id=12042, [2007 11 21].
- 3.11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. balandžio 3 d. nutartis civilinėje byloje *I.Zaiceva, I. Zaicevas v Vilniaus teritorinė muitinė*, Nr. 3K-3-530/2002, kat. 6.1; 39.2.2; 39.2.3; http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=10185, [2007 11 22].
- 3.12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. balandžio 22 d. nutartis civilinėje byloje *L.Jasudavičienė v. UAB “Žemaitijos deguonis”*, Nr. 3K-3-627/2002, kat. 7.1; 39.6.2.2., http://www.lat.lt/4_tpbiuletiniai/senos/nutartis.aspx?id=10288, [2007 11 22].

- 3.13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. birželio 12 d. nutartis civilinėje byloje *S.Martišauskienė v. UAB "Lietuvos geležinkeliai"*, Nr. 3K-3-844/2002, kat.7.1., http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=10517, [2007 11 22].
- 3.14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų teisėjų kolegijos 2002 m. rugsėjo 30 d. nutartis civilinėje byloje *E.Lukoševičius v. VĮ "Visagino pirminės sveikatos priežiūros centras"*, Nr. 3K-3-1108/2002, kat. 39.6.2.12., http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=9262, [2007 12 02].
- 3.15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų teisėjų kolegijos 2002 m. spalio 28 d. nutartis civilinėje byloje *A.Navikas v. AB "Utenos melioracija"*, Nr. 3K-3-1254/2002, kat. 7.1., http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=9417, [2007 11 29].
- 3.16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje *Inga Brazdeikienė v.UAB "Žardė"*, Nr. 3K-P-276, kat.7.1.; 7.2., http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=9760, [2007 11 20].
- 3.17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje *M.Braciuvienė v. VSDFV Utenos rajono skyrius*, Nr. 3K-3-1737/2002, kat.7.1., http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=9812, [2007 11 22].
- 3.18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje *N. Žungailienė v. Specialiosios paskirties UAB „Vilniaus troleibusai“*, Nr. 3K-3-371/2003, kat. 39.2.4.; 39.6.2.2.; 39.6.2.12., http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=8690, [2007 11 20].
- 3.19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. kovo 31 d. nutartis civilinėje byloje *I.Sriubienė v. UAB "Panevėžio ketus"*, Nr. 3-K-3-421/2006, kat. 39.6.2.12.; 7.1., http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=8741, [2007 11 23].
- 3.20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje *A.Sakalauskas v. Šiaulių miesto savivaldybės administracija*, Nr. 3K-3-492/2003, kat.1; 39.6.2.12., http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=8819, [2007 11 29].
- 3.21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. gegužės 28 d. nutartis civilinėje byloje *V.Gervinienė v. UAB "Eureka"*, Nr. 3K-3-640/2003, kat. 7.1; 39.6.2.1; 39.6.2.12; 83.7;85.2, http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=8976, [2007-11-07].
- 3.22. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. rugsėjo 15 d. nutartis civilinėje byloje *S.Petravičius v. VSDFV Kretingos skyrius*, Nr. 3K-3-820/2003, kat. 7.1; 105., http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=24478, [2007 11 22].

- 3.23. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. rugsėjo 29 d. nutartis civilinėje byloje *B.Zalotorienė v. V.Poska*, Nr. 3K-3-867/2003, kat. 7.1., http://www.lat.lt/4_tpbiuletieniai/senos/nutartis.aspx?id=24524, [2007 11 22].
- 3.24. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. spalio 8 d. nutartis civilinėje byloje *V.Urbonas v. AB "Plungės grūdai"*, Nr. 3K-3-844/2003, kat.7.1.,7.2., http://www.lat.lt/4_tpbiuletieniai/senos/nutartis.aspx?id=24502, [2007 11 22].
- 3.25. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. lapkričio 5 d. nutartis civilinėje byloje *N.Chmelevskienė v. UAB "Club ir Company"*, Nr. 3K-3-1049/2003, kat. 7.1., http://www.lat.lt/4_tpbiuletieniai/senos/nutartis.aspx?id=24267, [2007 11 22].
- 3.26. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. gruodžio 18 d. nutartis civilinėje byloje *A.J.Butkus v. Valstybinio socialinio fondo valdyba Šiaulių skyrius*, Nr. 3K-7-1115/2003, kat. 7.1; 39.6.2.12., http://www.lat.lt/4_tpbiuletieniai/senos/nutartis.aspx?id=24650, [2007 11 22].
- 3.27. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. balandžio 18 d. nutartis civilinėje byloje “*Dėl CK 6.250 straipsnio aiškinimo ir taikymo*”, Nr. 3K-7-255/2005, kat. 44.2.4.2; 44.8 (S)., http://www.lat.lt/4_tpbiuletieniai/senos/nutartis.aspx?id=31277, [2007 12 02].
- 3.28. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. kovo 9 d. nutartis civilinėje byloje *A.Kukytė v. Kauno miesto savivaldybės administracijos Socialinių reikalų departamento Kūno kultūros ir sporto skyriaus sporto mokyklos „Marva“* Nr. 3K-3-164/2005, kat. 16.2.4., http://www.lat.lt/4_tpbiuletieniai/senos/nutartis.aspx?id=27906, [2007 11 29].
- 3.29. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. balandžio 25 d. nutartis civilinėje byloje *A.Daukantas v. VŠĮ Kauno 2-oji klinikinė ligoninė* Nr. 3K-3-222/2005, kat. 44.2.4.2; 44.5.2.15., http://www.lat.lt/4_tpbiuletieniai/senos/nutartis.aspx?id=28089, [2007 11 29].
- 3.30. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje *L.Stravinskienė, B.Stravinskaitė, R.Stravinskas v.UAB “Vigidas”*, Nr. 3K-P-276, kat. 16.2.1, 16.3, 44.5.2.16, http://www.lat.lt/4_tpbiuletieniai/senos/nutartis.aspx?id=28382, [2007 10 20].
- 3.31. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. birželio 29 d. nutartis civilinėje byloje *O.Rukšėnienė v. AB "Drobė"*, Nr. 3K-3-367, kat.16.2.1, http://www.lat.lt/4_tpbiuletieniai/senos/nutartis.aspx?id=28374, [2007 10 20].

- 3.32. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. spalio 10 d. nutartis civilinėje byloje *R. Sakalauskienė v. UAB „Šilna“*, Nr. 3K-3-467/2005, kat. 16.2.1. http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=28849, [2007 11 21].
- 3.33. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. sausio 4 d. nutartis civilinėje byloje *A.K. v. AB „Vievio paukštynas“*, Nr. 3K-3-10/2006, kat. 11.9.10.7; 44.2.4.2 (S)., http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=29520, [2007 11 23].
- 3.34. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. sausio 11 d. nutartis civilinėje byloje *I. T., R.T., M.T. IR A.T. V. UAB „Plungės grūdai“, AB Lietuvos draudimas“* Nr. 3 K-3-27/2006, kat. 16.2.1, 16.2.4, 44.5.2.16, 73. 2.13 (S), http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=29334, [2007 11 28].
- 3.35. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. vasario 8 d. nutartis civilinėje byloje *E. A. v. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Skuodo skyrius, UAB „Skuodo komunalinis ūkis“, VĮ „Klaipėdos regiono keliai“* Nr. 3K-3-100/2006, kat. 44.5.2.16;99.4; 99.5 (S) ., http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=29478, [2007 11 26].
- 3.36. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. birželio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje *Panevėžio apygardos vyriausiojo prokuroro pavaduotojas v. N. Š.*, Nr.2K-435, kat. 2.1.6.2.; 2.4.6. (S),http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=30026, [2007 11 28].
- 3.37. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. birželio 21 d. nutartis civilinėje byloje *R. P. v. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Vilniaus skyrius, Vilniaus miesto savivaldybės administracija*, Nr. 3K-3-424/2006, kat. 44.5.2.16 (S)., http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=30489, [2007 11 29].
- 3.38. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 2 d. nutartis civilinėje byloje *L.V v. UAB „Girteka“*, Nr. 3K-3-525, kat. 116.5.1; 116.5.3 (S), http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=30230, [2007 10 20].
- 3.39. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 16 d. nutartis civilinėje byloje *S. A. v. Anykščių miškų urėdija*, Nr. 3K-3-512, kat. 44.5.2.16 „(S)“, http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=30243, [2007 10 20].
- 3.40. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 30 d. nutartis civilinėje byloje *Z. J. v. J. B., UAB „Rejona“* Nr. 3K-3-540/2006, kat. 16.2.4(S)., http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=30294, [2007 11 26].

- 3.41. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 7 d. nutartis civilinėje byloje *V.V. v.UAB „Žemaitijos deguonis“*, Nr. 3K-3-575, kat.16.2.1, 16.2.4, 44.5.2.16(S), http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=30385, [2007- 11-14].
- 3.42. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. vasario 19 d. nutartis civilinėje byloje *M. B., O. D. B. v. N. J., J. P.*, Nr. 3K-3-51/2007, kat. 114.9.3.2 (S)., http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=30950, [2007 11 26].
- 3.43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. balandžio 18 d. nutartis civilinėje byloje *A. L. v. Lietuvos ir Kanados UAB „Pajūrio mediena“*, Nr. 3K-3-157/2007, kat. 16.2.4; 44.2.4.2 (S)., http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=31174, [2007 11 26].